

YOKSULLUK OLGUSU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Şeniz PINAR ERTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Fatime GÜNEŞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz 2010

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

YOKSULLUK OLGUSU: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Şeniz Pınar Ertürk

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2010

Danışman: Yard. Doç. Dr. Fatime Güneş

Yoksulluk, birçok ülkenin olduğu gibi Türkiye'nin de ciddi sorunlarından biridir. Artan yoksulluk hem toplumsal bütünleşmenin hem de iktisadi kalkınmanın önünde büyük bir engeldir.

Bu çalışmada, yardım alan hanelerin yoksulluk durumu sosyolojik olarak analiz edilmektedir. Hanelerin yoksulluk durumu şu başlıklar altında incelenmektedir: Sosyo-demografik yapı, kadın ve erkeğin emek piyasasındaki konumu, göç, fiziksel yaşam koşulları, tüketim kalıpları, kent mekânını kullanma biçimleri, geçimlik üretim, borç, geleneksel ilişki ağları, sağlık, yardım, yoksulluk ve zenginlik algısı.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; konunun problemi, amacı, önem ve sınırlılıkları ele alınmıştır. İkinci bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, yoksulluğun kavramsal çerçevesi, yoksullukla ilgili temel yaklaşımlar, toplumsal dışlanma, ekonomik kriz, kadın ve yoksulluk ile yoksullukla mücadele hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise; uygulanan anketler sonucunda hanelerin yoksulluk durumları analiz edilmiştir. Son olarak beşinci bölümde, çalışma bütün olarak değerlendirilerek sonuç ve öneriler kısmı oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yardım Alan Haneler, Yoksullukla Mücadele, Yardım Kurumları.

ABSTRACT**CASE POVERTY: EXAMPLE OF ELAZIG****Şeniz Pınar Ertürk****Master Thesis, Department of Sociology****Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2010****Supervisor: Yard. Doç. Dr. Fatime Güneş**

Poverty, as seen in a lot of country, is one of the serious problems of Turkey. Increasing poverty is a big preventer for both social peace and economic development.

In this study, welfare status of households in poverty are analyzed. Poverty status of households is examined under the following headings: socio-demographic structure, the position of men and women in the labor market, migration, physical living conditions, consumption patterns, using the forms of urban space, subsistence production, debt, traditional relationship networks, health, help, poverty and the perceptin of wealth.

This study consists of five main sections. In the first section, the problem of the subject, purpose, importance and limitations are discussed. In the second section, research design, population and sampling, data collection and interpretation are given. In the third section, the conceptual framework of poverty, basic approaches to poverty, social exclusion, economic crisis, women and poverty and were given information about ways to combat poverty. In the fourth section of the application situation of poverty of households in the survey results were analyzed. Finally the fifth section, conclusions and recommendations are considered to be working all the parts are formed.

Keywords: Poverty, Dependent Families, Fighting Poverty, Charities.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şeniz PINAR ERTÜRK'ün "Yoksulluk Olgusu: Elazığ Örneği" başlıklı tezi
2010 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav
Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Sosyoloji** Anabilim Dalında, **yüksek
lisanstezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yard. Doç. Dr. Fatime GÜNEŞ

Üye : Doç. Dr. Güler GÜNŞOY

Üye : Yard. Doç. Dr. Oya BEKLAN ÇETİN

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının başından sonuna kadar titiz çalışması, yaptığı değerli eleştiri ve katkılarıyla bana yol gösteren ve tezin her aşamasında emeğini esirgemeyen danışman hocam Yard. Doç. Dr. Fatime Güneş'e teşekkür ederim.

Anketi uyguladığım tüm hane bireyelerine ve araştırmam sırasında bana yardım eden Mamurat'ül Aziz Vakfı'nın başta Burhan Güneş ve Kürşat Yurt olmak üzere tüm çalışanlarına teşekkür ederim.

Çalışmamla ilgili yol gösteren ve yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Mahmut Atay'a ve anketlerimi uygulamada yardımcı olan Felsefe Grubu Öğretmeni Ayşe Korkut'a teşekkür ederim.

Tüm üniversite eğitimim boyunca maddi-manevi destek veren halam Prof. Dr. Rukiye Pınar'a, her zaman yanımda olan aileme ve çalışmam boyunca bana her konuda yardımcı olan sevgili eşim Gökhan Ertürk'e çok teşekkür ederim.

Şeniz PINAR ERTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	4
1.4. Sınırlılıklar	4
2.YÖNTEM	5
2.1. Araştırma Modeli.....	5
2.2. Evren ve Örneklem	6
2.3. Veriler ve Toplanması	6
2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	6
3. ALAN YAZIN TARAMASI	7
3.1. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi	7
3.1.1. Yoksulluk Tanımları.....	7

3.1.2. Yoksulluğun Nedenleri	12
3.1.3. Yoksulluğun Göstergeleri.....	15
3.2.Yoksullukla İlgili Temel Yaklaşımlar	16
3.3. Toplumsal Dışlanma Kavramı.....	19
3.3.1. Dışlanma Kavramının Tanımı.....	19
3.3.2. Toplumsal Dışlanmanın Nedenleri.....	22
3.4. Toplumsal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi	22
3.5. Ekonomik Kriz ve Yoksulluk.....	24
3.6. Kadın ve Yoksulluk	26
3.7. Türkiye’de Yoksulluk.....	29
3.8. Yoksullukla Mücadele	33
3.8.1. SYDGM.....	37
3.8.2. Mamûrat’ül Aziz Vakfı	41
4. BULGULAR VE YORUM.....	42
4.1. Sosyo-Demografik Özellikler	42
4.2. Hane Bireylerinin Emek Piyasasındaki Konumları	46
4.3. Göç.....	52
4.4. Konut.....	53
4.5. Ev Eşyası Sahipliği.....	62
4.6. Tüketim.....	65
4.7. Kentin Kullanımı	67
4.8. Geçimlik Üretim ve Yaşam Maliyetlerinin Aşağıya Çekilmesi	68
4.9. Borç	71

4.10. İlişki Ağları.....	73
4.11. Sağlık.....	77
4.12. Yardım	80
4.13. Yoksulluk Fikri	86
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	90
EKLER	98
KAYNAKÇA.....	114

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Erkeğin eğitim durumu.....	42
Tablo 2. Kadının eğitim durumu.....	43
Tablo 3. Medeni durum	43
Tablo 4. Hanede yaşayan kişi sayısı	44
Tablo 5. Sosyal güvence türü.....	44
Tablo 5.1. Yardım alınan kuruma göre sosyal güvence türü	45
Tablo 6. Sağlık güvence türü	45
Tablo 6.1. Yardım alınan kuruma göre sağlık güvence türü	46
Tablo 7. Erkeğin çalışma durumu.....	46
Tablo 7.1. Yardım alınan kuruma göre erkeğin çalışma durumu	47
Tablo 8. Erkeğin çalıştığı iş	47
Tablo 8.1. Yardım alınan kuruma göre erkeğin çalıştığı iş	48
Tablo 9. Erkeğin aylık gelir miktarı.....	48
Tablo 10. Erkeğin çalışmama nedeni.....	49
Tablo 11. Kadının çalışma durumu.....	49
Tablo 12. Kadının yaptığı iş	50
Tablo 13. Kadının çalışmama nedeni	50
Tablo 14. Kadının düzenli bir gelir getiren işte çalışmak isteme durumu	51
Tablo 15. Kadının düzenli bir gelir getiren işte çalışmak isteme nedeni.....	51
Tablo 16. Elazığ'a göç etme durumu.....	52
Tablo 16.1. Yardım alınan kuruma göre göç etme durumu.....	52
Tablo 17. Elazığ'a göçün nereden yapıldığı	53
Tablo 18. Konutun türü.....	54
Tablo 18.1. Yardım alınan kuruma göre konutun türü	54
Tablo 19. Konutun oda sayısı	55
Tablo 19.1. Yardım alınan kuruma göre konutun oda sayısı.....	55
Tablo 20. Kullanılan suyun tedarik durumu	56

Tablo 20.1. Yardım alınan kuruma göre kullanılan suyun tedarik durumu.....	56
Tablo 21. Banyo veya duşun bulunma durumu	56
Tablo 21.1. Yardım alınan kuruma göre banyo veya duşun bulunma durumu	57
Tablo 22. Tuvalet durumu	57
Tablo 22.1. Yardım alınan kuruma göre tuvalet durumu	58
Tablo 23. Isı yalıtım durumu	58
Tablo 23.1. Yardım alınan kuruma göre ısı yalıtım durumu	58
Tablo 24. Rutubet olma durumu	59
Tablo 24.1. Yardım alınan kuruma göre rutubet olma durumu	59
Tablo 25. Çatı ve duvarların problemlili olma durumu	59
Tablo 25.1. Yardım alınan kuruma göre çatı/duvarların problemlili olma durumu	60
Tablo 26. Oda sayısının yeterli olup olmadığı.....	60
Tablo 26.1.Yardım alınan kuruma göre oda sayısının yeterli olup olmadığı	61
Tablo 27. Mahallede yol, asfalt çöküntüsü durumu.....	61
Tablo 28. Mahallede çöplerin toplanma ve çöp kokusu sorunu	61
Tablo 29. Mahallede hırsızlık sorunu	62
Tablo 30. Ev eşyası sahipliği	62
Tablo 30.1. SYDGM'ye göre ev eşyası sahipliği	63
Tablo 30.2. Belediye'ye göre ev eşyası sahipliği	64
Tablo 30.3. Vakıf'a göre ev eşyası sahipliği	64
Tablo 31. Gıda alışverişinin genellikle yapıldığı yerler	65
Tablo 32. Giysi alışverişinin genellikle yapıldığı yerler.....	66
Tablo 33. Yiyecek tüketme sıklığı.....	66
Tablo 34. Şehir merkezini kullanma sıklığı.....	67
Tablo 35. Şehir merkezini kullanma amacı	67
Tablo 36. Geçimlik üretim.....	68
Tablo 36.1. SYDGM'den yardım alan hanelerin geçimlik üretimi	69
Tablo 36.2. Belediye'den yardım alan hanelerin geçimlik üretimi	70
Tablo 36.3. Vakıf'tan yardım alan hanelerin geçimlik üretimi	70
Tablo 37. Borç/taksit durumu	71

Tablo 37.1. Yardım alınan kuruma göre hanelerin borç/taksit durumu	71
Tablo 38. Borç/taksit miktarı	72
Tablo 39. Borç/taksit olan yerler	72
Tablo 40. Mahallede akraba ve hemşerileri olma durumu	73
Tablo 40.1. Yardım alınan kuruma göre mahallede akraba olma durumu	73
Tablo 41. Hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı	74
Tablo 41.1. SYDGM'den yardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı.....	75
Tablo 41.2. Belediye'denyardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı	75
Tablo 41.3. Vakıftan yardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı	75
Tablo 42. Hanelerin akraba/hemşeri/arkadaş/komşularla görüşmeme nedeni	76
Tablo 43. Maddi sorunlarda yardım istenilen kişi	76
Tablo 44. Akraba/hemşeri/arkadaş/komşudan destek alınan konu.....	77
Tablo 45. Mahallede sağlık ocağı/devlet hastanesi olma durumu	78
Tablo 46. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşama nedeni	78
Tablo 47. Hanede özürlü/bakıma muhtaç ve tedavi gören kişi olma durumu	78
Tablo 48. Hane bireylerinde olan hastalıklar	79
Tablo 49. Parasızlık nedeniyle tedaviyi erteleme durumu.....	79
Tablo 50. Parasızlık nedeniyle tedavisi ertelenen hastalıklar	80
Tablo 51. Yardım alınan kurum	80
Tablo 52. Yardım alma sıklığı	81
Tablo 53. Hanede yardım başvurusu yapan kişi	82
Tablo 53.1. Yardım alınan kuruma göre yardım başvurusu yapan kişi	82
Tablo 54. Hane erkeğinin başvuru yapmama nedeni.....	82
Tablo 55. Yardım başvurusunun öğrenilme durumu	83
Tablo 56. Yardımın vatandaşlık hakkı olma durumu	83
Tablo 57. Yardımların adaletli yapılma durumu	84
Tablo 57.1. Yardım alınan kuruma göre yardımların adaletli yapılma durumu	84
Tablo 58. Yardım alanların hak etmeme nedeni	84
Tablo 58.1. Yardım alınan kuruma göre yardım alanların hak etmeme nedeni	85
Tablo 59. Aldığı yardımı yetersiz bulma nedeni	85

Tablo 60. Asgari düzeyde yaşam için aylık ortalama kazanç miktarı	86
Tablo 61. Yoksul kişinin tanımı	87
Tablo 62. Yoksulluğun nedeni.....	87
Tablo 63. Yoksulluktan kurtulmak için yapılması gerekenler.....	88
Tablo 64. Zengin kişinin tanımı.....	88
Tablo 65. İnsanların zengin olma nedeni.....	89

1.GİRİŞ

Modern toplumlar eşitlik ve özgürlük üzerine kurulu olmasına rağmen kendi içinde eşitsizler üretmeye devam etmektedir. Yoksulluk içinde bulunulan dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kabul edilemeyecek ve çözülmesi beklenen en önemli eşitsizlik biçimidir. Yoksulluk tartışmalı bir kavramdır ve yoksulluğun kavramsallaştırılması üzerine ortak bir fikir birliği yoktur. Yoksulluğun nedenleri ve çözümleri üzerine de farklı bakış açıları bulunmaktadır. Tanımı, nedenleri ve çözümleri üzerine farklı bakış açıları olmasına rağmen görünürlüğü ortada olan bir olgudur. Bundan hareketle Thomas Pogge'nin de üzerinde durduğu iki soruyla bir başlangıç yapılabilir.

Birincisi, nasıl oluyor da ekonomi ve teknoloji muazzam ilerlemelere ve büyük ölçüde egemen Batı uygarlığının açık fikirli ahlak kurallarına rağmen insanoğlunun yarısının ciddi boyutlardaki yoksulluğu devam edebiliyor? Bu açıdan bakıldığında gelişmiş ülkelerde dahi yoksul bir kesim mevcuttur. Demek ki bir ülkenin gelişmişliği yoksulluğu ortadan kaldırmak için yeterli değildir. İkincisi, zengin Batı ülkelerinin yurttaşları olarak bizler de bu durumu ya da en azından büyük ölçüde biz ve değerlerimizin egemen olduğu bir dünyanın bu kadar insana böylesi yetersiz ve ikincil başlama noktaları ve fırsatlar vermesini niye ahlaki açıdan sıkıntı verici bir durum olarak görmüyoruz?¹ Zengin batı ülkelerinin güçlü olabilmesi zayıf olan ülkelerin varlığı ile mümkündür. Belki de sırf bu yüzden yoksul insanlara sadece karşıdan bakmakla yetinmektedirler. Pogge, yoksulluk olgusuna ahlaki açıdan vurgu yapmaktadır. Ancak önemli olan bu olgunun küresel boyutta bir sorun olduğuna yapılan vurgudur.

Thomas Pogge'nin de belirttiği gibi yoksulluk, sadece az gelişmiş ülkelerin sorunu değildir. Ayrıca yoksulluğu, gelir düzeyinin yetersizliği gibi tek bir nedene de bağlanamaz. Çünkü insanın giysi, gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanında siyasal, kültürel, eğitim gibi diğer gereksinimleri de vardır. Toplumsal varlık olarak

¹Thomas Pogge, **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**,(İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, I.Baskı, İstanbul, 2006), s.6.

insanın tüm bu ihtiyaçlarının karşılanamaması ve fırsat eşitsizliği yoksulluk sorununun temelini oluşturmaktadır. Toplumda var olan eşitsizliğin aşılmasında devletin yanı sıra bireyler, toplumsal gruplar ve toplumsal sınıflar da temel aktörlerdir. Bu yüzden yoksullukla mücadelede ve yoksulluğa karşı geliştirilen çözüm yollarında toplumun diğer aktörleri de bu sürecin bir parçası olmak zorundadır. Yoksulluğun bir kader olmaktan çıkması tek yanlı bir süreç değildir. Yoksulluğu yaratan koşullarla verilecek mücadelenin yanı sıra yoksulluğu doğrudan yaşayan kesimlerin yaşadıkları deneyim ve yoksulluğa bakışları yoksullukla mücadelede önemlidir. Yoksulluğu derinden yaşayan yardım alan haneler yoksullukla mücadelede temel bir aktördür. Bu çalışmada, farklı kurumlardan yardım alan hanelerin yoksulluk durumları sosyolojik bir bakış açısıyla analiz edilmektedir.

1.1.Problem

Bu tezde temel olarak Elazığ ilinde SYDGM, belediye ve Mamûrat'ül Aziz Vakfı'ndan yardım alan hanelerin yoksulluk durumu incelenmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne bağlı vakıflardan yardım almak için herhangi bir sosyal güvence türüne sahip olmamak temel kriterlerden biridir. Diğer kurumlarsa başvurusu yapan hanelere yardım verirken bu konuda daha esnek davranabilmektedir. Hanede sosyal güvenceye sahip ve asgari ücretle çalışan birinin bulunması o hanenin yoksul olmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu çerçevede bu tezde, üç farklı kurumdan yardım alan hanelerin yoksulluk durumu sosyolojik olarak incelenmektedir. Çalışmanın temel problemi ise, üç farklı kurumdan yardım alan hanelerin yoksulluk durumları arasında herhangi bir farklılık olup olmadığıdır. Bu temelde şu sorulara betimsel düzeyde yanıt aranmaktadır:

Yardım alan hanelerin sosyo-ekonomik durumu nedir?

Yardım alan haneler Elazığ'a göçle mi gelmiştir?

Yardım alan hanelerin fiziksel yaşam koşulları nasıldır?

Yardım alan hanelerin tüketim kalıpları nedir?

Yardım alan haneler ne düzeyde kent mekânını kullanmaktadır?

Yardım alan haneler ne düzeyde geçimlik üretim yapmaktadır?

Yardım alan hanelerin borç durumları nedir?

Yardım alan haneler geleneksel ilişki ağlarını ne düzeyde kullanmaktadır?

Yardım alan hanelerin sağlık durumları nedir?

Hanede yardım başvurusunu neden kadınlar yapmaktadır?

Yardım alan hanelerin yoksulluk algısı nedir?

1.2. Amaç

Modern toplumlar geleneksel toplumlardan farklı olarak eşitlik ve özgürlük üzerine kurulmuştur. Ancak hem gelişmiş ve hem gelişmekte olan ülkelerin en temel problemlerinden biri eşitsizlik ve yoksulluktur. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda yoksulluk durumu mutlak ve görel olarak farklılık gösterebilmektedir. Çünkü bir ülkedeki yoksulluk sınırı başka bir ülke imkânları doğrultusunda daha düşük ya da daha yüksek ifade edilebilir. Afrika ile ABD arasında bu farklılık bariz bir şekilde görülmektedir. Afrika'daki yoksulluğun temelinde ülkedeki bilgi, teknoloji, çevresel imkânların yetersizliği söz konusu iken, ABD'deki yoksulluk nedenleri değişebilmektedir. Ancak burada önemli olan var olduğu tanımlanmış, kanıtlanmış, kabul edilmiş ve görünür olan yoksulluk ile mücadele edebilmektir. Bu mücadelenin amacı; yoksul toplumsal kesimlere gerekli olan desteği vermek ve bu kesimlerin refah seviyelerini yükseltebilmektir. Yoksullukla mücadelede de devlet temel aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sivil toplum kuruluşları da yoksullukla mücadelede önemli bir yere sahiptir. Bu mücadelede devlet ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği daha etkili sonuçlar verecektir. Bu çalışmanın temel amacı, SYDGM, belediye ve Mamûrat'ül Aziz Vakfî'nden yardım alan hanelerin yoksulluk/yoksunluk durumları arasında herhangi bir farklılık olup olmadığı incelenmektedir. Ayrıca, bu çalışmayla, yoksullukla mücadele sürecinde önemli bir yere sahip olan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, bu araştırmayla yoksulluk kriterlerinin daha kapsayıcı olması açısından konuyla ilgili verilere katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Birçok toplumda gelir dağılımı temelinde eşitsizlikler yaşanmaktadır. Yoksullar gelir dağılımının en altında yer alan toplumsal kesimleri oluşturmaktadır. Yardım alan hanelerde bu gelir dağılımının en alt kısmında yer almaktadır. Ancak yoksulluk tek başına gelir dağılımı temelinde ele alınamayacak bir olgudur. Ekonomik yoksulluğun dışında toplumsal, kültürel ve siyasi açıdan da yoksunluklar söz konusudur. Belli koşullar altında ortaya çıkan yoksulluk/yoksunluk ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Yoksulluk/yoksunluk temelinde yaşanan eşitsizlikler tamamen ortadan kaldırılamasa bile azaltılması ve asgari ölçüde insanca yaşam koşullarının sağlanabilmesi mümkündür. Yoksulluk ve yoksunlukla mücadelede devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları önemli bir role sahiptir. Bu kurumlar hanelerin asgari düzeyde ihtiyaçlarının karşılanmasında destek olmaktadır. Bu sayede, tamamen olmasa da, kısmi olarak yoksul aileler ihtiyaçları karşılanabilmektedir.

Yoksulluk üzerine birçok araştırma yapılmış ve istatistiksel sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar ülkeler arasında karşılaştırma yapabilmeyi sağlamak ve yoksullukla mücadelede izlenecek stratejilere destek olmaktadır. Elazığ ilinde devlet ve vakıflardan yardım alan hanelerin yoksulluk durumlarının incelendiği bu çalışma, Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında geliştirilecek strateji ve politikalara katkı yapması açısından önem taşımaktadır. Bu tez çalışması aynı zamanda, yerel düzeyde Elazığ ilinde vakfın Avrupa Birliği destekli yapmış olduğu geniş kapsamlı çalışma boyutunda da ayrıca önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın uygulama aşamasında, mülk konusundaki bazı sorular kişilerde kaygı yaratmış ve cevaplar yüzeysel boyutta alınabilmiştir. Bu da yoksulluk ve mülk sahipliği açısından gerekli bilgiye ulaşmayı engellemiştir. Ayrıca anketi cevaplayanların büyük çoğunluğunun kadın olması erkeklerin konuyla ilgili görüşlerinin tam anlaşılmasında eksikliklere neden olmuştur. Yardım başvurusunda bulunanların çoğunlukla kadın olmasından dolayı anket görüşmesi kadınlarla gerçekleştirilmiştir.

2.YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma Elazığ ilinde SYDGM, Belediye ve Mamurat'ül Aziz Vakfi'ndan yardım alan haneleri kapsamaktadır. Anket çalışması 14.10.2009–04.01.2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket görüşmeleri, vakfin toplantı salonunda ve tespit edilen yoksul hanelerin evlerinde yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Her biri hane ile görüşme süresi ortalama 30–45 dakika sürmüştür.

Çalışmada anket tekniğinin kullanılmasında en önemli nedeni belli bir süre içerisinde konuya ilişkin kısa, net ve istenilen bilgilere ulaşabilmeyi sağlamasıdır. Anket formu ilk olarak hanelerin demografik ve sosyo-ekonomik profillerini belirlemeye yönelik soruları içermektedir. Bu bölümde temel olarak, hane büyüklüğü, medeni durumu, kadın ve erkeğin eğitim durumu, hanenin gelir düzeyini ölçmeye yönelik kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Ardından hanelerin göç ve konuta ilişkin durumları tespiti yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorularla yaşanan yer ve konut açısından eksiklik düzeyi belirlenmiştir.

Anketin devamında hanelerin tüketim, borç, ilişki ağlarını sorgulayan kapalı uçlu sorular bulunmaktadır. Tüketim kalıplarının sorgulandığı bölümde, hanelerin gıda ve giysi gibi temel ihtiyaçlarını nereden ve nasıl sağladıklarına yönelik bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Borca ilişkin sorularla da borcun nereye, kime ve ne kadar olduğu saptanmaya çalışılmıştır. İlişki ağlarının incelendiği bölümde hanelerin akraba, komşu ve arkadaşlarıyla görüşme sıklığı ve nedenleriyle ilgili bilgilerin elde edilmesi hedeflenmiştir.

Son olarak; sağlık, yapılan yardımlar ve yoksulluk fikri üzerine sorulara yer verilmiştir. Sağlık ile ilgili soruların bulunduğu bölümde, hanelerin sağlık olanaklarına ulaşip ulaşmadıkları, hanede hasta, özürlü ya da bakıma muhtaç olan bireylerin olup olmadığı incelenmiştir. Kurumlar ve yardım ilişkisi belirlenirken, yardımların süresi, hangi kurum tarafından verildiği ile ilgili sorular sorularak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Yapılan yardımların süresi, hangi kurumdan alındığına ilişkin sorularla da kurumlar ve yardım ilişkisi belirlenmiştir. Yoksulluk algısının sorgulandığı bölümde,

yoksulluğun tanımı, yoksulluğun nedenleri, yoksulluktan kurtulma yollarını anlamaya yönelik sorulara sorulmuştur.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Elazığ ilindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne bağlı Vakıflardan, belediye ve Mamurat'ül Aziz Vakfı'ndan yardım alan haneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise her bir kurumdan eşit sayıda seçilmiş yardım alan haneler oluşturmaktadır. Belirtilen üç kurumdan rastgele örneklem seçimiyle 30'ar hane ile görüşülerek toplam 90 haneye ulaşılmıştır. Örneklem için seçilen aileler bu kurumlar tarafından uygulanan yoksulluk puanlama sisteminde 75 puan ve üzerinde olarak yardım almayı hak etmiş hanelerdir. Bu haneler puanlama sisteminde ilk sırada yer almaktadır.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmada verileri toplamak amacıyla anket ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Anket formunda 86 adet soru bulunmaktadır. Bu soruların bazıları uygulama sırasında açık uçlu sorulmuş, daha sonra verilen cevaplar doğrultusunda kapalı uçlu soru haline getirilmiştir. Anketin uygulama süresi yaklaşık 30–45 dakika sürmüştür. Bu görüşmeler, farklı gün ve saatlerde vakfın toplantı salonunda ya da yardım alan hanelerin evlerine gidilerek yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında kadınlar hanenin yaşam hikâyelerini de anlatmışlardır. Bu bilgiler, analiz sonuçlarının yorumlanmasında kullanılmıştır. Anket uygulaması yaklaşık 4 ay içerisinde tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Ham veriler kodlandıktan sonra bilgisayar ortamında SPSS programıyla değerlendirilmiştir. SPSS programına kapalı uçlu soru yanıtları birer değer verilerek

yüklenmiş, açık uçlu soruların yanıtları da belirli başlıklar altında toplanarak programa değer olarak kaydedilmiştir. Veriler tablolara aktarıldıktan sonra yorumlanmıştır.

3. ALANYAZIN TARAMASI

3.1. Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi

3.1.1. Yoksulluk Tanımları

Tartışmalı bir kavram olarak yoksul yoksulluğun birçok tanımı vardır. Yoksulluğun uluslararası bir sorun olması da tanımlanmasını güçleştirmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve tüketim ölçeklerine göre bu olgunun tanımı ve sınırları değişebilmektedir.² Yoksulluk (poverty) kavramının ilk tanımı, 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk, toplam kazançların biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesidir.³

Yoksulluk kavramı özellikle 1990'larda gerek ulusal, gerekse uluslararası alanda kalkınma ve gelişme tartışmalarının önemli bir eksenini oluşturmaya başlamıştır.⁴ Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan 1997 İnsani Gelişme Raporuna göre yoksulluk, insanların kabul edilebilir yaşam koşullarında hür, haysiyetli, kendine ve başkalarına saygılı, uzun, sağlıklı ve yaratıcı bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli insani gelişmenin en temel unsuru olan fırsatlardan ve seçeneklerden mahrum olmaları şeklinde tanımlanmaktadır.⁵

Sosyal bilimlerde yoksulluk kavramı, çoğu kez ekonomik boyutuyla ele alınmaktadır. Buna göre yoksulluk maddi yetersizlik ve güçsüzlükten başka bir şey değildir. Bu

²Şebnem Avşar Kurnaz, "Çocuk Yoksulluğu", Aile ve **Toplum Dergisi**, Cilt 3, Sayı:12, Ankara, 2007, s.48.

³ Muharrem Es ve Tuncay Güloğlu, "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği", **Bilgi Dergisi**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.82.

⁴Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Türkiye ulusal raporu taslak, s.85. <http://www.rehabilitasyon.com>

⁵ Haluk Kasnaoğlu, "Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret", **Güz**, Kitap 6, 1999, s.172.

tanımdan yola çıkarak maddi yoksulluğu iki ana gruba ayırmak mümkündür. Birincisi, mevcut kaynakların ve varlıkların yetersiz olmasından dolayı, insanın fizyolojik olarak hayatta kalmasına imkân tanımayan bir yoksulluk (açlık) durumunu anlatmaktadır. İkincisi, kaynakların nispi yetersizliğinden dolayı toplum tarafından kabul edilebilir asgari bir hayat standardını yakalamaya fırsat vermeyen bir yoksulluk durumudur.⁶

Bir ülkede kimlerin yoksul olduğunun belirlenmesi, yoksulluk tanımına göre oluşturulacak yoksulluk sınırına bağlıdır. Bu da o toplumda yoksulluk hakkında yapılacak bir değerlendirme için başlangıç noktasıdır. Yoksulluk sınırının seçimi önemlidir. Çünkü yoksulluk indeksi hesaplanırken yoksulluk sınırı kullanılmaktadır. Yoksulluk sınırının hesaplanmasında bilimsel bir temele gereksinim yoktur. Objektif kriterler kullanılarak yoksulluk sınırı seçilebilir. Gereksinimlerin genellikle hiyerarşik bir sıralaması vardır. Bu hiyerarşik gereksinimlerin yapısı toplumdan topluma değişmektedir. Yoksulluk sınırının belirlenmesinde temel oluşturacak tek bir minimum ihtiyaçlar seti olmadığından yoksulluk sınırının seçimi, toplumun kendi kültürel, etnik koşullarına uygun olmalıdır.⁷

Yoksulluk yazınında genel olarak mutlak ve göreceli olmak üzere iki boyutta ele alınmaktadır. Mutlak yoksulluk, hane halkı ya da fertlerin biyolojik olarak yeniden üretim için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyidir.⁸ Mutlak yoksulluğun dünyanın her tarafında var olduğu açıktır, ancak genel nüfus oranında değerlendirildiğinde önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı mutlak yoksulluk düzeyine giren nüfusu tahmin etmek için kullanılmakta ve genellikle ABD doları olarak ifade edilmektedir.⁹

Dünya Bankası, mutlak yoksulluğu nemli bir gösterge olarak kabul eder. Bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2400 k/cal olarak kabul

⁶Ali Seyyar, “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt. 1, İstanbul, 2003, s.43.

⁷Seda ŞENGÜL, “Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi”, (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Ankara, 2004), s.43–44.

⁸C.C.Aktan (ed) , “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Hak-İş Konfederasyonu Yayınları**, Ankara, 2002, s.13.

⁹Ayşe Meral Uzun, “Olgusu ve Dünya Bankası”, **C.Ü.İktisadi ve İdari ilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.155.

edilerek, günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar Dünya Bankası tarafından “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaipler için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri içinse 14.4 dolar olarak belirlenmiştir.¹⁰

Görelî yoksulluk, kişilerin ya da hane halkının içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşama sahip olup olmamalarıyla ilgilidir.¹¹ Görelî yoksulluk tanımı iki temel noktada mutlak yoksulluk kavramından farklılaşmaktadır. Görelî yoksulluk anlayışı içinde, ihtiyaçlar fiziksel ihtiyaçların yanı sıra toplumsal ihtiyaçları da kapsayacak düzeyde ele alınmaktadır. İkinci olarak, yoksulluk sınırı belirlenirken referans noktası içinde bulunulan toplumun yaşam standartlarıdır. Bu anlamda görelî yoksulluk anlayışı, ihtiyaçların sosyolojik içeriğine vurgu yapan, toplumsal bir varlık olarak insanın kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını da (dinlenme, eğlence, tatil vb.) yoksulluğun kavramlaştırılmasına ve yoksulluğun ölçülmesine dâhil etmektedir.¹²

Yoksulluğun tanımlanmasının mutlak ve görelî yoksulluk kavramları dışında da farklı bakış açısıyla yeni tanımlar yapılmıştır. Bunlardan kısaca bahsetmek konunun daha açık bir şekilde anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

Gelir yoksulluğu, sadece hane halkı gelirini dikkate alır ve günlük olarak bir ya da iki doların aşığında gelir seviyesine sahip kimseleri yoksul olarak tanımlar.¹³

İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğundan farklı olarak çok temel veya “tahammül edilebilir” bir yaşam sürmek için gerekli fırsat ve seçimlerden yoksunluğu

¹⁰ Hüseyin Gül ve Cem Ergun, Mutlak Yoksulluk ve Nedenleri: Ankara Örneği, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.394.

¹¹ Ali Akdemir, “Yoksulluğun Giderilmesinde STK’ların Rolü”, [http:// www.dernekler](http://www.dernekler.org) dergisi.com 03.10.2009.

¹² Fatime Güneş, “Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği”, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, s.512.

¹³ Rasim Yılmaz ve Cüneyt Koyuncu, **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**, (Ekin Kitabevi, 1. Baskı, 2006), s.1.

anlamaktadır. İnsani yoksulluk indeksi; temiz su, sağlık hizmetleri ve okuryazarlık düzeyi gibi yetenekler ve olanaklar üzerinde durur.¹⁴

Sübjektif yoksulluk, yoksulluğun kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun görecekları bir tatmin düzeyini sağlamaya yetecek gelire sahip olmamalarıdır.¹⁵ Objektif yoksulluk, yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içerir.¹⁶

Kentsel yoksulluk, kırdan koparak kente gelen ve mülksüzlükten dolayı proleter bir niteliğe sahip olan ancak, kapitalist ekonomi ve özellikle de sanayi tarafından her hangi bir anlamda massedilemediği için düzensiz işlerde, düşük ücretlerle çalışmak durumunda kalan ve gecekonduarda yaşayan emekçi kesimleri etkileyen bir olgudur¹⁷. Kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi olgusuna dayanır.¹⁸

Nöbetleşe yoksulluk, kente önceden gelmiş göçmen grupları ile kente imtiyazlı konumda bulunan bazı grupların, kente daha sonradan gelen kesimler ile diğer imtiyazsız gruplar üzerinde zenginleşmeleri, bir anlamda yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleri sonucunu doğuran bir ilişkiler ağıdır.¹⁹

Yeni yoksulluk, yeni liberal politikalarla birlikte uygulamaya konan esnek çalışma biçimlerinin arttığı, enformel sektörün yaygınlaştığı, refah devletin sağladığı sosyal

¹⁴ Hatice Kurşuncu, “Kentsek Yoksulluk (Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği)”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006), s.12.

¹⁵ Yaşar Vural ve C.C. Aktan, “Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksul Terminolojisinin Temel Kavramları” www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/.../aktan-vural-yoksulluk.pdf 14.10.2009.

¹⁶ C.C.Aktan(Ed), “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, s.1.

¹⁷ Sevilay Kaygalak, “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması”, **Praksis Bahar**, Sayı 2, 2001, s.18.

¹⁸ DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu), Ankara, 2001, s:105.

¹⁹ Melih Pınarcıoğlu ve Oğuz Işık, **Nöbetleşe Yoksulluk (Sultanbeyli Örneği)**, (İletişim Yayınları, 2001), s.155.

hizmetlerin özelleştirmelerle yoksullar için erişilmez hale geldiği koşullar için kullanılan bir kavramdır.²⁰

Küresel yoksulluk, kaynakların kıt olmasının sonucu değil daha çok paylaşımındaki sorunlar ve işsizliğe, emek maliyetlerinin dünya ölçeğinde minimize edilmesine dayanan küresel aşırı arz sisteminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır.²¹ Kronik yoksulluk, salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesile aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir.²²

Yoksulluk kültürü, kendi çerçevesi içinde ve rasyonel olarak algılanabilen ve belli ailelerde kuşaktan kuşağa aktarılan bir toplumsallaşma sürecinde varlığını sürdüren yaşam tarzıdır.²³ Oscar Lewis, yoksulluğun aile ortamında başlayıp ölüncüye kadar devam eden bir süreç olduğunu ifade eder. Ona göre, yoksulluk bir kısır döngüdür.

Yoksulluk coğrafyası, yeryüzünün tamamında veya bir parçasında, insan yaşamının devamı için gerekli olan mal ve eşyalardan mahrum olan insanları ve bu insanların yaşadıkları mekânların dağılışını, bu olayın diğer coğrafi özelliklerle aralarındaki bağlantıyı, yoksulluğun ortaya çıkmasındaki sebepleri ve sonuçları inceler.²⁴

Bunların dışında yoksulluğun tanımlanmasında temel alınan ölçütlere göre yoksulluk tanımını tipleri şunlardır:

1. Bürokratik: Nesnel ölçülere göre tanımlanması ve sınıflandırılması (milli gelir ve yüzdesi).
2. Moralistik: Ahlaki değere göre tanımlanması (yoksulluğun yoksulların kendi suçları olması açıklamaları).

²⁰ Hatice Kurşuncu, “Kentsek Yoksulluk (Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği)”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006), s.7.

²¹ Esra Aslan ve Ahmet Emre Bilgili, “Yoksulluk Algısı, İfadelenme Tarzı ve Tutumlar (BirİçerikAnalizi Örneği)”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.325.

²² Hasan Ejder Temiz, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, **Çalışma ve ToplumDergisi**, 2008/2, s.63.

²³ Mahmut Bilen ve Mustafa Kemal Şan, “Yoksulluk Kültürü ve Türkiye’de Yoksulluk Sorunu”, **Sivil Toplum Dergisi**, Ocak-Mart, 2006, s.169.

²⁴ Ramazan Özey, “Yoksulluk Coğrafyası”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.138.

3. Akademik: Sosyo-ekonomik sistemin yoksulluğa neden olduğu düşünce (yapısal sorun; işsizlik, özelleştirme, sosyal yardımların azalması, toprak reformu vb.).
4. Yetkisizleştirme: Politik, sosyal, psikolojik boyutları (karar alma mekanizmalarından uzaklaştırma).²⁵

3.1.2. Yoksulluğun Nedenleri

Geçmişte kentsel yoksulluk, gelişmiş ülkelerde kapitalist kentlerin yapısal özelliği olarak görülmüş ve yoksulluk da kentin çöküntü alanlarına yerleşmişti. Az gelişmiş ülkelerde ise yoksulluk tarımdaki yapısal değişmelerle ve göç olgusuyla açıklanmaktaydı. Yoksulluğun nedenleri kırdan büyük nüfusların göçü ile hızlı kentleşme ve düşük sanayileşme hızları olarak ele alınmaktaydı. Göç eden kesim enformel sektörde çalışırken, eğitim, sağlık, konut gibi olanaklardan yoksun kalıyordu.²⁶

1980'lerin başından bu yana IMF ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere (dış borçlarının yeniden görüşülmesinin bir koşulu olarak) dayatılan “makro-ekonomik istikrar” ve “yapısal uyum” programları yüz milyonlarca insanın yoksullaşmasına yol açmaktadır.²⁷

İlk kez Dünya Bankası 1990 raporunda yoksul sayısını resmen bildiren ülkelerin yoksulluk miktarının 6.7 milyar nüfuslu dünyada 1.3 milyar düzeyine eriştiğini belgelenmiştir. Anılan çalışmada, Türkiye'nin yanı sıra yıllık kişi başına GSMH'sı 80 \$ düzeyindeki Mozambik, 160 \$ GSMH'lı Brundi, 180 \$ GSMH'lı Çad gibi ülkelerin hiç resmi yoksulluk bildirmediği göz önüne alındığında, 1990 yılında dünyada var olduğu ilan edilen 1.3 milyar yoksulun son derece iyimser bir hesaplama ile elde edildiği sonucuna varılabilir. 1990 yılından sonra, gerek Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı,

²⁵Şinasi Öztürk, “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2008, s.607–608.

²⁶Tarık Şengül, **Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk**, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2002 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara, 2005, s.21.

²⁷Michel Chossodovsky, **Yoksulluğun Küreselleşmesi**, Çeviren: Neşe Nur Domaniç, (Çivi Yazıları, 1.Basım, İstanbul, 1999), s.37.

gerekse Dünya Bankası kaynaklarında dünya ölçeğinde yoksul sayısı konusunda net bir bilgi verilmemektedir.²⁸

Yoksulluğun nedenleri konusunda Birleşmiş Milletler ölçeğinde yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde neden tanımlanmasından kaçınıldığı görülmektedir. Bağımsız kaynaklarda gelir dağılımında adaletsizlik, kapitalizmin temel gelişme dinamikleri, ekonomik küreselleşme gibi gerekçeler yoksulluğun artış nedenleri olarak gösterilmiştir.²⁹

Yoksulluğu meydana getiren nedenler sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanamaması ile ilgili değildir. Bunun yanında sosyo-kültürel, siyasal boyutları da neden olarak saymak gerekir. Ayrıca, yoksulluğun nedenlerinin içeriği değiştiği gibi ülkeler boyutunda da farklılıklar gösterir. Örneğin; bir ülkede insanların fizyolojik ihtiyaçları tam anlamıyla karşılanırken, sosyal ya da siyasal boyutta yoksunluk söz konusu olabilir. Bu yüzden nedenleri mümkün olduğunca geniş açıda sınıflandırılmalıdır.

Türkiye’de yoksulluğun temel nedeni gelir dağılımındaki eşitsizliktir. Bunu güçlendiren diğer nedenler ise, bölgesel farklılıklar, plansız sanayileşme ve nüfusun hızlı artışıdır. Özelleştirmelerin, ekonomik krizlerin, doğal afetlerin ve uluslararası finans kuruluşlarının ağır koşullu programlarının yoksulluğun artması ve derinleşmesi üzerinde etkisi de azımsanmayacak ölçüde olmuştur. Özellikle istihdamın yetersizliği, eğitimsiz nüfusun kaliteli işgücü gereksinimini karşılayamaması, tarımsal faaliyetlerin terk edilmesi ve kentlere yığılma bireyleri sosyal güvenceden de yoksun bırakmıştır. İşverenlerin de çıkarına gelen bu durumda; emek ucuzlamış sosyal güvencesiz kadın ve çocuk işçi sayısı artmıştır.³⁰

Şenses, yoksulluğun nedenlerini kişinin yetenekleri, sorumluluk ve disiplin anlayışı, tutumluluk derecesi ve gösterdiği çaba gibi kişisel özellikler ile ilişkilendirmektedir. Bu

²⁸Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele ÖİK Raporu, s.128.

²⁹DPT, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001, s.127.

³⁰Hüner Kule ve Muharrem Es, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği”, **Sosyal SiyasetKonferansları Dergisi**, Sayı 49, İÜİF Yayını, İstanbul, 2005, s.261.

açından yoksulları “yoksulluğun hem kurbanı hem de nedeni olarak” gören bir yaklaşımla ele almaktadır. Diğer yaklaşımda ise yoksulluğu, başta ekonomi politikaları olmak üzere, düşük ücretler, yetersiz eğitim, istihdam olanakları ve ayrımcılık gibi yoksulları kendi denetimleri dışındaki yapısal etmenlerle ve soysa- ekonomik sistemle açıklamaktadır.³¹

Yoksulluğun kaynaklarında yer alan faktörler şöyle sıralanabilir: Adaletsiz vergi sistemi, yüksek faiz ve rant ekonomisi, doğal afetler, çalışamayacak durumda olan özürlü sayısının fazla olması, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları, miras yoluyla elde edilen gelirler, piyasada tekelleşmenin olması, devlet teşvikleri, enflasyon, işsizlik.³²

Zastrow, yoksulluğun oluşmasında olası nedenleri oldukça kapsamlı bir listeye sunmuştur. Bu listede yer alan olası nedenler de şunlardır:

- Yüksek işsizlik
- Fiziksel sağlığın olmayışı
- Fiziksel özürlü
- Duygusal problemler
- Geniş tıbbi harcamalar
- Alkolizm
- Uyuşturucu alışkanlığı
- Geniş aileler
- Otomasyondan dolayı işsizlik
- Kullanılabilir beceri eksikliği
- Düşük eğitim düzeyi
- Yaşam maliyetlerinde artışlar, gelirlerin yeterli olmaması
- İrk ayrımı
- Hükümlü veya akıl hastası olarak nitelendirme

³¹Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, (İletişim Yayınları, İstanbul, 2001), s.145-146.

³² C.Can Aktan, “Yoksulluk Sorunun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.152–153.

- İşin az bulunduğu coğrafi bölgelerde yaşama
- Boşanma veya eşin ölümü, eşin evde kaçması
- Kumar
- Kaynakların kötü idare edilmesi ve planlamaya ilişkin problemler
- Cinsiyet ayrımcılığı
- Bir suç kurbanı olma
- Çalışılan işe aykırı etik değerler
- Yetersiz işte çalışma
- Düşük ücretli işlerde çalışma
- Mental rotardasyon
- Emeklilik yaşının ötesinde olma.³³

Yukarıda sayılan nedenleri daha da arttırmak mümkündür. Yoksulluğun nedenleri tam anlamıyla anlaşıldığı takdirde, tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmasa dahi azaltmak konusunda yapılanlar daha etkili sonuçlar verecektir.

3.1.3. Yoksulluğun Göstergeleri

Yoksulluğun kapsamı ve göstergeleri ekonomik, insani, kurumsal ve siyasi olmak üzere dört boyutta ele alınmaktadır. Ekonomik boyut; sürdürülebilir ekonomik büyüme, insanca bir yaşam için gerekli olan yaşam düzeyinin sağlanması, eşit gelir dağılımına erişim, yaşam standardının yükseltilmesi, işsizliğin önlenmesini kapsamaktadır. Göstergeleri içinde; ekonomik büyüme, gelir dağılımı, istihdam, enflasyon ve ödemeler dengesi vardır.

İnsani boyut, var olma ve yetenekleri geliştirebilme hakkı, yoksunlukların giderilebilmesi, fırsat eşitliği ve kaynaklara erişimin sağlanmasını kapsamaktadır. Demografik özellikler, eğitim, sağlık, beslenme, toplumsal ve kültürel değerler bu boyutun göstergeleridir.

³³ Musa İkizoğlu, “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma”, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2000).

Kurumsal boyut; sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi, şeffaflık, katılımcı yönetim anlayışı, yolsuzluğun önlenmesi, Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinliği ve işlerliği çerçevesinde ele alınmaktadır. Sosyal güvenlik, kamu harcamaları, bütçe dengesi ve Sivil Toplum Kuruluşlarına katılım kurumsal boyutun göstergeleridir.

Son olarak siyasi boyut, insan hak ve özgürlüklerine dayalı demokrasi anlayışının benimsenmesi; eşitlik, özgürlük ve adalet ilkelerinin uygulanması, cinsiyet, ırk, dil ve din ayrımcılığının giderilmesini temel alır. Göstergeleri; demokratik seçim sistemi, seçimlere katılım, hukuk sistemine güven ve cinsiyet ayrımcılığıdır.³⁴

Yoksulluk basit olarak sadece ekonomik boyutu ifade etmemektedir. Bunun yanında insani, kurumsal ve siyasi boyutuyla ele alınmalıdır. Çünkü insan tüm bunlardan eşit şekilde faydalandığı müddetçe varlığını tam anlamıyla sürdürebilir. Ancak bu şekilde bütünsel bir yaklaşımla yoksulluk konusunda doğru tespitler yapılarak gerekli önlemler alınabilir.

3.2. Yoksullukla İlgili Temel Yaklaşımlar

On dokuzuncu yüzyıldan günümüze yoksulluk değişik görüş ve kuramlar bağlamında incelenmektedir. Burada bu kuramlara kısaca değinilecektir.³⁵

Gelir/ tüketim esasına dayalı yaklaşım, başta gıda olmak üzere temel ihtiyaçların en düşük düzeyde karşılanabilmesini esas alır. İnsani gelişme yaklaşımı; çeşitli sağlık ve eğitim göstergeleri boyutuna dayalıdır. Katılımcı yoksulluk yaklaşımı, yoksulların kendi yaşam koşullarını değerlendirmelerini, toplumdaki dışlanmışlık, siyasal güç eksikliği ve gelir dalgalanmaları gibi risk unsurlarını temel alır.³⁶

³⁴Mine Yılmaz, “Yoksulluğun Önlenmesinde Toplumsal Reformun Gerekliliği”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2004, s.123-124.

³⁵ Nurgün OKTİK(Der), **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, (Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir, 2008), s.28.

³⁶Umur Aşkın, “Yoksul Kimdir? Yoksulluk Nasıl Ölçülür?” <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=27> 10.09.2009.

Neo-klasik yaklaşım, var olan toplumsal eşitsizliği özgür bir toplumun normal bir sonucu olarak görür. Neo-klasik yaklaşım için toplumda var olan işsizlik, yoksulluk ve evsizlik gibi sorunlar, birlikte yaşamayı öğrenmek için gerekli olan gerçekliklerdir. Bu yaklaşıma göre; doğuştan özürlü olanlar dışında, ne sebeple olursa olsun toplumda zor durumda olan grup ya da sınıflara (kadınlar, etnik gruplar, yoksul olanlar gibi) yönelik özel politikalar ve programlar üretmek ve bu gruplara gelir aktarımı yaparak toplumsal adaleti sağlamaya çalışmak yanlıştır.³⁷

Mikro finansman yaklaşım, bir ekonomide resmi finans kuruluşlarına erişim olanağı bulamayan ya da resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları yoksul aileler için oluşturulmuş bir finansman yöntemidir.

Mikro finansman yaklaşımı, yoksul insanların üretici faaliyetlere girişmelerine, çok küçük işletmelerini büyütmelerine, tüketimlerini arttırabilmelerine ve hatta küçük miktarlarla da olsa tasarruf yapabilmelerinde etkili olabilmektedir. Bu yöntem ile sağlanan kredi miktarları çok küçük ölçeklerde düzenlendiği için “mikro” olarak adlandırılmaktadır.³⁸

Yetenek yaklaşımında, önemli olan bireylerin istedikleri hayatı sürdürebilmeleri için yeterli yeteneğe sahip olabilmeleri önemlidir. Dolayısıyla bu yaklaşım çerçevesinde yoksulluk yetenek odağından tanımlanmaktadır. Yetenek yaklaşımına göre, sınırsız yeteneklerden temel yeteneklere yönelmek gerekmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu yaklaşım çerçevesinde yoksulluk, temel yeteneklere ulaşmadaki başarısızlık olarak tanımlanmaktadır.³⁹

Temel gereksinimler yaklaşımı, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için asgari düzeyde gıdaya, giyime, barınmaya, eğitim ve sağlık hizmetlerine yapmaları gereken harcamaları dikkate almaktadır. Bu temel maddelerin hane halkı başına düşen minimum

³⁷ Songül Sallan Gül ve Hüseyin Gül, “Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt 21, Sayı 199, 1996, s.8.

³⁸ Asuman Altay, “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro Finansman Yaklaşımı”, **Finans, Politik ve Ekonomik Yorumlar**, Cilt 44, Sayı 510, 2007, s.61.

³⁹ Selim Çağatay, Mehmet Zambak ve Koray Duman, TR61 Bölgesinde Yoksulluk Profili ve Hane İçi Kaynak Dağılımının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi, Paper Presented at EconAnadolu 2009:Anadolu International Conference Economics June 17–19, Eskişehir, s.5.

harcama değerinin yoksulluk sınırı olarak tanımlandığı çalışmalarda, aynı mal ve hizmet yerleşim yerinden dolayı farklı fiyata sahip olduğu, dolayısıyla satın alıcının ekonomik statüsünde yerleşim yerinden yaşananan yere göre farklılık gösterebileceği de vurgulanmaktadır.⁴⁰

Dolaylı yaklaşım, hızlı büyüme yoluyla yoksulların gelirlerini ve yaşam düzeylerini yükseltmeyi ön plana çıkarmaktadır.⁴¹ Yeniden yapılanma sonucunda kısa vadede yoksulluk oranlarında geçici bir artış görülse de, orta ve uzun vadede erişilecek hızlı büyümeye bağlı olarak yoksulluk oranlarının azalacağı görüşü ön plana çıkmaktadır.⁴²

Dolaysız yaklaşımda ise, yoksulların eğitim, barınma, gıda ve sağlık gereksinimlerinin devlet tarafından doğrudan sağlanması ve bu amaçlar doğrultusunda yoksulların harcama yapabilmeleri için devletin parasal aktarım yapması temel alınmaktadır.⁴³

Mali yardımları içeren “doğrudan yaklaşım” ile büyümeyi ön plana çıkaran “dolaylı yaklaşım” arasındaki temel farklılık birincinin daha fazla tüketim yaratırken, ikincinin daha fazla gelir yaratmasıdır. Başka bir deyişle; doğrudan yaklaşım mevcut ulusal gelirin daha eşitlikçi bir şekilde bölüşülmesini öngörürken, dolaylı yaklaşım bölüşüme ilişkin bir müdahaleden çok, ulusal gelirin büyütülmesi sonucunda kişi başına düşen miktarın arttırılması amacını vurgulamaktadır.⁴⁴

⁴⁰Güzin Erdoğan, “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler”,Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002, s.5.

⁴¹Fikret Şenses, “ Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, **ODTÜGelişme Dergisi**, 1999, s.429.

⁴²Harun Önder Ve Fikret Şenses, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”, <http://www.dusuncekahvesi.net/2006/03/turkiyede-yoksulluk-ve-yoksulluk.html> 21.11.2009

⁴³Arın Hünler, **Yoksullukla Mücadele- Yoksulluk Yönetimi Ayrımında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma ve Teşvik Fonu**, Ankara, 2005, s.5.

⁴⁴ <http://www.dusuncekahvesi.net> 21.11.2009

3.3. Toplumsal Dışlanma Kavramı

3.3.1. Dışlanma Kavramının Tanımı

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez Fransa’da 1970’li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁵ 1980’li yıllardan itibaren dünyanın hemen her yerinde uygulanan yeni liberal politikalar giderek derinleşen bir toplumsal ve ekonomik yol açmıştır. Tüm dünyada işsizliğin artışı ve uzun süreli hale gelişiyle birlikte sosyal koruma azalmış, yoksulluğun artmasına ve bu sürece paralel olarak da geniş toplum kesimlerinin “sosyal dışlanma” denilen bir olgu ile karşılaşmalarına neden olmuştur.⁴⁶

1990’larda literatüre giren “dışlanma” kavramının tanımı üzerine ortak bir uzlaşma olduğunu söylemek güçtür. Ancak, kavram genel olarak, bireyin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmama durumuna olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷

Sosyal dışlanma kavramı hakkından farklı açıklamalar bulunmaktadır. Levitas’a göre sosyal dışlanma, yoksulluğun, işsizliğin ve emek piyasasına katılmamanın sonucu olarak ahlaki ve kültürel bir nitelik taşımaktadır.⁴⁸

Saraceno sosyal dışlanmayı, çalışma hakkından yoksunluk ve toplumsal vatandaşlık haklarının (çalışma ile birlikte eğitim, sağlık gibi haklar) verilememesi şeklinde iki ayaklı bir sarkaç olarak ele almaktadır.⁴⁹

Castells sosyal dışlanma için, bir süreç olarak bireylerin ve grupların verili bir bağlam içinde, kurumlar ve değerler tarafından şekillendirilen toplumsal standartlar içinde

⁴⁵Onur Sunal, “Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar” <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65> 10.09.2009.

⁴⁶ Seyhan Erdoğan, “Sosyal Politikada ‘Avrupalı’ Bir Kavram:Sosyal Dışlanma”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, Sayı 75, Temmuz-Ağustos, 2004, s.12.

⁴⁷ Gökhan Atılgan ve Burcu Yakut Çakar, “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007, s.68.

⁴⁸ Ruth LEVİTAS, *Breadline Europe: The Measurement of Poverty*, Bristol: The Policy Press,2000, s.359.

⁴⁹Chiara SARACENO, *Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept*, Columbia: Columbia University Press, 2002, s.17.

özerk bir şekilde yaşama pozisyonlarına ulaşmalarının sistematik olarak engellenmesi tanımını yapmaktadır.⁵⁰

Sosyal dışlanma, kişilerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir.⁵¹

Bu bağlamda bir bakıma sosyal dışlanma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir. Sosyal olarak dışlanmış birey ve gruplar eşitsizliğe uğramış her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız ve zayıf kişilerdir. Bu nedenle dışlanma bir çeşit “sosyal hastalık” olarak da ele alınmaktadır.⁵²

Sosyal dışlanmışlık kavramının gelişmekte olan ülkelere uygulanması önemli sorunlar çıkarmaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde dışlanmışlığın özellikleri gelişmiş ülkelerindekinden farklılık gösterir. Örneğin, Hindistan’da sosyal dışlanmışlık sağlık hizmetlerinden, eğitimden, barınmadan, temiz su kaynaklarından ve sosyal güvenlik dışlanmışlık olarak tanımlanmıştır. Venezüela’da sosyal dışlanmışlık sosyal ve siyasi haklara sahip olunmaması olarak tanımlanmaktadır.⁵³

Sosyal dışlanma ile ilgili farklı yaklaşımları ele almak konunun anlaşılması açısından fayda sağlayacaktır. Dayanışmacı yaklaşım, sosyal dışlanmayı bireyin toplumla olan tüm kültürel, ahlaki ve sosyal bağlarının kopması olarak görmektedir. Dayanışmacı yaklaşım, toplumsal normlardan uzaklaşmışların, ulusal dayanışma, kolektif bilinç ve genel çıkar motifi ile kurumlar aracılığıyla tekrar topluma kazandırılmasını önermektedir.

⁵⁰ David Held ve Anthony Mcgrew, **Küresel Dönüşümler “Büyük Küreselleşme Tartışması”**, (Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008), s.512.

⁵¹Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, “Türkiye’de Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007, s.83.

⁵² Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2005/3, s.53.

⁵³Tolga Kabaş, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana, 2009), s.18.

Liberal yaklaşım, sosyal dışlanmanın temel aktörü olarak bireyi görür. Liberal yaklaşıma göre; piyasadaki fırsat eşitliğinden yararlanamayan, bireylerin ve malların özgür dolaşımı içinde yer edinemeyen sosyal olarak dışlanmış kişiler kaynakları etkin kullanamamakta ve rekabet edememektedirler.

Liberal yaklaşım, sosyal dışlanma konusunda sorumlu olarak bireyi görmektedir. Ancak sunulan koşullar ya da elde var olan koşullar açısından bakıldığında tüm bireyler eşit imkânlarla sahip değildir. Bu yüzden tek boyutlu ve kesin yargı içeren bu yaklaşımın doğruluk payı tartışmaya açıktır.

Sosyal demokrat yaklaşım ise, sosyal dışlanmayı, sınıf temsili üzerinden kolektif haklar ve yurttaşlık hakları için mücadele edilen demokratik bir içerik içinde ele almaktadır.⁵⁴ Sosyal demokratik yaklaşım, sosyal dışlanmayla mücadeleyi toplumsal, ekonomik ve kültürel hakların kazanıldığı aktif bir yurttaşlık için mücadele olarak tanımlamaktadır.⁵⁵

Irka dayalı yaklaşımlar; irka dayalı teoriler farklı “soy” veya “etnik” gruba mensup olan kimselerin refah devleti uygulamaları esnasında “eşit” muameleye tabi olması gerektiğini savunur. Bu teorilere göre, siyah ırk toplumsal alandan etnik grubu sebebiyle dışlanmaktadır ve çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Irka dayalı yaklaşımlarda üzerinde durulan soy ve etnik yapı günümüzde her ne kadar insan hakları, eşitlik gibi evrensel değerler önemli görünse de sosyal dışlanmışlık üzerinde etkin bir rol üstlenmektedir. Birçok ülkede renginden, etnik farklılığından dolayı insanlar toplumda kabul görmemekte hatta şiddete maruz kalmaktadır.

Feminist teorilere göre ise; asıl kadınlar toplumsal alandan cinsiyetleri sebebiyle dışlanmaktadır.⁵⁶ Feminist yaklaşıma göre, birçok farklı kültürde ataerkil yapının vermiş olduğu güç oranında yalnızlığa itilmektedir.

⁵⁴Gamze Yücesan Özdemir, “Sosyal Dışlanma Kavramı Masum Değildir: İnsandışlaşmanın Reddi ve İnsanlaşmaya Dair”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007, s.100.

⁵⁵N.Özkaplan, G. Yücesan Özdemir ve A.M. Özdemir, “Sosyal Dışlanma Neyi Dışlar: Avrupa Üzerine Notlar”, **Mülkiye**, XXIX, Güz, 2005, s.77.

⁵⁶ Emma Saygı Doğru, “Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları ve Kimsesiz Çocuklar”, (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2008), s.30–31.

Sosyal dışlanma tanımlarında bireylerin bir noktada toplumun dışına itildiği ifade edilmektedir. Ancak aile bağlarındaki sıkı ilişkiler, istihdam edilebilme gibi durumlarda sosyal dışlanmışlıktan söz etmek mümkün değildir. Çünkü bütün bunlar toplum tarafından kabul edilmenin bir göstergesidir.

3.3.2. Toplumsal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanmaya neden olan faktörler temelde birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşim içinde olan olgulardır. Bunlar işgücü piyasasında değişim, sosyal korumanın gerilemesi, gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksullukla artan eşitsizlik olarak ele alınabilir.⁵⁷

Amartya Sen, 1997 yılında yaptığı bir çalışmada “sosyal dışlanmaya” neden olan etkenleri incelemiş ve onları şu başlıklar altında betimlemiştir. Verimliliğin kaybedilmesi, uzun süreli zararlar ve beceri kaybı, özgürlüklerin kaybı, fiziksel zarar görme ve sefalet, hastalık ve ölümler, insan ilişkilerinin kaybedilmesi, ırk ve cinsiyet eşitsizliği, sosyal değerlerde zayıflama, sürekli işsizlik ve gelecek kaygısı yüzünden güdülenme kaybı sosyal dışlanmaya neden olan etmenler olarak ortaya konulmuştur.⁵⁸

Sosyal dışlanmışlığın nedenleri ele alındığında geniş bir perspektiften bakmak gerekmektedir. Bunun sebebi kültürel bir farklılıkken, bazen de fiziksel bir eksiklik (sakatlık) olabilmektedir. Aslında sosyal dışlanmışlığın temelinde insanları olduğu gibi kabullenme ya da farklılığı avantaja dönüştürebilmek önemlidir. Ancak bu noktada insanlar kolay olanı seçip kişileri dışlamayı tercih etmektedir.

3.4. Toplumsal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi

Yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramları kimi zaman birbiri yerine kullanılabilir. Ancak sosyal dışlanmanın yoksullukla eş anlamlı olmadığını ve

⁵⁷Özlem Çakır, “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı:3, 2002, s.88.

⁵⁸İsmail Gökdayı, “Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Anamas Yöresi Örneği”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003), s.55.

esasen yoksulluğu da kapsayan daha geniş ve çok boyutlu bir kavram olduğunu belirtmek gerekir.⁵⁹

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal dışlanma ile yoksulluk arasında çok yakın bir bağ vardır. Az gelişmiş ülkelerde yoksulluk, barınmaya, beslenmeye, eğitime, sağlığa ve diğer hizmetlere erişimdeki zorlukları içermektedir. Bunun sonucunda yoksulluk, istihdamın olmaması ve diğer türden ayrımcılıklarla bütünleştiğinde artış göstermektedir. Yoksulluk, birçok durumda karar alma mekanizmalarından dışlanmaya, siyasal sürece, çalışma hayatına ve kültürel faaliyetlere katılımın kısıtlanmasına ve yurttaşlık haklarının kullanılmamasına neden olur. Sosyal dışlanmanın bu süreçte yoksulluğu yeniden bir kısır döngüde üretmesi yoksulluğun kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır.⁶⁰

Yoksulluk, kişileri sosyal dışlanmaya iterken, sosyal dışlanma da kişinin yoksul kalmasına neden olabilmektedir. Bunun sonucu olarak da kişi, kendisine ve yaşadığı topluma karşı yabancılaşmakta ve ailevi sorumluluklarını yerine getirmekte yetersiz kalmaktadır.⁶¹

Sosyal dışlanmışlık her zaman yoksul olmayı gerektirmez, örneğin göçmenler, azınlıklar ve çocuklar yoksul olmamalarına rağmen toplumdan dışlanmış olabilirler. Yoksulluk daha çok bölüşüm sorunuyla ilgiliyken, sosyal dışlanma bölüşüm sorununun ötesinde yetersiz ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel katılımın yoksunluğuyla ilgilidir. Bu bağlamda sosyal dışlanma insanları yoksulluğa sürükleyen ekonomik, sosyal ve siyasal süreçler üzerine odaklanırken, bireylerin yoksullaşmasına neden olan farklı biçimlerle ilgilenir. Bu bakımdan, sosyal dışlanma yoksulluğun bir nedeni olabilirken, aynı zamanda sonucu da olabilir.⁶²

⁵⁹Hasan Ejder Temiz, “Dünya’da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2008/2, s.66.

⁶⁰Ercan Geçgin, “Ankara Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2009, s.9.

⁶¹Osman Özkul, “Modern Batı Medeniyetinin İflas Göstergesi: Küresel Köyde Küresel Fakirlik”, **Köprü 3 Aylık Fikir Dergisi**, Sayı 88, s.35.

⁶²Faruk Sapançalı, **Sosyal Dışlanma**, (Dokuz Eylül Yayınları, 1. Baskı, İzmir, 2005), s.58-59.

3.5. Ekonomik Kriz ve Yoksulluk

Ekonomik krizler, yoksulluğu ve gelir dağılımını çeşitli yollardan etkilemektedir. Toplumdaki risk grupları ve yoksulluk sınırında yaşayan insanların yaşam standardı aşağıda bahsedilecek olan bazı kanallar aracılığıyla zarar görmektedir.

Krizlerde ekonomik faaliyetler azalır: Ekonomik krizler, kamu ve özel sektördeki iş kayıplarına neden olmaktadır. Kamu ve özel sektörde çalışma saatleri ve ücretlerinin azaltılması çalışanların kazançlarını olumsuz etkilemektedir.

Krizlerde nispi fiyatlar değişir: Yaşanan bir krizden sonra ticari malların fiyatlarında bir değişim gözlenir. Ticari malların; ticari olmayanlara göre; fiyatlarında bir artış olur. Ticari olmayan sektördeki işçilerin ve çalışanların kazançları yani satın alma güçleri azalır.

Krizlerde mali tasarruf (masraf kısıntısı) yapılır: Ekonomik krizler, kritik sosyal yardım ve hizmetlerdeki harcamalarda tasarruf yapılmasına, sosyal yardım giderlerinin azalmasına ve yoksul kesimin gelirlerinin azalmasına neden olur.

Krizlerde varlıkların değerlerinde değişme olur: Ekonomik krizler sahip olunan varlıkların değerinde bir değişme olmasına yol açar. Bu durum kişilerin zenginliklerini ve gelir dağılımını da etkiler.

Krizler fiziki sermaye, finansal sermaye ve beşeri sermaye birikimini etkiler: Yaşanan makroekonomik krizler, toplumda özellikle yoksul kesimlerin yoksulluktan kurtulma yeteneklerini azaltarak, fiziki sermaye, finansal sermaye ve beşeri sermaye birikimlerini azaltır.⁶³

Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliği 1963–1987 yılları arasında azalmıştır. 1994’te ise yükselme eğilimine girmiştir. Eşitsizliğin artması yoksul kitlenin büyüdüğünü göstermektedir. Eşitsizliğin artışının nedenleri 1980’li ve 1990’lı yıllardaki değişen

⁶³ Güler Günsoy, **Ekonomik Krizlerin Etkileri**, (Nisan Kitabevi, Ankara, 2009), s.53–54.

ekonomik dengelerden kaynaklanmaktadır. Eşitsizliği arttıran bu nedenler genel olarak şöyle sıralanabilir:

1. 1980’li yıllarda devletin rant yaratıcı rolünün artması (Teşvikler, özelleştirme, değişen vergi oranları ve muafiyetleri, faizlerin yüksekliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.). 2. Ücretlerde uzun dönemli düşüşler olmuştur. 1990’lı yılların başında yükselme eğilimine girmiş, fakat 1994’le birlikte 1980’ler seviyesine inmiştir. 3. İç ticaret hadleri genellikle tarım aleyhine seyretmiştir. 4. İç borçlanmanın artışı devletin gelir dağılımını düzeltici politikalar uygulamasında engel oluşturan önemli bir nedendir. 5. Yetersiz yatırım ve tasarruf oranları kısa dönemde sınırlarına ulaşarak enflasyonun büyümesini, dış açığın artmasını ve büyümenin tıkanmasını getirmiştir. Özellikle çalışanlar bu değişimlerden olumsuz etkilenmiştir.⁶⁴

Türkiye ekonomisi, 1987–1994 dönemini Körfez savaşı sonrasında daralan dış ekonomik ilişkilerle iç siyasal gelişmelerin etkisinde, ekonomik istikrar programlarına başvurmayı gerektirecek kadar zorlu şartlar altında geçirmiştir. Ele alınan dönemde, ekonomik büyümedeki istikrarsızlık, yüksek enflasyon oranları, kırdan kente göçün büyüttüğü işsizlik sorunu ve hızlı kentleşmenin yarattığı rantların etkisiyle gelir dağılımında eşitsizlikler artmıştır. DİE tarafından 1987 ve 1994 yıllarında yapılan Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketi sonuçlarına göre, nüfusun en düşük gelire sahip olan %20’si 1987 yılında ulusal gelirin %5.24’ünü alırken, 1994 yılında bu oran %4.86’ya gerilemiştir. En yüksek geliri elde eden nüfusun %20’sinin ulusal gelirden aldığı pay %49.94’ten %54.88’e yükselmiştir.⁶⁵

Dünya Bankası tarafından açıklanan Küresel İzleme Raporuna göre; ekonomik kriz Türkiye’deki yoksul ve orta gelir seviyesine sahip kesimleri ciddi oranda etkilemiştir. Raporda yoksul ailelerin %75’i çocukların gıda harcamalarında kesinti yapmıştır. Raporda, Türkiye’de en yoksul hane halkları içinde, ücretle çalışanlar ve işveren konumundakilerin en büyük kayıpları yaşadığı belirtilmiştir. En yoksul %20’lik kesimin

⁶⁴Ercan Dansuk, “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Mayıs 1997, s.70.

⁶⁵ Özcan Dağdemir, Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi 1987–1994, **Hacettepe İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı:1, 1999, s.23.

yaklaşık %91'i gelir kaybına uğrarken, en zengin %20'lik kesimse bir miktar gelir kaybı görmüştür.⁶⁶ 2010 Küresel İzleme Raporunda krizden etkilenen hane halklarının harcama kesintileri, Türkiye'nin durumunu tehlikeye atacak düzeydedir.

Türkiye'de yakın dönem ekonomik eğilimlere ilişkin bazı tahminler ne kadar iyimser olursa olsun ekonomik kriz çalışma dünyasında ve aile hayatında çok büyük sorunlara yol açmış durumdadır. Örneğin BBC tarafından 29 ülkede yapılan bir çalışmada 'krizden ciddi olarak etkilendim' diyenlerin yüksek oranlara ulaştığı ülkelerin başında Kenya, Mısır, Filipinler ve Türkiye gelmektedir. Araştırmalara göre, Türkiye'de yurttaşların çok büyük bir bölümü (%75) krizin sosyal içerik kazandığını ve toplumsal maliyetlerinin görünür hale geldiğini düşünmektedir. Yetişkin nüfusun dörtte üçü Türkiye'nin giderek fakirleşeceğini tahmin etmektedir. Esfendiyar Korkmaz tarafından yapılan bir araştırmaya göre, örneklem kapsamındaki kişilerin tam dörtte üçü bir tanıdığının işten çıkartıldığını söylemiştir. Ülkenin, toplumun ve ekonominin geleceğine ilişkin bakış giderek daha karamsar hale gelmektedir.⁶⁷

Bütün bunlar gösteriyor ki, yoksulluk ve ekonomi arasında çok büyük bir etkileşim söz konusudur. Çünkü ekonominin bozulması eşitsizlik ve yoksulluğu derinleştirmektedir. Bunun etkisiyle toplumun belli bir kesimi diğerlerine göre daha fazla etkilenmekte ve yoksulluk önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik gelişmişlik açısından bakıldığında, gelişmiş ülkelerin ekonomileri ortaya çıkabilecek olumsuz etkilere karşı daha hazırlıklı ve güçlüyken az gelişmiş ülkelerin ekonomileri bu gibi durumlarda dibe vurmaktadır.

3.6. Kadın ve Yoksulluk

Yoksulluk tüm insanlık için temel bir sorun olmakla birlikte, ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yaşanan bir olgudur. İlk kez 1995'te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda "Yoksulluğun Kadınlaşması" ifadesi yer almıştır. Bu kavram Pekin

⁶⁶ ANF NEWS AGENCY

⁶⁷ <http://www.radikal.com.tr> 27.05.2010

Konferansıyla birlikte kadın ve yoksulluk konusunda yapılan analizlerin kilit kavramını oluşturmuştur. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı şu olgulara işaret etmek için kullanılmıştır.

Erkeklerle kıyaslandığında, kadınların yoksulluk riski daha yüksektir. Kadınların yoksulluğu erkeklerin yoksulluğundan daha ciddidir. Kadınlar arasında görülen yoksulluk durumu erkeklerin arasında görülene göre zaman içinde artmaktadır.

Bu konferansa katılan hükümetler 1985–1995 yılları arasında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk içinde yaşayan kadın sayısının erkeklere göre çok daha hızlı arttığı konusunda anlaşmışlardır. Yoksul kadınların gereksinimlerine cevap vermek için 4 temel strateji belirlenmiştir. 1995 Dünya Kadın Konferansı'nda belirlenen Yoksullukla Mücadele Stratejileri şunlardır:

- Yoksul kadınların ihtiyaçlarını dikkate alan makro ekonomik politikalar ve kalkınma stratejileri belirlemek ve bunları devam ettirmek;
- Kadınların ekonomik kaynaklara sahip olmasını ve bunlar üzerinde eşit haklarının olmasını sağlamak için yasaları ve uygulamaları gözden geçirmek;
- Kadınların kredi mekanizma ve kurumlarına ulaşabilmelerini sağlamak;
- Yoksulluğun kadınlaşmasını ortaya çıkaracak toplumsal cinsiyet temelli metodolojiler geliştirmek ve araştırmalar yapmak.⁶⁸

Kadın yoksulluğunu ayırıcı özelliklerini ortaya koymak önemlidir. Buvinic'e göre, kadın yoksulluğunun iki belirleyici özelliği bulunmaktadır: Bunlar kadınların işgücü piyasasındaki konumu ve eğitim imkânlarından yararlanma durumudur. Kadınların işgücü piyasasına katılım oranlarının düşük olması, katılımın sağlandığında düşük ücretli işlerde istihdam edilmesi, kayıt dışı sektörde çalışma, fason çalışma, ücretsiz aile

⁶⁸Yıldız Ecevit, "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?", *C.Ü.Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 2003 Özel Eki, s.85.

işçisi olma, elde edilen gelir üzerinde söz sahibi olmama, kadınların ikincil konumda olduklarının göstergeleri arasında yer almaktadır.⁶⁹

Kadın yoksulluğu konusunda istatistiklere ulaşmak zor olsa da; kadınların önemli bir kısmının topluma katılım, kaynak ve fırsatlara erişim açısından daha yüksek yoksulluk riski altında oldukları açıktır. Kadınlar genellikle düşük ücretli, güvencesiz ve geçici işlerde çalışmaktadır. Çocuğuyla yalnız yaşayan kadınlar yoksulluk riskini daha fazla yaşamaktadır. Gıda, konut, istihdam, eğitim ve sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik gibi başlıca gereksinimlere erişimde kadınlar, toplumun diğer kesimlerine kıyasla daha olumsuz koşullara sahiptir.⁷⁰

Son yıllarda ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir sorun olan yoksulluk, gelir, tüketim, kadınlar ve hane ilişkileri analiziyle başka bir boyut kazanmıştır.⁷¹

Yoksulluk ve gelir dağılımı yapısı, bölgesel gelir farklılıkları, işgücü, cinsiyet, eğitim gibi bazı demografik özelliklerle ilişki kurulduğunda; yoksul kitlenin önemli bir kısmını kadınların oluşturduğunu söylemek mümkündür. Kadınların gelir dağılımında en yoksul kitle olmasında, cinsiyet açısından toplumsal yaşamdan uzak ve/veya geri planda olmaları etkilidir.⁷²

Yoksulluk riskiyle ve dolayısıyla sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalan kesim özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışanlardan, eğitimsiz kadınlardan, çocuklar, yaşlılar ve özürllülerden oluşmaktadır. Türkiye’de kadınlar bu gruplar içinde en dezavantajlı konumda olanlardır. Yoksulluğun kadınlaşmasında, kadınların eğitim, ekonomi, siyaset, ticaret ve genel olarak sosyal yaşama katılımında engellerle karşılaşmaları etkin rol oynamaktadır.

⁶⁹ Ülker Şener, **Kadın Yoksulluğu**, TEPAV Değerlendirme Notu, 2009, s.3.

⁷⁰ Mustafa Öztürk ve Başak Işıl Çetin, ‘‘Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’’, Journal of Yasar University, Ekim, 2009, s.2670.

⁷¹ Politika Dökümanı Kadın ve Yoksulluk, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, s.5.

⁷² Ercan Dansuk, ‘‘Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi’’, **DPT Uzmanlık Tezi**, Mayıs 1997, s.95-96.

Ekonomik güç kullanımındaki cinsiyet eşitsizliği ve farklılıkları, ücretlendirilemeyen emeğin kadın ve erkek arasındaki eşitsiz dağılımı ve kontrolü, gelenek ve görenekler kadının ekonomik bakımdan güçlendirilmesini önlemekte ve yoksulluğun bir kadın sorunu haline gelmesini hızlandırmaktadır.⁷³

Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir sorundur. Kadınlar yoksulluğu farklı biçimlerde, farklı zaman ve mekânlarda yaşamaktadır. Genel olarak toplumda, kadın ile erkek arasında var olan yapısal eşitsizlikler kadının yoksulluğu deneyimleme biçimlerini ve görece yoksulluğu farklılaştırmaktadır.⁷⁴

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani gelişme kriterleri yönünden kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ölçmek için cinsiyete dayalı insani gelişme indeksini geliştirmiştir. Bu indeks başlıca şu üç ölçüt esas alınarak hesaplanmaktadır. Bunlar ortalama yaşam beklentisi, eğitim (kadın ve erkek okuma yazma oranı, kadın-erkek okullaşma oranı) ve ortalama gelir düzeyidir (kazanılan gelir içerisinde kadın ve erkeğin payı).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporu 2005'e göre, Türkiye'de kadınlar için ortalama yaşam beklentisi 71.1 iken erkeklerde yüzde 66.5'dir. Yetişkin okuma yazma oranı (+15) kadınlarda % 81,1, erkeklerde %95,7'dir. Kadınlarda okullaşma oranı %62 iken erkelerdeyse %74. Kadınların ortalama geliri, satın alma paritesine göre 4.276 \$, erkekleri ise 9.286 \$'dır.⁷⁵

3.7. Türkiye'de Yoksulluk

Yoksulluğun ortadan kaldırılmasıyla ilgili olarak, yoksulluğu algılama biçimlerine göre birtakım politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. Ülkemizde de yoksullukla mücadele anlamında sosyal politika uygulamalarına 1961 Anayasası ile geçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 1961 Anayasası ile birlikte 'Sosyal Devlet' olduğu

⁷³Politika Dökümanı Kadın ve Yoksulluk, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, s.12.

⁷⁴ Ülker Şener, **Kadın Yoksulluğu**, TEPAV Değerlendirme Notu, 2009, s.3.

⁷⁵ T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadın ve Yoksulluk, Ankara, 2008, s.8.

kabul edilmiş ve bu nedenle Türkiye'nin yoksullukla mücadele etmesi, anayasal hükümlerin gereklerinden biri olmuştur.⁷⁶

Yoksulluğun Türkiye'deki görünümü son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle ülke nüfusunun çok büyük bir kısmını doğrudan etkiler bir hal almıştır. Yaşanan krizlerin boyutu, tüm sosyo-ekonomik göstergelerce açık bir şekilde görüldüğü gibi, gelir dağılımındaki dengesizliği de gittikçe pekiştirmektedir.⁷⁷

Yoksulluk Türkiye'nin önde gelen sosyolojik bir gerçeğidir. Türkiye'nin %40'ı yoksuldur. Bu durumu DİE'nin ülke nüfusunu %20'lik dilimler halinde gösteren verilerinde de izlemek mümkündür. Buna göre 67 milyon olan ülke nüfusunun her bir dilimi 13.4 milyondur. Bunların ulusal gelirden aldıkları pay şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

En yoksul kesim'in toplam nüfus içinde oranı %20, milli gelirden aldıkları pay %4,9'dur. Az yoksul kesimin, toplam nüfus içinde oranı %20, milli gelirden aldıkları pay %8,6'dır. Orta gelir grubu- orta direk adlandırılan kesim, toplam nüfus içinde %20 oranına sahipken, milli gelirden aldıkları pay %12,6'dır. Az zenginlerin oranı %20, milli gelirden aldıkları pay %19'dur. Çok zenginlerse %20'lik oran içinde milli gelirden %54,9 pay almaktadır.⁷⁸

Türkiye'de yoksulluk alanında yapılan çalışmaların tarihi çok gerilere gitmemektedir. 1968, 1973 ve 1987 gelir dağılımı araştırmaları verilerinin yeniden değerlendirilmesi sonucu tespit edilen yoksulluk sınıra altında kalan yoksul nüfusun toplam nüfusa oranı yöntemi ile yoksulluk düzeyi tespit edilmiştir. Bu araştırmalara göre, yoksulların oranı 1968'de %51,5, 1973'te %38,4, 1987'de ise %22,5 olarak saptanmıştır.⁷⁹

⁷⁶Fatih Temizel ve Seda Akyaçın, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları İle Mikro Finansman Kurumlarının Birlikteliği", Temmuz, 2006, s.4.

⁷⁷Ali Seyyar, Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede STK'lerin Roller ve Önemleri(Deniz Feneri Derneği Örneği),

⁷⁸ İsmail Doğan, "Türkiye Yoksulluğunun Sosyo-Kültürel Zemini", **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.84-85.

⁷⁹ Mahmut Bilen ve Mustafa Kemal Şan, "Yoksulluk Kültürü ve Türkiye'de Yoksulluk Sorunu", **Sivil Toplum Dergisi**, Ocak-Mart, 2006, s.172.

Dansuk (1997), çalışmasında Türkiye’de var olan yoksulluğun boyutlarını ve sosyal göstergelerle ilişkisini belirlemeye yönelik çalışma gerçekleştirmiştir. Tüketim harcamaları bazında oluşturulan yeni bir yaklaşım ile yoksulluğun toplumsal tabanı irdelenmiştir. En düşük tüketim harcaması tutarı yoksulluk sınırı kabul edilerek yoksulluk oranlarına erişilmiştir. Bu çalışmada, yoksulluk ile gelir dağılımı yapısı, bölgesel gelir eşitsizlikleri, işgücü, cinsiyet, eğitim, bazı demografik unsurlar arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca gelir dağılımını bozucu çeşitli makro ekonomik politikalara değinilmiştir. Bu bakış açısına bağlı olarak, yoksul kitlenin eğitimsizler, düşük eğitimli kişiler, kadınlar, sosyal güvenli ağı dışında olanlar, tarım kesiminde yaşayanlar ve kayıtsız işgücüne sahipler arasında yaygın olduğu saptanmıştır.⁸⁰

Dumanlı (1996), 1987 Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerine dayalı olarak Türkiye’de yoksulluğun boyutu hakkında tespitler yapmaya çalışmıştır. 1987–1994 yılları arasında Türkiye ve seçilmiş bazı iller için ayrı ayrı yoksulluk sınırları hesaplanmıştır. Yöntem olarak, 2450 kalori/gün enerji alınması gereğinden hareketle asgari ücretin hesaplanmasında kullanılmak üzere geliştirilen besin gruplarından bu kaloriyi verecek miktarlar gruplandırılmış ve günlük değerler bulunmuştur. Elde edilen bu değerler besinler itibarıyla DİE tarafından derlenen “Tüketim Ağırlıklı Türkiye Fiyatları” ile çarpılmış ve günlük 2450 kalorinin alınmasını sağlayacak gıdaları satın alabilecek parasal değere ve yoksulluk sınırına ulaşılmıştır. 1987–94 Türkiye geneli kişi başına yoksulluk sınırı cari fiyatlarla günlük, aylık, yıllık olarak verilmiştir.⁸¹

Erdoğan (1996), Yoksulluk nedir? Kimler yoksuldur? Yoksulluğun bir standardı var mıdır? Yoksulluk düzeyi diyebileceğimiz bir sınır söz konusu mudur? gibi sorulara cevap aradığı çalışmasında, konuya ilişkin günümüze kadar yapılan çalışmalar incelenmiş, Türkiye için yoksulluk düzeyini ve yoksul sayısını belirlemeye yönelik analizlere yer verilmiştir.⁸² Çalışmanın veri kaynağı 1994 yılında DİE’nin düzenlediği ve bir yıl boyunca her ay değişen Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi

⁸⁰ DPT VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000, s.14-15.

⁸¹ Reyhan Cefri, “Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009), s.61.

⁸² Nur İbrişim, “Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008), s.33-34.

sonuçlarıdır. Çalışmada toplam 26.256 hane ile görüşme yapılmış ve 20.001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerleri kent, 20.000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerleri kırsal olarak kabul edilmiştir. Değişken olarak hane halkı büyüklükleri, tüketim harcaması değerleri ve gelirleri dikkate alınmıştır. Yoksulluk sınırının belirlenmesi için dört yöntem uygulanmıştır. Bunlar; alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı, temel gereksinimler yaklaşımı, gıda oranı yaklaşımı ve ortalama gelirin yarısı yaklaşımlarıdır. Yoksul hane halklarının ve fertlerin analiz edilmesinde ise Thomas Yöntemi ile Yoksulluk endeksi kullanılmıştır.⁸³

Buğra ve Keyder (2003) tarafından yapılan araştırmada; Türkiye’de ve dünyada son yıllardaki küresel dönüşümün hızlandığı yapısal dönüşümlerin yeni bir yoksulluğu öne çıkardığı ileri sürülmektedir. Türkiye’de 1990’lı yıllarda görülen yoğun iç göç dalgalarının toplumsal yapıyı “ayırışma” ve “kutuplaşma” yönünde etkilediği ve buna paralel sanayide istihdam imkânlarının daralması ve yeni nüfusun “modernleşmesi” ve “bütünleşmesi” açısından çözümü zor sorunlar meydana getiren bir “yeni yoksulluk” olgusu ortaya çıkardığı ifade edilmektedir.⁸⁴

Türkiye’de yoksulluk konusunda yapılan özel/akademik araştırmaların dışında 1999 yılında, Türkiye İstatistik Kurumu ve Dünya Bankası uzmanlarınca 1987 ve 1994 Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketlerinden elde edilen verilerin esas alındığı bir çalışma yapılmıştır. Dünya Bankası tarafından “Türkiye: Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah Araştırması, 1999” adlı rapor yayımlanmıştır.⁸⁵

2002 Hane Halkı Bütçe Anketi ile birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve yoksulluk oranı resmi olarak açıklanmıştır. Yoksullukla ilgili en son açıklanan istatistik ise 2005 Hane Halkı Bütçe Anketi kapsamında yapılan yoksulluk çalışmasıdır. 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında yapılan yoksulluk çalışmalarında; gıda yoksulluğu, gıda

⁸³ Reyhan Cafri, “Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009), s.61.

⁸⁴ Asuman Altay, “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi”, *Ege Akademik Bakış*, 2007, s.355.

⁸⁵ TÜİK, Yoksulluk Çalışmaları, Aralık, 2008, s.3.

ve gıda-dışı yoksulluk, göreceli yoksulluk ve günlük geliri 1, 2.15 ve 4.3 dolar sınırlarına göre yoksulluk oranları verilmiştir.⁸⁶

Türkiye’de GSMH’sı, 160 milyar USD civarındadır. Nüfusun yaklaşık 70 milyon olduğu ülkemizde kişi başına düşen milli gelir ise 2250 USD civarındadır. Ancak bu her ferde GSMH’den 2250 dolar düştüğü anlamına gelmemektedir. Ülkemizde 4 kişilik bir ailenin karnını doyurabilmesi için gerekli olan para, yani açlık sınırı 390 milyon liradır. Buna giyim, ulaşım, kira, eğitim vb. ihtiyaçlar eklenerek hesaplanan yoksulluk sınırı ise 1 milyar 100 milyon liraya yükselmiş durumdadır. Yoksulluk sınırını geçebilenlerin sayısı ise sadece 37 bindir.⁸⁷

3.8. Yoksullukla Mücadele

Yirmi birinci yüzyılda üretim seviyeleri üst düzeylere çıkmış olmasına rağmen yoksulluk küresel gündemin ilk sırasında var olmaya devam etmektedir. Bu alanda yapılan ulusal ve uluslar arası kuruluşların çalışmalarının artmasında, yoksulluğun dünya üzerinde 90’lı yıllar boyunca yükseliş göstermesi etkili olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından 1990 yılında yapılan toplantının temel gündem maddesini yoksulluk oluşturmuş ve toplantıya katılan liderler tarafından 2015 yılına kadar erişilmesi hedeflenen “Bin Yıl Kalkınma Hedefleri” belirlenmiştir. Yoksullukla mücadele alanında ulaşılması hedeflenen ilkeler şunlardır:

- Aşırı yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşayan kişi sayısının yarıya indirilmesi,
- Dünyada herkesin ilkokulu bitirmesi,
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- Çocuk ölümlerinin üçte iki oranında azaltılması,
- Gebelik ve doğum esnasındaki anne ölüm oranlarının dörtte üç azaltılması,
- HIV/AIDS, sıtma, tüberküloz gibi hastalıklarının yayılmasının önlenmesi,

⁸⁶DPT, **Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele**, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara, 2007, s.21.

⁸⁷ Erhan Erken, “Dünya Sistemi ve Yoksulluk İlişkisi”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003, s.321.

- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Geniş kapsamlı bir kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi.⁸⁸

Yukarıda belirlenen hedeflere ne oranda ulaşıldığını belirlemek için Dünya Bankası tarafından her yıl ‘‘Global Monitoring Report’’ adı verilen bir rapor yayınlanmaktadır.

Yoksulluğu algılama tarzı onunla yapılacak mücadeleye de yansımaktadır. Ülkemizde milyonlarca yoksul varken bu alandaki yardım ve politikalar birçok açıdan yüzeysel, örgütsüz ve yetersizdir. Bugün Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, özellikle kalifiye eleman yetersizliği ve yardıma muhtaç insanların tespitinde gecikme ve yanılgıların olması nedeniyle yoksullukla mücadelede yetersiz kalmaktadır.⁸⁹

Dünya Bankası yoksullukla mücadele stratejileri ve yoksulluk tanımlamalarını Gelişim Raporlarıyla açıklamaktadır. 2000/2001 Dünya Kalkınma Raporunda açıklanan son stratejisinde 3 temel unsura yer verilmektedir:⁹⁰ Yoksullukla mücadele için bu 3 temel unsur bir politika olarak ön plana çıkmıştır.

Fırsat: Yoksullar sürekli olarak maddi fırsatların (iş, kredi, yol, elektrik, kendi ürünlerine pazar, okul, temiz su, sağlık v.s.) önemine işaret etmektedir. Bu imkânların yaratılabilmesi için en başta büyümenin ve dolayısıyla yatırım ve teknolojik gelişmenin sağlanması kaçınılmazdır. Bu açıdan istikrarlı mali ve parasal politikalar, basit ve şeffaf düzenlemeler yapılarak yatırımların önü açılmalıdır. Özel yatırımlar kamu yatırımlarıyla desteklenmelidir.

Yetki Verme: Devletin ve sosyal kurumların fonksiyonlarını iyileştirmeye yönelik adımlar hem ekonomik büyümeye, hem de sosyal hareketlilik üzerindeki sınırlamaları azaltarak eşitliğe katkıda bulunacaktır. Âdemi merkezileşme; yeterince mali ve teknik

⁸⁸ Çağatay Gökyay, ‘‘Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları’’, **Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2008, s.44–45.

⁸⁹ Songül Sallan Gül, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ‘‘Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa’’, TODAİ Yayınları, 2002, s.118.

⁹⁰ T.C.Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Stratejik Plan 2009–2013, Ankara, 2008, s.54.

olanaklar yaratırsa, devlet birimlerinin yoksulların sorunlarına daha etkin müdahale etme imkânı yaratabilir.

Güvenlik: Dünya Bankası güvenlik politikası ile kamu, sağlık kampanyaları ile hastalık riskini, baraj inşaatı ile su baskınları riskini, güçlü makro ve ekonomik politikalarla ekonomik kriz riskini azaltmayı önermektedir.⁹¹

Etkin bir yoksulluğu azaltma stratejisi açık ve tutarlı bir yaklaşıma dayalı stratejik düşünmeyi gerektirir. Yoksulluk bütün boyutlarıyla ele alınmalı ve buna uygun yöntemlerle azaltılmalıdır.⁹² Bu konuda Dünya Bankası şunları önermektedir:

1. Bütünleştirilmiş sosyal hizmetler ve sosyal yardım sistemi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede ailelere yönelik acil destek programlarının eşgüdüm ve işbirliği içinde yürütülmesini temin amacıyla Aile Araştırma Kurumu'nun koordinatörlüğünde Yoksullukla Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmalıdır.

2. Yoksullukla mücadelede strateji ve politika oluşturmada esas teşkil edecek sistematik bir veri tabanı hazırlanmalı ve periyodik olarak güncellenmelidir. Bu alanda işlev gören kamu kurumları, yerel-merkezi yönetimler, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle yoksulların tespiti ve kaynakların etkin kullanımını sağlamaya yönelik standart formlar oluşturmalıdır.

3. Yoksullukla mücadele konusunda ortak bir dil ve tanım birliği oluşturulmalıdır.

4. Ülke genelinde yapılacak periyodik araştırmalar ile aile ve bireyleri kapsayan yoksulluk haritaları ve yoksul envanterleri çıkarılmalıdır.

5. Aile eğitimi, yoksullukla mücadelede acil destek programları içinde ele alınmalıdır.

⁹¹ A. Meral Uzun, Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2003, s.165.

⁹²C.C.Aktan ve İ.Yaşar Vural “Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, s.1.

6. Kırsal alanda küçük aile işletmeciliği desteklenmelidir.

7. Yoksullukla mücadelede, uluslararası kuruluşların da büyük önem verdiği mikro-finans projeleri geliştirilerek alternatif projeler süratle hayata geçirilmelidir.

8. Mutlak anlamda yoksul aileler, kamu sosyal yardım programlarına derhal alınmalı ve açlık gibi temel sosyal risklerden korunmalıdır.⁹³

Tarihsel olarak, özellikle 20. Yüzyıl içersindeki değişik dönemlerde benimsenen yoksullukla mücadele stratejilerine bakıldığında esas olarak iki temel politika grubunun uygulandığını söylemek mümkündür. İlk grup politikalar, daha çok II. Dünya Savaşı ardından 1980'lere kadar bütün dünyada yaygın olan, yoksullukla doğrudan mücadele amacını güden ve esas olarak bir sosyal güvenlik ağını öngören sosyal politikalar niteliğindedir. "Küreselleşme" döneminin bir ürünü olarak görülebilecek ikinci grup politikalar, doğrudan yoksulluğu azaltmak ve iktisadi büyümeyi sağlayacak türden politiklardır. Bu iki grup politikanın birlikte uygulandığı durumlarda yoksulluğun azaltılmasında önemli sonuçlar verdiğini söylemekte mümkün görünmektedir.⁹⁴

Türkiye'de yoksulluğu azaltmaya yönelik faaliyette bulunan kurumlar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı/ Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Emekli Sandığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğüdür. Kuruluşlar arasındaki eşgüdüm, ortak norm ve program geliştirme ihtiyacı sürmektedir. Bu bağlamda yeni yoksullukla mücadele (sosyal dışlanma ile mücadele) programlarında mevcut sosyal koruma sisteminin geliştirilmesi ve istihdam alanları oluşturulması stratejileri benimsenmektedir. Dünya Bankası ve Türk Hükümeti (SYDGM) tarafından başlatılan 635 milyon dolarlık "Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)" bu doğrultuda yürütülen çalışmalardan biridir. Belediyeler, bazı dernekler ve vakıflar da sosyal yardım ve hizmet faaliyetleri yürütmektedir. 2005 yılında sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfus 66,7 milyon kişiyle toplam nüfusa oran %92 düzeyine ulaşmıştır. Sağlık

⁹³ T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, IV. Aile Şurası, , Ankara, 2004, s.25-26.

⁹⁴ DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele, Ankara, 2007, s.3.

Bakanlığı'nın yeşil kart uygulaması, Milli Eğitim Bakanlığı'nın verdiği öğrenci ve araştırma bursları gibi faaliyetleri yoluyla yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.⁹⁵

Yoksullukla mücadelede; yoksullukla ilgili kurumsal ve hukuksal düzenlemelerin yapılması, yoksulluk profilinin ortaya konması, uygulamalarını etkilerinin ölçülmesi ve ilgili politika eksikliğinin ortadan kaldırılması için AR-GE konusuna ağırlık verilmesi gereklidir. Ayrıca eğitim imkânlarının geliştirilmesi ve insan gücü planlamasının yapılması, sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesi konusuna önem verilmelidir. Bunun yanında sağlıkta reformcu düzenlemelerin yapılması, vergi ve sosyal harcama politikalarında toplumun bütününe yaygın adaletli düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır.⁹⁶

3.8.1. SYDGM

Sosyal yardım, kişilerin kendi ellerinde olmayan nedenlerle mahalli ölçüler içerisinde asgari seviyede dahi geçinme imkanı bulamayan insanları, muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirme amacını taşıyan karşılıksız mahiyetteki parasal ve sosyal destek sağlamak için yapılan kamusal faaliyetler bütünüdür.

Sosyal yardıma ilişkin elde edilen bilgiler doğrultusunda şu değerlendirme yapılmaktadır: Sosyal yardım esas itibarıyla sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Sosyal yardım, sosyal hizmet kapsamına da bir uygulama alanı ve hizmet şekli olarak girmektedir. Sosyal yardımlarda, ilgililerin finansmanına prim esasına dayalı herhangi bir şekilde katkıda bulunmaları söz konusu olmayıp ihtiyaçlar karşılıksız olarak giderilmektedir. Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından ancak kanunla düzenlenmiş oldukları resmi ve yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yürütüldükleri takdirde gerçek bir sosyal güvenlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedir. Sosyal yardımlar; parasal, sosyal gelirler şeklinde

⁹⁵Yoksulluğun Önlenmesinde Mikro Kredi Uygulamaları ve Türkiye, www.comcec.org/, 18.04.2010.

⁹⁶ Yılmaz Gündüz, "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 15, s.48.

sunulabileceği gibi aynı yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de sunulabilmektedir. Sosyal yardımlar, kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının araştırılmasına ve kontrolüne dayalı olarak ve ihtiyaçların şekli ve şiddeti ölçü alınarak sağlanmaktadır. Sosyal yardımlar, kişileri durumlarına ve özelliklerine gören kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır. Sosyal yardımlarda, mahalli ölçütlere dayalı bir asgari geçim seviyesinin tespiti, hem muhtaçlık araştırması hem de yardım sağlama safhalarında dikkate alınması gereken bir kural olmaktadır.⁹⁷

Devlet açısından Anayasa’da belirtilen “sosyal bir hukuk devleti” olma özelliği nedeniyle gelir dağılımında meydana gelen dengesizliklerden kaynaklanan ekonomik baskının azaltılarak, toplumsal barışın olumsuz etkilenmesini engellemek amacıyla yoksul kesimlerin desteklenmesine yönelik politikaların geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu” 3294 sayılı yasa ile 1986 yılında kurulmuştur.⁹⁸ 3294 sayılı Kanunu uygulamak amacıyla 1986 yılından beri Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Sekreterliği olarak faaliyetlerini sürdürmüş olan kurum, 2004 yılında SYDGM’ ne dönüştürülmüştür.⁹⁹

Fonun amacı, herhangi bir sosyal güvenlik ağına dahil olmayan yoksul ve muhtaç durumdaki kişilere yardım sağlamak, sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Fonun gelirlerini, bütçeden ayrılacak kaynakların yanı sıra gelir ve kurumlar vergisi, trafik cezaları ve RTÜK reklam gelirlerinden sağlanan kesintiler oluşturmaktadır. Kurum, fon yönetimi çalışmalarını, Türkiye genelinde 81 il ve 850 ilçede kurulmuş 931 birim aracılığıyla sürdürmektedir. Bu birimlerin başkanlığını vali ve kaymakamlar yürütmekte, müteveli heyetinde ise Belediye Başkanı, İl Sağlık Müdürü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, Müftü gibi yerel düzeyde etkili isimler yer almaktadır.

⁹⁷Namık Demir, “Sosyal Yardım Hizmetleri “Sosyalizasyonu”: Van Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2003, s.35–36.

⁹⁸ Mevlüt Bilici, “Yoksullukla Mücadelede Örnek Uygulama: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2003, s.22.

⁹⁹Ali Akdemir, “Yoksulluğun Giderilmesinde STK’ların Rolü”, <http://derneklerdergisi.com/tr/> 03.10.2009.

Fonun harcama kalemleri arasında eğitim ve çeşitli projelere yönelik desteklerin yanı sıra kırsal alanı geliştirmeye yönelik çalışmaları teşvik kalemleri bulunmaktadır. Fonun en büyük harcama kalemini ise sağlık destek programı, yaygın ismiyle ‘‘Yeşil Kart Sağlık’’ sistemi oluşturmaktadır. Herhangi bir sosyal güvenlik sistemi kapsamında yer almayan kişilerin sağlık harcamalarını karşılayan Yeşil Kart uygulaması 1992’den beri yürürlüktedir. Bu sistemden yaklaşık 13 milyon kişi yararlanmaktadır.¹⁰⁰

Aile Yardımları

Gıda Yardımları: Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması için, dini bayramların öncesinde Fon’dan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaynak gönderilmektedir. Bu maksatla; 2003 yılında 35 milyon TL, 2004 yılında 55 milyon TL, 2005 yılında ise 90 milyon TL; 2006 yılı içerisinde de toplam 150 milyon TL kaynak kullanılmıştır. 2007 yılında Ramazan ve Kurban Bayramı münasebetiyle ise 140 milyon TL kaynak Fondan Vakıflara aktarılmıştır.

2008 yılı Haziran ayından itibaren gıda yardımları üçer aylık dönemlerle yılda 4 kez yapılmaya başlanmıştır. 2008 yılında toplam 213.7 milyon TL; 2009 yılında ise 382.35 milyon TL Fondan Vakıflara aktarılmıştır.

Yakacak Yardımları: Vakıflar aracılığı ile ihtiyaç sahibi ailelere bedelsiz kömür yardımını içeren yakacak yardımları, 2003 yılından itibaren Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömürün Türkiye genelindeki ihtiyaç sahibi ailelere aile başına 500 kg. olarak dağıtılmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Barınma Yardımları: oturulmayacak derecede eski, virane, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yapılan yardımlardır.

¹⁰⁰Didem Gürses, ‘‘Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları’’, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, Haziran, 2007, s.66–67.

Sağlık Yardımları

Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler: Sosyal güvencesi olmayan ve yeşil kart almaya hak kazanamayan vatandaşların ödeme güçlerini aşan sağlık harcamalarının karşılanmasını içeren yardımlardır.

Şartlı Nakit Transferleri Sağlık Yardımları: nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının ve anne adaylarının temel sağlık hizmetlerine tan olarak erişimini hedef alan bir sosyal güvenlik ağı oluşturmak amacıyla uygulanmaktadır. Kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi amacıyla, ödemeler doğrudan annelere yapılmaktadır.¹⁰¹

Eğitim Yardımları

Eğitim Materyali Yardımları: Her öğretim yılının başlangıcında dar gelirlili ailelerin ilk ve orta öğretimde okuyan çocuklarının önlük, çanta ve kırtasiye gibi ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Taşınmalı Eğitim: 1997 yılında başlatılan 8 yıllık eğitim kapsamında uygulanmaya başlanan öğle yemeği verilmesini içeren yardımlardır.

Yüksek Öğrenim Kursu: Başbakanlık bursu olarak bilinir ve 2003–2004 yılından itibaren Kredi- Yurtlar Kurumuna devredilmiştir.

Özürlülere Yapılan Eğitim Yardımları: Örgün eğitime devam eden, özel eğitime gereksinim duyan ve ilk-orta öğretimde okuyan özürlü öğrencilerimizin ücretsiz taşınıp, eğitimlerinin sağlanmasını kapsamaktadır.

Şartlı Nakit Transferleri Eğitim Yardımları: İhtiyaç sahibi ailelere, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla her ay eğitim yardımı verilmektedir. Bu uygulama Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde yapılmaktadır.

¹⁰¹ <http://www.sydgm.gov.tr>

Özürü Yardımları

Özürü İhtiyaç Yardımları: sosyal güvenceden yoksun özürü vatandaşların topluma uyumunun kolaylaştıracak her türkü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasını kapsamaktadır.

Özel Amaçlı Yardımlar

İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, 51 aşevi ile 31.195 vatandaşımıza günlük sıcak yemek verilmektedir. Ayrıca; doğal afet, terör, yangın gibi nedenlerle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçları için SYD Vakıfları aracılığıyla çeşitli yardımlar yapılmaktadır.

3.8.2. Mamurat'ül Aziz Vakfı

Genel olarak sivil toplum kavramı, devlet denetimi veya baskısının ulaşmadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda bireylerin/grupların devletten izin almadan, kovuşturmayaya uğrama korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından büyük ölçüde bağımsız hareket ederek tutum belirleyebildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin ve kurumların oluşturulabildiği bir toplumu ifade eder.¹⁰²

1995 yılında başlayan vakıf kurma çalışmaları, hazırlanan vakıf tüzüğü'nün 30 Kasım 1996 tarihinde Resmi gazetede yayınlanmasıyla Mamurat'ül Aziz Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kurulmuştur.¹⁰³ Vakıf, yoksul, mağdur, kimsesiz, özürü ve ihtiyaç sahibi insanlara nakit para yardımından, kırtasiye yardımına, kuru gıda yardımından sıcak yemek yardımına, giyecek yardımından ev eşyası yardımına, yakacak yardımından et yardımına kadar birçok alanda hizmet vermektedir. Diğer taraftan, sosyal ve kültürel alanda da birçok hizmet vermektedir. Eğitime katkı olarak, yoksul ailelerin çocuklarının özel eğitime tabi tutarak onları yetiştirmektedir.¹⁰⁴

¹⁰²Yavuz Atar, "Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum Devlet Düalizmi", Yeni Türkiye Kasım-Aralık, Sayı 18, 1997, s.98.

¹⁰³ Beşir İslamoğlu, **Mamurat'ül Aziz Vakfı "Hayır Köprüsü"**, (Elazığ, 2009), s.59.

¹⁰⁴ Aynı. s.65.

4.BULGULAR VE YORUM

4.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Sosyo-demografik özellikler başlığı altında, eğitim, medeni durum, hanede yaşayan kişi sayısı, sosyal/sağlık güvence türü incelenmektedir.

Tablo 1. Erkeğin eğitim durumu

	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	30	33,3
Okur-yazar	14	15,6
İlköğretim	33	36,7
Orta öğretim terk	5	5,6
Orta öğretim	6	6,7
Üniversite/a.öğretim/M.Y. O.	2	2,2
Toplam	90	100,0

Hane halkı reisinin eğitim durumu yoksulluk araştırmalarında yoksullukla yakından ilintili bir etmen olarak ortaya çıkmakta ve hane halkı reisinin eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının genellikle düştüğü gözlenmektedir.¹⁰⁵

Yardım alan hanelerdeki erkeklerin, büyük çoğunluğu ilköğretim mezunudur (%36,7). Okur-yazar olmayan erkeklerin oranı % 33,3'dür. Tablo 1'de görüldüğü gibi, erkeklerin okur-yazarlık oranı %15,6'dır. Orta öğretim terk (%5,6) ve orta öğretim mezunu (%6,7) olanların oranı birbirine yakındır. Eğitim düzeyi açısından, erkekler arasında üniversite mezunu olanların (%2,2) oranı düşüktür. Bu sonuçlar doğrultusunda eğitim ve yoksulluk arasında ters bir orantının olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyinin artırılmasına ilişkin yapılacak çalışmalar yoksulluğun azaltılmasında etkili olabilecek önlemler arasında sayılabilir.

¹⁰⁵Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, (İletişim Yayınları, İstanbul, 2001), s.160.

Tablo 2. Kadının eğitim durumu

	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	5	5,6
Okur-yazar	56	62,2
İlköğretim	26	28,9
Orta öğretim	3	3,3
Toplam	90	100,0

Kadınlar arasında okuryazar olanların oranı %62,2'dir. İlköğretim mezunu olan kadınların oranıysa %28,9'dur. Görüşülen kadınların %5,6'sı okur-yazar değildir. Ortaöğretim mezunu olan kadınların oranıysa çok düşüktür (%3,3). Erkeğin eğitim düzeyi ile karşılaştırıldığında, kadınlarda okur-yazar olma oranı daha yüksektir. Ancak erkeklerde de yükseköğrenim mezunu olan varken, kadınlarda en yüksek eğitim düzeyi orta öğretimdir.

Tablo 3. Medeni durum

	Sayı	Yüzde
Evli	63	70,0
Bekar	2	2,2
Boşanmış	7	7,8
Dul	18	20,0
Toplam	90	100,0

Medeni durumu bakıldığında, yardım alanların büyük bir çoğunluğu evlidir. Görüşülen kişilerin çoğu küçük yaşta evlenmiş ve bazıları çift eşlidir. İlk ve sonraki eş birlikte yaşamaktadır. Yetiştikleri kültür açısından bu durum onlar için çokta önemli görülmemektedir. Hatta konuşma esnasında bu durumun evde işbölümü için faydalı olduğu bile belirtilmiştir. İşbölümü açısından, biri çocuklara bakarken diğeri ev işi ile ilgilenmekte ya da dışarıya ev temizliğine gitmektedir.

Tablo 4. Hanede yaşayan kişi sayısı

	Sayı	Yüzde
2	4	4,4
3	9	10,0
4	10	11,1
5	21	23,4
6	25	27,7
9 ve üzeri	21	23,4
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerde yaşayan ortalama kişi sayısı 6 olarak tespit edilmiştir. 5 ve 9 kişi cevabını verenler eşit orana sahiptir (%23,4). Bunun yanında çocukları erken evlenip evden ayrılanlar da hesaba katıldığında geniş aile yapısının yaygın olduğu görülmektedir. Bazı aileler, evli olan çocukları ve evli olmayan hala, dayı gibi akrabalarla birlikte yaşamaktadır.

Türkiye’de yoksulluk yaş ve hane halkının kompozisyonuyla yakından bağlantılıdır. Yoksulluk üç fertle başladığında eklenen her hane halkı ferdiyle birlikte monoton olarak artış göstermektedir. Büyük hane halkları daha küçük hane halklarına göre daha yoksuldur.¹⁰⁶

Tablo 5. Sosyal güvence türü

	Sayı	Yüzde
Yok	57	63,3
SSK	26	28,9
BAĞKUR	5	5,6
Bağkur-tarım	1	1,1
Emekli Sandığı	1	1,1
Toplam	90	100,0

Anket sonuçlarına bakıldığında, yardım alan hanelerden sosyal güvencesi olmayanlar %63,3 ile en yüksek orana sahiptir. Görüşülen ailelerden, SSK’lı olanlar %28,9 ile

¹⁰⁶Nur İbrişim, “Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008), s.53.

ikinci sırada yer almaktadır. Yardım alan haneler arasında Bağ-kur'lu olanların oranı %5,6'dır. Bağ kur-tarım ve emekli sandığına bağlı olan haneler eşit orandadır (%1,1). Bu sonuçlara göre, görüşülen kişilerden çoğunun güvencesi olmayan işlerde çalıştığı söylenebilir.

Tablo 5.1. Yardım alınan kuruma göre sosyal güvence türü

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yok	30	53,0	27	47,0			57	100,0
SSK					26	100,0	26	100,0
BAĞKUR			1	20,0	4	80,0	5	100,0
Bağkur-tarım			1	100,0			1	100,0
Emekli Sandığı			1	100,0			1	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerden %53'ünün her hangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Belediye'den yardım alan hanelerin %47'sinin herhangi bir sosyal güvencesi yoktur. Buradan yardım verme kriterlerinde sosyal güvencenin olmamasının SYDGM ve belediye açısından önemli olduğu görülmektedir. SSK'lı olanların tamamı vakıftan yardım almaktadır. Vakfın kriterlerinde önemli olan elde edilen gelirin hanenin geçimi için yeterli olup olmamasıdır. Bu yüzden güvencesi olan kişiye de yardım yapılmaktadır.

Tablo 6. Sağlık güvence türü

	Sayı	Yüzde
Yok	15	16,7
SSK	26	28,9
BAĞKUR	5	5,6
Bağ kur-tarım	1	1,1
Emekli Sandığı	1	1,1
Yeşil Kart	42	46,7
Toplam	90	100,0

Görüşülen hanelerden yeşil kartlı olanların oranı %46,7'dir. Bunun yanında yardım alan hanelerden SSK'lı olanların oranı %28,9'dur. Hanelerin %16,7'sinin her hangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Bağ-kur'lu olanlar hanelerin oranı %5,6'dır. Hanelerden, Bağ Kur-Tarım ve emekli sandığı olanlar %1,1 ile eşit orana sahiptir.

Tablo 6.1. Yardım alınan kuruma göre sağlık güvence türü

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yok	11	73,3	4	26,7			15	100,0
SSK					26	100,0	26	100,0
BAĞKUR			1	20,0	4	80,0	5	100,0
Bağkur-tarım			1	100,0			1	100,0
Emekli Sandığı	1	100,0					1	100,0
Yeşil kart	23	55,0	19	45,0			42	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerin %73,3'ünün her hangi bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Belediyeden yardım alan hanelerden de %26,7'sinin her hangi bir sağlık güvencesi yoktur. SYDGM'den yardım alanların %55'i ve belediyeden yardım alanların %45'i yeşil karta sahiptir. Belediyeden yardım alan hanelerin %20'si ve vakıftan yardım alanların %80'inin sağlık güvencesi Bağ-Kur'dur.

4.2. Hane Bireylerinin Emek Piyasasındaki Konumları

Bu bölümde, erkeğin çalışma durumu, çalıştığı iş, aylık gelir miktarı, çalışmama nedeni, kadının çalışma durumu, yaptığı iş, çalışmama nedeni, düzenli bir gelir getiren bir işte çalışmak isteyip istememe durum ve nedenleri incelenmektedir.

Tablo 7. Erkeğin çalışma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	40	44,4
Hayır	21	23,3
Emekli	4	4,4
Toplam	65	100,0

Yardım alan hanelerde erkeğin emek piyasasındaki konumu incelendiğinde,%44,4'ünün gelir getiren bir işte çalıştığı görülmektedir. Hanede çalışmayan erkeklerin oranı %23,3 iken, emekli olanların oranı %4,4'tür. Ancak erkeklerin çoğu günlük iş buldukça ya da mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Bu da ailenin geçim zorluğu çekmesine neden olmaktadır.

Tablo 7.1. Yardım alınan kuruma göre erkeğin çalışma durumu

	Çalışan		Çalışmayan		Emekli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	11	17,5	5	23,9		
Belediye	9	22,5	13	61,9		
Vakıf	20	50,0	3	14,2	4	100,0
Toplam	40	100,0	21	100,0	4	100,0

SYDGM den yardım alan hanelerde erkeklerin % 17,5'i çalışmaktadır. Belediyeden yardım alan hanelerde çalışmayanların oranı (%61,9) çalışanların oranına (%22,5) göre yüksektir. Vakıftan yardım alan hanelerde erkeklerin %50'si çalışırken, çalışmayanların oranı %14,2'dir. Emekli olanların tamamı vakıftan yardım almaktadır. Bu sonuçlara göre, kurumlardan yardım alanların büyük çoğunlu çalışmaktadır. Ancak daha önceki güvence sorularının cevapları bazında kayıt dışı istihdam fazladır.

Tablo 8. Erkeğin çalıştığı iş

	Sayı	Yüzde
İnşaat ustası	4	10,0
Seyyar satıcı	6	15,0
Sanayi işçisi	3	7,5
Şoför	2	5,0
Diğer	25	62,5
Toplam	40	100,0

Hane erkeğinin çalıştığı işlerde diğer cevabı ilk sıradadır (% 62,5). Erkekler genellikle inşaat ustası (% 10,0), seyyar satıcı (% 15,0), sanayi işçisi (% 7,5) ve şoför (% 5,0) olarak çalışmaktadır. Erkeklerin yaptığı diğer işler arasında çöp toplamak, ayakkabı boyacılığı, badana-boya işleri ve mevsimlik işçilik yer almaktadır. Genel olarak iş

konusunda cevaplar çekinilerek verilmiştir. Çünkü düzenli bir işi olduğunu söyleyince aldıkları yardımların kesileceğini düşünmektedirler.

Tablo 8.1. Yardım alınan kuruma göre erkeğin çalıştığı iş

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İnşaat ustası			2	50,0	2	50,0	4	100,0
Seyyar satıcı	5	84,0	1	16,0			6	100,0
Sanayi işçisi					3	100,0	3	100,0
Şoför					2	100,0	2	100,0
Diğer	13	52,0	9	36,0	3	12,0	25	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerde erkeklerin % 84'ü seyyar satıcı olarak çalışmaktadır. SYDGM'den yardım alan hanelerden %52'si diğer cevabını vermiştir. Diğer cevabı içindeki işlerse çöp toplamak ve mevsimlik işçiliktir. Belediye'den yardım alanların %50'si inşaat ustası, %16'sı seyyar satıcı olarak çalışmaktadır. Ayrıca belediyeden yardım alanların %36'sı diğer cevabı içinde badana-boya işleri, mevsimlik işçilik ve ayakkabı boyacılığı yaptıklarını belirtmiştir. Vakıftan yardım alanlardan %100'ü sanayi işçisidir. Yapılan işlerden diğer cevabı içinde de, mevsimlik işçilik ve çöp toplayıcılık verilmiştir.

Güneş'in yaptığı araştırma da olduğu gibi, hanelerde erkeklerin düzenli, örgütlü ve güvenceli işlerden yoksun oldukları görülmektedir. İstihdamın geçici ve düzensizliği, hanelerin geçimleri için gerekli gelirin istikrarsız olması ve ücretli maaşlı çalışanların kazançlarının düşük olmasıyla da örtüşmektedir.¹⁰⁷

Tablo 9. Erkeğin aylık gelir miktarı

	Sayı	Yüzde
201-400 TL	12	30,0
401-600 TL	13	32,5
601-800 TL	12	30,0
801 TL ve üzeri	3	7,5
Toplam	40	100,0

¹⁰⁷Fatime Güneş, "Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği", Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, s.461.

Yardım alan hanelerdeki erkeklerin çoğunun aylık geliri asgari ücretin altındadır. Aylık geliri 201–400 TL ve 601–800 TL arasında olan haneler eşit orandadır (%30). Hanelerden 401–600 TL aylık geliri olanların oranı %32,5'tir. En yüksek aylık gelir olan 801 TL ve üzeri olan hanelerin oranı %7,5'dir. 801 TL ve üzerinde aylık geliri olan hanelerin sayısı az olduğu gibi, bu hanelerde yaşayan kişi sayısı fazladır. Bu aylık gelir miktarı da hanede yaşayanların ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmaktadır.

Tablo 10. Erkeğinin çalışmama nedeni

	Sayı	Yüzde
Hastalık	11	55,0
Yaşlılık	4	20,0
Özürü	2	10,0
Çalışmak İstemiyor	1	5,0
Diğer	2	10,0
Toplam	40	100,0

Görüşülen hanelerdeki erkeklerin çalışmama nedenleri arasında hastalık ilk sırada yer almaktadır (%55,0). Tablo 10'da görüldüğü gibi çalışmayan erkeklerin çoğu, hastalık, yaşlılık, özürü olma gibi nedenlerden dolayı emek güçlerini kullanabilecek potansiyelden yoksundur.

Tablo 11. Kadının çalışma durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	24	27,6
Hayır	63	72,4
Toplam	87	100,0

Yardım alan hanelerde kadınların çoğu gelir getiren herhangi bir işte çalışmamaktadır (%72,4). Görüşülen kadınların çalışma oranı düşüktür (%27,6). Ancak görüşme esnasında kadınlar, bu durumdan memnun olmadıklarını ve fırsat buldukları takdirde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir.

Güneş'in araştırmasında, yardım alan hanelerde kadınların ailenin geçimini sağlayabilmek için yoksulluğa karşı ev dışında geçici, düzensiz ve düşük ücretli işlerde

de olsa emeklerini kullanmaları Elazığ araştırmasında elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.¹⁰⁸

Tablo 12. Kadının yaptığı iş

	Sayı	Yüzde
Temizlik işleri	21	87,5
Çocuk bakıcılığı	1	4,2
Diğer	2	8,3
Toplam	24	100,0

Yardım alan hanelerdeki kadınların %87,5'i ev ve temizlik işlerinde çalışmaktadır. Bunun yanında kadınların %8,3'ü diğer ve %4,2'si çocuk bakıcılığı cevabını vermiştir. Diğer cevabı içinde, dantel örüp satma ve çöpten kâğıt-metal toplama işleri verilmiştir. Özellikle temizlik işlerinde çalışma oranının fazla olmasında, daha iyi kazanç elde etme ve kadının müsait olduğu zamanda temizliğe gidebilmesi etkilidir. Kadınların yaptıkları işler toplumsal cinsiyet rollerini yansıtmaktadır. Kadınların ev içindeki geleneksel cinsiyetçi rolleri iş gücü piyasalarında da konumlarıyla örtüşmektedir.

Tablo 13. Kadının çalışmama nedeni

	Sayı	Yüzde
Hastalık	15	23,8
Yaşlılık	10	15,9
Özürlü	3	4,8
Çalışmak İstemiyor	1	1,6
İş bulamıyor	2	3,2
Eşi izin vermiyor	32	50,8
Toplam	63	100,0

Hane kadınının çalışmama nedenleri arasında eşin izin vermemesi (%50,8) ilk sırada yer almaktadır. Kadınların %23,8'i hasta oldukları için çalışmamaktadır. Kadının çalışmamasında etkili olan diğer nedenlerden kadınların çalışabilecek yaşta olmamasıdır (%15,9). Kadının çalışmamasında, özürlü olma (%4,8), iş bulamama (%3,2) ve çalışmak istememe (%1,6) gibi farklı nedenler de belirtilmiştir. Kadının çalışma

¹⁰⁸Fatime Güneş, “Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği”, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, s.465.

yaşamına katılmasına engel olan faktörler arasında erkeğin muhafazakâr ve kısıkanç olması etkilidir. Ataerkil ideoloji ve kültürel değer ve normlar kadınların çalışmasına engel olmaktadır. Ancak kadınlara göre, kendisinin de çalışması ek bir gelir sağlayarak geçim sıkıntısını hafifletecektir. Özellikle çocuklarına daha iyi bir gelecek sunma isteği çalışma konusunda isteği arttırmaktadır.

Tablo 14. Kadının düzenli gelir getiren bir işte çalışmak isteme durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	69	79,3
Hayır	18	20,7
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerdeki kadınların %79,3'ü çalışmak istemektedir. Bunun nedeni olarak, düzenli bir işte çalışmayla elde edilecek düzenli bir gelirin, yoksulluklarını azaltacağı inancıdır. Düzenli bir işte çalışmak istemediğini söyleyen kadınlar (%20,7), çocuklarını bırakacak kimsenin olmadığını ve sağlık problemlerini bunun nedeni olarak göstermiştir. Oysa bu engeller kalktığında kadınlar iş yaşamına katılabilecek durumdadır ve istememe durumu koşullara bağlı oluşmaktadır.

Tablo 15. Kadının düzenli gelir getiren bir işte çalışmak isteme nedeni

	Sayı	Yüzde
Kaliteli yaşam sürmek için	11	16,2
İstediyimi alabilmek için	5	7,4
Eşime destek olmak için	13	19,1
Aileme daha iyi gelecek sunmak için	16	23,5
Çocuklarımla ihtiyaçları almak için	23	33,8
Toplam	68	100,0

Yardım alan hanelerde kadının düzenli bir işte çalışmak isteme nedeni olarak ilk sırada çocukların ihtiyaçlarını karşılamak yer almaktadır (%33,8). Bunun yanında aileye iyi bir gelecek sunma (%23,8), eşe destek olma (%19,1) ve kaliteli yaşam sürme (%16,2) gibi nedenler de vardır. Sonuç olarak kadınların çoğu çalışma hayatına katılarak gelir kazanmak istemektedir. Ancak ücretlerin düşük olması kadınları çalışma konusunda isteksiz yapmaktadır.

4.3. Göç

Göç başlığında, yaşanan yere göç etme durumu ve göçün nereden yapıldığı incelenmiştir.

Tablo 16. Elazığ'a göç etme durumu

	Sayı	Yüzde
Göç eden	31	34,4
Göç etmeyen	59	65,6
Toplam	90	100,0

Yapılan çalışmada, Elazığ'a göç eden haneler %34,4 'tür. Yardım alan haneler içinde, göç etmeyenlerin oranı %65,6'dır.

Tablo 16.1. Yardım alınan kuruma göre göç durumu

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evet	2	6,3	8	25,9	21	67,8	31	100,0
Hayır	28	47,5	13	22,0	18	30,5	59	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerden %6,3'ü Elazığ'a göç ederek yerleşmiştir. Belediyeden yardım alan hanelerden %25,9'u göçle gelirken, vakıftan yardım alan hanelerin büyük bir çoğunluğu Elazığ'a göç etmiştir (% 67,8). Anket sonuçlarına göre, vakıftan yardım alanlardan göç etme oranı diğer kurumlarla kıyaslandığında daha fazladır.

Yoksullukla göç arasındaki ilişki, çeşitli açılardan ele alınabilecek karmaşık bir ilişkidir.¹⁰⁹ Göç alan ve göç veren bölgelerin demografik ve sosyo-ekonomik yapısı, göçün mevsimlik mi sürekli mi olduğu ve göçmenlerin kişisel özellikleri (yaş, eğitim durumu) ve göç sonrası istihdam edildikleri sektör gibi etmenlerin yoksulluk göstergelerini yakından etkilemesi beklenebilir.¹¹⁰

¹⁰⁹Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, (İletişim Yayınları, İstanbul, 2001), s.161.

¹¹⁰A.g.e., s.163-164.

Tablo 17. Elazığ'a göçün nereden yapıldığı

	Sayı	Yüzde
İl	3	29,0
İlçe	8	25,8
Köy	12	38,7
Yurt dışı	2	6,5
Toplam	31	100,0

Göç eden kişilerin çoğu ekonomik ve sosyal açıdan hazırlıksızdır. Ekonomik nedenlerle göç edenler göç etikleri şehirlerde akrabalık ve hemşerilik ağların kurarak ve belli maddi birikimle göç etmektedirler. Kimi zaman kente önce hane reisi gitmekte ve belli bir ekonomik birikim sağladıktan sonra ailesini kente getirmektedir. Kırla ilişkilerini devam ettirmekte hatta kimi zaman çeşitli biçimlerde köyden yardım almaktadır.¹¹¹

Yardım alanların %38,7'si köyden Elazığ'a göç etmiştir. Genellikle Elazığ'ın Ağın, Palu ve Kovancılar ilçe ve köylerinden göç edilmiştir. Özellikle konuşmalar sırasında kendine ait tarlası olmayan kişilerin daha iyi bir iş bulma ya da daha iyi imkânlarda çocuklarını büyütme için şehir merkezine göç ettiği saptanmıştır. Bunu yanında şehirde istediğini bulamayan ve geri dönmeyi düşünen aileler de vardır. Ayrıca doğum yeri farklı il olup terör, kan davası vb. nedenlerden dolayı Elazığ'a gelen aileler de vardır.

4.4. Konut

Bu alt bölümde, konutun oda sayısı, kullanılan suyun kaynağı, evde banyo-tuvaletin bulunma durumu, yalıtımın yeterliliği, rutubet, çatı-duvar sorunu, yol asfalt çöküntüsü, çöplerin toplanması ve hırsızlık gibi sorunların varlığı üzerinde inceleme yapılmıştır.

¹¹¹Hatice Kurşuncu, "Kentsek Yoksulluk (Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği)", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006), s.26.

Tablo 18. Konutun türü

	Sayı	Yüzde
Gecekondu	10	11,1
Müstakil Ev	77	85,6
Apartman Dairesi	3	3,3
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin çoğu müstakil evde oturmaktadır (%85,6). Gecekonduya oturan hanelerin oranı %11,1'dir. Yardım alan haneler arasında apartmanda oturanların oranı düşüktür (%3,3).

Tablo 18.1. Yardım alınan kuruma göre konutun türü

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Gecekondu	7	70,0			3	30,0	10	100,0
Müstakil Ev			2	66,7	1	33,3	3	100,0
Apartman Dairesi	23	29,8	28	36,4	26	33,8	77	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerin %70'i gecekonduya ve %29,8'i apartmanda oturmaktadır. Belediyeden yardım alan hanelerin müstakil evde oturma oranı %66,7'dir. Ayrıca belediye'den yardım alan hanelerden %36,4'ü apartmanda yaşamaktadır. Diğer kurumlardan farklı olarak, vakıftan yardım alan hanelerden sorulan konut türlerinin her birinde oturan haneler bulunmaktadır. Hanelerin %30'u gecekonduya, %33,3'ü müstakil evde ve %33,8'i apartmanda oturmaktadır.

Yardım alan hanelerin çoğunun müstakil evde oturduğu saptanmıştır. Ancak bunların çoğunda binanın iç ve dış yapısı açısından eksikler bulunmaktadır. Genelde anket uygulanan kişilerin oturduğu semtler şehir merkezine uzak kenar semt olarak nitelendirilen yerlerdir. Bu yerlerde çevre düzenlemesi ve evlerin yapısı düzensizdir.

Gelir dağılımının adaletsiz olması, konut sorununun daha da artmasına ve konut ihtiyacının artmasına etki eden temel nedenlerden biridir. Yoksulluğun giderek artıyor

olmasının yanında konut ve kira fiyatlarının da sürekli artması, konut sorununun da büyümesine neden olan etkenlerden biridir.¹¹²

Tablo 19. Konutun oda sayısı

	Sayı	Yüzde
Bir	9	10,0
İki	45	50,0
Üç	36	40,0
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin yarısının oturduğu konut iki odalıdır (%50). Üç odaya sahip olan evlerde oturanların oranı %40'tır. Bir oda cevabını veren haneler ise %10 oranındadır.

Tablo 19.1. Yardım alınan kuruma göre konutun oda sayısı

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Bir	4	44,5	1	11,0	4	44,5	9	100,0
İki	21	46,7	13	28,9	11	24,4	45	100,0
Üç	5	13,9	16	44,5	15	41,6	36	100,0

Oturulan konutun oda sayısı aile için yeterli değildir. Özellikle kışın soğuk geçmesi ve yakacağın az olmasından dolayı tek odada sobanın yanması, 2 ve 3 odalı evlerde hanelerin tek odayı kullanmalarına neden olmaktadır. Görüşülen kişilerin çoğu çocuklarının ayrı bir çalışma odasının olmasını istediklerini, bunun ders başarısını büyük ölçüde etkilediğini belirtmişlerdir.

¹¹² İMO Konut Raporu, Aralık 2008,s.7-8.

Tablo 20. Kullanılan suyun tedarik durumu

	Sayı	Yüzde
Ev içinde musluk suyu	84	93,3
Ev dışında musluk suyu	2	2,2
Dışarıda çeşme	4	4,4
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin çoğunun konutunda musluk suyu evin içindedir (%93,3). Ancak Elazığ'da mahallerin hemen hemen hepsinde çeşmeler bulunmaktadır ve hanede yaşayanlar para vermeden her türlü kullanım için çeşmeyi tercih etmektedirler.

Tablo 20.1. Yardım alınan kuruma göre kullanılan suyun tedarik durumu

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Evde musluk suyu	27	32,1	28	33,3	29	34,6	84	100,0
Dışarıda musluk suyu	1	50,0	1	50,0			2	100,0
Dışarıda çeşme	2	50,0	1	25,0	1	25,0	4	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerden %32,1'inin musluk suyu evin içindedir. Belediyeden yardım alan hanelerden musluk suyu evin içinde olanların oranı %33,3'tür. Ayrıca belediyeden yardım alan hanelerin yarısının musluk suyu dışarıdayken, %25'inin konut dışında çeşme kullandığı görülmektedir. Vakıftan yardım alan hanelerden musluk suyu evin içinde olanların oranı %34,6 iken, %25'i konutun dışındaki çeşmeyi kullanmaktadır.

Tablo 21. Banyo veya duşun bulunma durumu

	Sayı	Yüzde
Evin içinde	22	24,4
Evde yok	68	75,6
Toplam	90	100,0

Yardıml alan hanelerde evin içinde banyo ya da duşun bulunanların oranı %75,6'dır. Ancak evin içine girildiğinde bazı ailelerin mutfak ve banyoyu bir arada kullandığı görülmektedir. Tabii ki bazı evlerde ise banyo bulunmamaktadır ve bu aileler leğen içinde evin ortasında banyo ihtiyaçlarını gidermektedir.

Tablo 21.1. Yardım alınan kuruma göre banyo veya duşun bulunma durumu

	Evin içinde		Evde yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	18	26,5	12	54,5
Belediye	27	39,7	3	13,6
Vakıf	23	33,8	7	31,9
Toplam	68	100,0	22	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerin %26,5'inin banyo veya duşu bulunmaktadır. Belediyeden yardım alan hanelerin banyo veya duşu bulunma oranı %39,7'dir. Vakıftan yardım alan hanelerin %33,8'inin evinde banyo veya duş bulunmaktadır. Bu sonuçlara göre kurumlar açısından, evde banyo veya duşun bulunma durumu çok büyük farklılık göstermemektedir.

Tablo 22. Tuvalet durumu

	Sayı	Yüzde
Tuvalet yok	1	1,1
Evin içinde	71	78,9
Evin dışında	18	20,0
Toplam	90	100,0

Yardıml alan hanelerin %78,9'unda tuvalet evin içinde bulunmaktadır. Ev dışında tuvaleti olan haneler (%20), bunun çocukları için büyük sorun olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu tuvaletler kara beton şeklinde ve hijyen koşullarından çok uzaktır. Bu konuda aileler temizlik malzemesi için harcayacak paralarının olmadığını belirtmiştir.

Tablo 22.1. Yardım alınan kuruma göre tuvalet durumu

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Tuvalet yok	1	100,0					1	100,0
Evin içinde	22	30,9	20	28,1	29	40,8	71	100,0
Evin dışında	7	38,9	10	55,5	1	5,6	18	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerden sadece bir hanenin evinde tuvalet bulunmamaktadır. Ayrıca SYDGM'den yardım alan hanelerde, tuvaleti evin içinde olanların oranı %30,9 iken, evin dışında olanlar %38,9'dur. Belediye'den yardım alan hanelerin %28,1'inin tuvaleti evin içinde, yarsından fazlasının (%55,5) tuvaleti evin dışında bulunmaktadır. Vakıftan yardım alan hanelerde, tuvaletin evin içinde olanların oranı %40,8'dir. Tuvaleti evin dışında olan hanelerin oranıysa %5,6'dır.

Tablo 23. Isı Yalıtımının yetersiz olma durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	3	3,3
Evet	87	96,7
Toplam	90	100,0

Hanelerin yaklaşık tamamına yakınının konutu ısı yalıtımı açısından yetersizdir (%96,7). Camların eski olması, bazı camların kırılmış olup kartonla kapatılması ve duvarlardaki sıvaların dökülmesi nedeniyle ısınmada çok büyük sorun yaşamaktadırlar. Kira ücretlerinin yüksek olmasından dolayı ev değişikliği de yapılamamaktadır.

Tablo 23.1. Yardım alınan kuruma göre ısı yalıtım durumu

	Isı yalıtım yetersiz		Isı yalıtımı yeterli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	30	34,5		
Belediye	29	33,4	1	33,4
Vakıf	28	32,1	2	66,6
Toplam	87	100,0	3	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerde konutu ısı yalıtımı açısından yetersiz olanların oranı %34,5'tir. Belediye'den yardım alan hanelerden %33,4'ü ısı yalıtımının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Vakıftan yardım alan hanelerde de, ısı yalıtımının yetersiz olma oranı %32,1'dir.

Tablo 24. Rutubet olma durumu

	Sayı	Yüzde
Rutubetsiz	29	32,2
Rutubetli	61	67,8
Toplam	90	100,0

Yardım alan haneler içinde, evlerinde rutubet olduğunu söyleyenler % 67,8 oranındadır. Evlerin içini gezdiğimizde çoğunda yoğun bir şekilde rutubete bağlı koku vardır. Bu evin eşyalarına kadar sinmiş ve insanı rahatsız etmektedir.

Tablo 24.1. Yardım alınan kuruma göre rutubet olma durumu

	Rutubetli		Rutubetsiz	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	19	31,2	11	38,0
Belediye	21	34,4	9	31,0
Vakıf	21	34,4	9	31,0
Toplam	61	100,0	29	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerden, evi rutubetli olanların oranı %31,2'dir. Belediyeden ve vakıftan yardım alan hanelerde, evlerinde rutubet olduğunu söyleyenlerin oranıysa birbirine eşit çıkmıştır (%34,4).

Tablo 25. Çatı ve duvarların problemlili olma durumu

	Sayı	Yüzde
Problemsiz	17	18,9
Problemlili	73	81,1
Toplam	90	100,0

Ailelerin oturduğu evler çok sağlam yapılar olmadığından birçok problemi bir arada ortaya çıkartmaktadır. Bu problemlilerden önemli olanlardan biri çatı ve duvarlarda yaşanan sorunlardır. Hanelerin çoğunluğu yaşadığı konutun duvarlarında ve çatısında problem olduğunu belirtmiştir (%81,1). Bazı evlerin duvarı yıkık ve çoğununda çatıları akmaktadır. Özellikle kış aylarında evin ısınmasında zorluk yaşanmaktadır. Maddi olanaksızlıklardan dolayı da bu sorun çözülememektedir.

Tablo 25.1. Yardım alınan kuruma göre çatı-duvarların problemlili olma durumu

	Problemlili		Problemsiz	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	27	37,0	3	17,6
Belediye	26	35,7	4	23,5
Vakıf	20	27,3	10	58,9
Toplam	73	100,0	17	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerde, çatı-duvar problemi olanların oranı %37'dir. Belediye'den yardım alan hanelerin % 35,7'si oturduğu konutun çatı-duvar problemi olduğunu belirtmiştir. Vakıftan yardım alan hanelerden bu sorunu yaşayanların oranı (%27,3), SYDGM (% 37)ve belediyeden (%35,7) yardım alan hanelere göre daha düşüktür.

Tablo 26. Oda sayısının yeterli olup olmadığı

	Sayı	Yüzde
Yeterli	56	62,2
Yetersiz	34	37,8
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerde, oda sayısının yetersiz olduğunu söyleyenlerin oranı %37,8'dir. Bunun nedeni olarak çocuklarının ders çalışırken ayrı bir odasının olmasının başarılarını olumlu etkileyeceğini söylemişlerdir. Oda sayısının yeterli olduğunu söyleyen aileler ise, zaten ısınma problemi olduğunu, fazla oda olsa da bunun bir yararı olmayacağını belirtmiştir.

Tablo 26.1. Yardım alınan kuruma göre oda sayısının yeterli olup olmadığı

	Yetersiz		Yeterli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	11	32,3	19	34,0
Belediye	18	53,0	12	21,4
Vakıf	5	14,7	25	44,6
Toplam	34	100,0	56	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerde, oda sayısının yetersiz olduğunu söyleyenlerin oranı %32,3'tür. Belediye'den yardım alan hanelerde oda sayısının yetersiz olduğunu belirtenlerin oranı (% 53) vakıftan yardım alan hanelere göre daha yüksektir (% 14,7).

Tablo 27. Mahallede yol, asfalt çöküntüsü durumu

	Sayı	Yüzde
Var	60	66,7
Yok	30	33,3
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin yaşadığı semtlerde çoğunlukla gelir düzeyi düşük haneler yaşamaktadır. Bundan dolayı diğer semtlere gösterilen özen ve harcamalar bu yerlere sonradan ulaşmakta ya da hiç gelmemektedir. Hanelerin yaşadığı mahallelerin büyük bir çoğunluğunda (%66,7) yol, asfalt sorunu görülmektedir.

Tablo 28. Mahallede çöplerin toplanma ve çöp kokusu sorunu

	Sayı	Yüzde
Var	51	56,7
Yok	39	43,3
Toplam	90	100,0

Yardıml alan hanelerin yaşadığı semtlerde çevrede çöp sorunu hemen göze çarpmaktadır. Hanelerden %56,7'i mahallelerinde çöp toplama ve çöp kokusu sorunu olduğunu belirtmiştir. Çöp konteynırlarının olmasına rağmen etrafa dağılmış çöpler vardır. Bunda bazı ailelerin çöplerin içinden satmak için şişe, kâğıt vb. gibi atıkları aramaları da etkilidir.

Tablo 29. Mahallede hırsızlık sorunu

	Sayı	Yüzde
Var	13	14,4
Yok	77	85,6
Toplam	90	100,0

Görüşülen aileler hırsızlık konusunda “çalınacak neyimiz var ki hırsız bizim eve girsin” cevabını vermiştir. Buna bağlı olarak da hanelerin % 85,6'sı yaşadığı mahallede hırsızlık sorunu olmadığını belirtmiştir.

4.5. Ev Eşyası Sahipliği

Ev eşyası başlığı altında, yardıml alan hanelerin sahip olduğu ev eşyaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ele alınan bu eşyalar temel ihtiyaç haline gelmiş tüketim mallarını kapsamaktadır.

Tablo 30. Ev eşyası sahipliği

	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Radıyo/Kaset Çalar	15	16,7	75	83,3	90	100.0
TV	78	86,7	12	13,3	90	100.0
VCD/DVD	6	6,7	84	93,3	90	100.0
Cep Telefonu	43	47,8	47	52,2	90	100.0
Ev Telefonu	12	13,3	78	86,7	90	100.0
Bilgisayar	2	2,2	88	97,8	90	100.0
Çamaşır Makinesi	71	78,9	19	21,1	90	100.0
Buzdolabı	84	93,3	6	6,7	90	100.0
Fırın	24	26,7	66	73,3	90	100.0
Elektrikli Süpürge	27	30,0	63	70,0	90	100.0
Kombi/şofben/s.ısıtıcı	1	1,1	89	98,9	90	100.0
Küçük tüp	79	87,8	11	12,2	90	100.0

Görüşülen hanelerin çoğunun evinde, TV, buzdolabı, çamaşır makinesi, cep telefonu ve küçük tüp bulunmaktadır. Ancak bunların çoğu 2. el ya da en eski modellerdendir. Bazı ailelere de beyaz eşya dükkânları ya da vakıf yenilerini vermiştir. Özellikle çocuğu olan aileler okulda verilen performans ödevlerinden dolayı bilgisayara ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Bunun yanında yardım alan hanelerin çoğunun evinde radyo/kasetçalar (%83,3), VCD/DVD (%93,3), bilgisayar (%97,8), kombi/şofben/ısıtıcı (%98,9) gibi ev eşyaları bulunmamaktadır.

Tablo 30.1. SYDGM'ye göre ev eşyası sahipliği

	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Radyo/Kaset Çalar	4	13,3	26	86,7	30	100.0
TV	22	73,3	8	26,7	30	100.0
VCD/DVD	1	3,3	29	96,7	30	100.0
Cep Telefonu	13	43,3	17	56,7	30	100.0
Ev Telefonu	5	16,7	25	83,3	30	100.0
Çamaşır Makinesi	19	63,3	11	36,7	30	100.0
Buzdolabı	28	93,3	2	6,7	30	100.0
Fırın	6	20,0	24	80,0	30	100.0
Elektrikli Süpürge	10	33,3	20	66,7	30	100.0
Küçük tüp	22	73,3	8	26,7	30	100.0

SYDGM'den yardım alan hanelerde, bilgisayar ve kombi hariç her türlü ev eşyası bulunmaktadır. Özellikle SYDGM'den yardım alan hanelerde, buzdolabı (%93,3), küçük tüp (%73,3), TV (%73,3), çamaşır makinesi (%63,3) ve cep telefonu (%43,3) gibi ev eşyalarına ailelerin çoğunun sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca SYDGM'den yardım alan bu hanelerin çoğunda VCD/DVD(%96,7), ev telefonu (%83,3), fırın (%80) gibi ev eşyaları bulunmamaktadır.

Tablo 30.2. Belediye'ye göre ev eşyası sahipliği

	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Radyo/Kaset Çalar	3	10,0	27	90,0	30	100.0
TV	28	93,3	2	6,7	30	100.0
VCD/DVD	3	10,0	27	90,0	30	100.0
Cep Telefonu	9	30,0	21	70,0	30	100.0
Ev Telefonu	3	10,0	27	90,0	30	100.0
Çamaşır Makinesi	22	73,3	8	26,7	30	100.0
Buzdolabı	27	90,0	3	10,0	30	100.0
Fırın	7	23,3	23	76,7	30	100.0
Elektrikli Süpürge	6	10,0	24	90,0	30	100.0
Küçük tüp	29	96,7	1	3,3	30	100.0
Bilgisayar	1	3,3	29	96,7	30	100.0

Belediye'den yardım alan hanelerde SYDGM'de olduğu gibi TV (93,3), cep telefonu (%30), çamaşır makinesi (%73,3), buzdolabı (%90) ve küçük tüp (%96,7) gibi ev eşyalarına ailelerin çoğu sahiptir. Bunun yanında Belediye'den yardım alan hanelerin çoğu bilgisayar (%96,7), radyo/kasetçalar(%90), VCD/DVD (%90), ev telefonu (%90),elektrikli süpürge (%90), fırın (%76,7) ve cep telefonu (%70) gibi ev eşyalara sahip değildir.

Tablo 30.3. Vakıf'a göre ev eşyası

	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Radyo/Kaset Çalar	8	26,7	22	73,3	30	100.0
TV	28	93,3	2	6,7	30	100.0
VCD/DVD	3	10,0	27	90,0	30	100.0
Cep Telefonu	21	70,0	9	30,0	30	100.0
Ev Telefonu	4	13,3	26	86,7	30	100.0
Çamaşır Makinesi	30	100,0			30	100.0
Buzdolabı	25	83,3	5	16,7	30	100.0
Fırın	12	40,0	18	60,0	30	100.0
Elektrikli Süpürge	11	36,7	19	63,3	30	100.0
Küçük tüp	28	93,3	2	6,7	30	100.0
Bilgisayar	1	3,3	29	96,7	30	100.0
Kombi/şofben/s.ısıtıcı	1	3,3	29	96,7	30	100.0

Vakıftan yardım alan hanelerde, çamaşır makinesi (%100), TV (%93,3), küçük tüp (%93,3) buzdolabı (%83,3), cep telefonu (%70) ve fırın (%40) gibi ev eşyaları ailelerin çoğunda bulunmaktadır. Bunun yanında vakıftan yardım alan hanelerde bilgisayar bulunma oranı %3,3'tür. Vakıftan yardım alan hanelerin çoğu bilgisayar (%96,7), kombi/şofben/s.ısıtıcı (%96,7),VCD/DVD (%90), ev telefonu (%86,7), radyo/kasetçalar (%73,3), elektrikli süpürge (%63,3) ve fırın (%60) gibi ev eşyalara sahip değildir.

4.6.Tüketim

Tüketim başlığında, gıda ve giysi alışverişinin nereden yapıldığı, yiyecek tüketim sıklığı incelenmiştir.

Tablo 31. Gıda alışverişinin genellikle yapıldığı yerler

	Çoğunlukla		Ara sıra		Hiç		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Pazar	25	29,4	46	54,1	14	15,6	85	100.0
Seyyar Satıcı	8	10,0	37	46,3	35	43,8	80	100.0
Bakkal	72	81,8	16	18,2			88	100.0
Market	7	8,6	58	71,6	16	19,8	81	100.0
Manav	1	1,3	2	2,5	77	96,3	80	100.0
Yardım	15	17,0	61	69,3	12	13,6	88	100.0

Yardım alan hanelerde, gıda ihtiyaçlarını veresiyeden dolayı çoğunlukla bakkaldan karşılayanların oranı % 81,8'dir. Ayrıca yardım alan hanelerin % 29'u, akşamları pazar yerlerindeki gıdaların fiyatları düştüğünden pazardan alışveriş yapmaktadır. Hanelerden %17'si gıda alışverişini yardımlarla sağlamaktadır. Ayrıca yardım alan hanelerin %96,3'ü manavdan hiç alışveriş yapmadığını belirtmiştir.

Tablo 32. Giysi alışverişinin genellikle yapıldığı yerler

	Çoğunlukla		Ara sıra		Hiç		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Pazar	11	12,4	28	31,5	50	56,2	89	100.0
Seyyar satıcı	1	1,1	23	26,1	64	72,7	88	100.0
Export mağaza	7	8,0	41	47,1	39	44,8	87	100.0
İkinci el	2	2,3	50	56,8	36	40,9	88	100.0
Eş-dost-tanıdık	3	3,4	65	73,0	21	23,6	89	100.0
Yardım	19	21,6	50	56,8	19	21,6	88	100.0

Yardım alan haneler giysi ihtiyaçlarını çoğunlukla yardımlarla (%21,6) ve pazar yerlerinden (%12,4) sağlamaktadır. Vakıf da her yıl 2 defa kullanılmamış giysi dağıtımını yapmaktadır. Hanelerin %72,7'si hiç seyyar satıcıdan alışveriş yapamadıklarını belirtmiştir. Bunun yanında pazardan alışveriş yapmayı tercih etmeyen ailelerin oranı %56,2'dir.

Tablo 33. Yiyecek tüketme sıklığı

	Et ürünleri		Süt ürünleri		Sebze		Meyve	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ayda bir kez	34	37,8	3	3,3			5	5,6
Haftada bir kez	49	54,4	26	28,9	4	4,4	48	53,3
Haftada birkaç kez	7	7,8	56	62,2	49	54,4	31	34,4
Her gün			5	5,6	37	41,1	6	6,7
Toplam	90	100,0	90	100,0	90	100,0	90	100,0

Tablo 33'de görüldüğü gibi, yardım alan hanelerde, et pahalı olduğundan tüketim oranı azdır. Kurban bayramında ve adak kurban kesiminde vakıf ve SYDGM belirlenen ailelere et dağıtımını yapmaktadır. Özellikle vâkıfa, yardım alan hanelerden et dağıtımının ne zaman yapılacağını sormak için birçok aile gelmektedir. Yardım alan hanelerin yarısından fazlası süt ürünleri haftada birkaç kez (%62,2) tüketilmektedir. Hanelerin yarısı (%54,4) haftada bir kez sebze tükettiğini belirtmiştir. Aynı şekilde hanelerin yarısı meyveyi haftada bir kez (%53,3) alabildiklerini belirtmiştir. Genel olarak, maddi olanaksızlıklar her türlü yiyecek alımında tüketimi sınırlandırmaktadır. Bazı ailelerde yiyecek tüketimindeki yetersizliğe bağlı hastalıklar görülmektedir.

4.7. Kentin Kullanımı

Bu bölümde yardım alan hanelerin kent merkezini kullanma sıklığı ve kullanma amacı ele alınmıştır.

Tablo 34.Şehir merkezini kullanma sıklığı

	Sayı	Yüzde
Ayda bir kez	21	24,7
Haftada bir kez	34	40,0
Haftada birkaç kez	28	32,9
Hemen hemen her gün	2	2,4
Toplam	85	100,0

Şehir merkezine genellikle haftada bir kez giden ailelerin oranı % 40'tır. Yardım alan hanelerden şehir merkezini haftada birkaç kez kullananlar %32,9'dur. Hanelerin %24,7'si de şehir merkezini ayda bir kez kullanmaktadır. Şehir merkezini kullanma sıklığında hemen her gün cevabı en düşük orana sahiptir (%2,4). Görüşülen aileler zorunlu olmadıktan sonra şehir merkezine gitmediklerini ve bunun onlar için yol masrafı olduğunu bazen yürüyerek geldiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 35. Şehir merkezini kullanma amacı

	Sayı	Yüzde
Alışveriş	9	10,6
Eğitim	15	17,6
Fatura ödemesi	3	3,5
Diğer	58	68,2
Toplam	85	100,0

Yardım alan hanelerde, şehir merkezini kullanma amacında ilk sırada diğer cevabı gelmektedir (%68,2). Bu cevap içinde kadınlar yaptığı el işlerini satmak için gittiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca yardım alan hanelerde, dershaneye giden çocuğu olanlar şehir merkezini eğitim amacıyla kullanmaktadır (%17,6). Alışveriş (%10,6) ve fatura yatırmak (%3,5) için kent mekânını kullananların oranı düşüktür.

4.8. Geçimlik Üretim ve Yaşam Maliyetlerinin Aşağıya Çekilmesi

Bu bölümde yardım alan hanelerin ev içinde geçimlik üretim yapıp yapmadıkları incelenmektedir. Ayrıca, elektrik-su kullanımı, ulaşım, telefon, ısınma, temizlik maddelerinin kullanımı, giysi ve gıda gibi alanlarda yaşam maliyetlerinin aşağıya çekilmesi için tasarruf yapıp yapmadıkları da incelenmektedir. Geçimlik üretim alanında salça, tarhana, erişte, ekme, yoğurt, reçel, elbise onarımı vb. gibi ürün ve işler ele alınmıştır.

Tablo 36. Geçimlik üretim

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Salça Yapma	51	56,7	39	43,3	90	100,0
Tarhana	25	27,8	65	72,2	90	100,0
Erişte	25	27,8	65	72,2	90	100,0
Turşu	36	40,0	54	60,0	90	100,0
Ekme	64	71,1	26	28,9	90	100,0
Yoğurt	32	35,6	58	64,4	90	100,0
Reçel	17	18,9	73	81,1	90	100,0
Konserve	10	11,1	80	88,9	90	100,0
Peynir	4	4,4	86	95,6	90	100,0
Sebze yetiştirme	9	10,2	79	89,8	90	100,0
Elbise onarımı	47	52,2	43	47,8	90	100,0

Yardım alan haneler olanakları ölçüsünde ailenin gıda ihtiyaçlarının karşılanması ve bunların daha ucuza mal edilmesi için evde üretimde bulunmamaktadır. Ancak hanelerin daha çok ekme (%71,1) ve salça ürettikleri (%56,7) görülmektedir. Hanelerin çoğu maliyeti yüksek olmasından dolayı peynir (%95,6), sebze yetiştirme (%89,8), konserve (%88,9), reçel (%81,1), tarhana (%72,2), erişte (%72,2), yoğurt (%64,4) ve turşu (%60) gibi yiyecekleri evde üretememektedir. Köy ile bağlantısı olan ailelerin bazı yiyecekleri hazır gelmektedir. Bunun yanında evde yapmanın da belli bir masraf olduğunu söyleyen aileler pazarda açıkta satılan ucuz malları tercih etmektedir. Yardım alan haneler yaşam maliyetlerinin aşağıya çekilmesi konusunda tasarruf yapmak zorunda olduklarını belirtmiştir. Hanelerin tamamı, elektrik-su kullanımı, ulaşım, telefon, ısınma, temizlik maddelerinin kullanımı, giysi ve gıda gibi alanlarda tasarruf yapmaktadır. Görüşülen aileler “yiyecek ekmeği zor buluyoruz, bu yüzden her

şeyi hesaplayarak kullanıyoruz’’ diyerek bu durumu kendilerine göre ifade etmiştir. Örneğin; yardım alan haneler, ulaşım konusunda toplu taşıma araçlarının yerine yürüyerek ya da evdeki suyu kullanmak yerine mahalle çeşmelerinden su taşıyarak tasarruf etmeye çalışmaktadır.

Tablo 36.1. SYDGM’den yardım alan hanelerin geçimlik üretimi

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Salça Yapma	18	60,0	12	40,0	30	100,0
Tarhana	11	36,7	19	63,3	30	100,0
Erişte	9	30,0	21	70,0	30	100,0
Turşu	14	46,7	16	53,3	30	100,0
Ekmek	21	70,0	9	30,0	30	100,0
Yoğurt	12	40,0	18	60,0	30	100,0
Reçel	5	16,7	25	83,3	30	100,0
Konserve	3	10,0	27	90,0	30	100,0
Peynir	2	6,7	28	93,3	30	100,0
Elbise onarımı	17	56,7	13	43,3	30	100,0

SYDGM’den yardım alan aileler arasında genellikle geçimlik düzeyde ekmek (%70) ve salça (%60) üretiminde bulunmaktadır. Tablo 36.1’de de hanelerin çoğunun özellikle peynir (%93,3), konserve (%90), reçel (%83,3), erişte (%70), tarhana (%63,3) ve yoğurt (%60) gibi ürünleri üretmedikleri görülmektedir. Bunu nedeni olarak, bazı aileler üretim yapacak gerekli malzemeyi bile alacak durumlarının olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 36.2. Belediye’den yardım alan hanelerin geçimlik üretimi

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Salça Yapma	12	40,0	18	60,0	30	100,0
Tarhana	9	30,0	21	70,0	30	100,0
Erişte	13	43,3	17	56,7	30	100,0
Turşu	6	20,0	24	80,0	30	100,0
Ekmek	19	63,3	11	36,7	30	100,0
Yoğurt	10	33,3	20	66,7	30	100,0
Reçel	3	10,0	27	90,0	30	100,0
Konserve	4	13,3	26	86,7	30	100,0
Sebze yetiştirme	3	10,0	27	90,0	30	100,0
Elbise onarımı	11	36,7	19	63,3	30	100,0

Belediye’den yardım alan ailelerin yiyecek ve giyecek üretimi SYDGM’den yardım alan hanelere göre daha azdır. Ancak bu kurumdan yardım alan haneler arasında da ekmek üretimi fazladır (%60). Haneler çoğu sebze yetiştirme (%90), reçel (%90), konserve (%86,7), turşu (%80), tarhana (%70), yoğurt (%66,7) ve salça (%60) gibi yiyeceklerin evde üretmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 36.3. Vakıf’ dan yardım alan hanelerin geçimlik üretimi

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Salça Yapma	21	70,0	9	30,0	30	100,0
Tarhana	5	16,7	25	83,3	30	100,0
Erişte	3	10,0	27	90,0	30	100,0
Turşu	16	53,3	14	46,7	30	100,0
Ekmek	24	80,0	6	20,0	30	100,0
Yoğurt	10	33,3	20	66,7	30	100,0
Reçel	9	30,0	21	70,0	30	100,0
Konserve	3	10,0	27	90,0	30	100,0
Peynir	2	6,7	28	93,3	30	100,0
Sebze yetiştirme	4	13,3	26	86,7	30	100,0
Elbise onarımı	19	63,3	11	36,7	30	100,0

Vakıftan yardım alan hanelerde, peynir (%93,3), konserve (%90), erişte (%90), sebze yetiştirme (%86,7), tarhana (%83,3) ve reçel (%70) gibi yiyeceklerin evde üretimi çok

azdır. Haneler bunun yerine sağlık koşullarına çok uygun olmasa da ucuz yiyecek satan yerleri tercih etmektedir.

4.9.Borç

Bu bölümde yardım alan hanelerin borçlanma durumu, borç miktarları ve nerelere borç yaptıkları incelenmektedir.

Tablo 37. Borç/taksit durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	13	14,4
Evet	77	85,6
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin büyük çoğunluğunun (%85,6) borcu bulunmaktadır. Hanelerin düzenli gelire sahip olmaması, gelir düzeylerinin düşük olması ve hanede yaşayan kişi sayısının fazla olması aileleri geçim sıkıntısına sokmaktadır. Yoksullukla başa çıkmada borç önemli bir mekanizmadır. Borçlanma sadece geçim sıkıntısı çeken hanelerin başvurdukları bir yol değildir. Ancak orta ve üst gelir seviyesinde olan haneler borçlarını daha rahat ödeyebilmektedir. Oysa yardım alan hanelerin gelirlerinin düşük ve düzensiz olması onları ödeme zorluğuna sokmakta ve yoksulluklarını derinleştirmektedir.

Tablo 37.1. Yardım alınan kuruma göre hanelerin borç/taksit durumu

	Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	21	27,2	9	69,3
Belediye	29	37,7	1	7,7
Vakıf	27	35,1	3	23,0
Toplam	77	100,0	13	100,0

Tablo 37.1’de görüldüğü gibi belediye (%37,7) ve vakıftan (%35,1) yardım alan haneler arasında borçlanma oranı daha yüksektir. SYDGM’den yardım alan haneler arasında borcu bulunan ailelerin oranı % 27,2’dir. Yardım alınan kuruma göre

değerlendirildiğinde borcu olan hanelerin oranları arasında önemli bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Tablo 38. Borç/taksit miktarı

	Sayı	Yüzde
0-500 TL	25	32,5
501-1000 TL	17	22,1
1001-2000 TL	11	14,3
2001-3000 TL	3	3,9
3001 TL ve üzeri	21	27,3
Toplam	77	100,0

Yardım alan hanelerin % 32,5'inin borç miktarı 500 TL ve altındadır. 501–1000 TL arası borcu olan hanelerin oranı % 22,1'dir. 1001–2000 TL arası borcu hanelerin oranı % 14,3 ve 2001- 3000 TL arası borcu olan hanelerin oranıysa % 3,9'dur. 3001 TL borcu olan hanelerin oranı da yüksek çıkmıştır (%27,3). Görüşme sırasında hanelerin çoğu zorunlu olarak borç yaptıklarını ve yeterli gelirleri olsaydı borçlanmadan yaşamayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca bazı aile üyelerinin sigara ve alkol gibi alışkanlıklarından dolayı da borçlanmaktadır.

Tablo 39. Borç/taksit olan yerler

	Var		Yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Elektrik/su/telefon	33	42,9	44	57,1	77	100,0
Bakkal	44	57,1	33	42,9	77	100,0
Kira	11	14,3	66	85,7	77	100,0
Şahıs	25	32,5	52	67,5	77	100,0
Mağaza	2	2,2	75	97,4	77	100,0
Banka	8	10,4	69	89,6	77	100,0

Yardım alan hanelerin yarısından biraz fazlası genellikle bakkala borç yapmaktadır (%57,1). Elektrik/su/telefon faturalarını ödeyemedikleri için borçlanan hanelerin oranı da yüksektir (% 42,9). Elden kişiye borçları olan hanelerin oranı % 32,5'dir. Kirasını ödeyemeyerek borçlanan hanelerin oranıysa % 14,3'dür. Bankaya (%10,4) ve mağazaya

(%2,2) borcu olan hanelerin oranı düşüktür. Ailelerin borç ya da taksit yaptığı yerlere baktığımızda zorunlu ihtiyaçların ön plana çıktığı görülmektedir.

4.10. İlişki Ağları

İlişki ağları başlığı altında hanelerin geleneksel ilişki ağları incelenmektedir. Hanelerin oturdukları mahallede akraba ve hemşerilerinin olup olmadığı, bunlarla görüşme sıklığı, görüşmeme nedenleri, yardım aldıkları konular sorgulanmaktadır.

Tablo 40. Mahallede akraba ve hemşerileri olma durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	20	22,2
Evet	70	77,8
Toplam	90	100,0

Görüşülen hanelerin çoğunun oturdukları mahallede akraba ve hemşerileri bulunmaktadır (%77,8). Haneler yaşadıkları mahalleye yerleşmelerinin önemli nedenlerinden birinin hemşeri ve akrabalarının da aynı yerde oturmaları olduğunu belirtmişlerdir. Ailelerin konuşmalarından oturdukları mahalleyi bilinçli bir şekilde tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Aile ve akrabalar arası dayanışmanın onları ayakta tuttuğunu söylemek mümkündür. Kendi köken ve tanıdıkları insanlarla aynı bölgede yaşamaları aidiyet duygusu açısından önemlidir. Görüşmeciler komşularıyla birbirlerini daha iyi anladıkları ve kendilerini yalnız hissetmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 40.1.Yardım alınan kuruma göre mahallede akraba/hemşeri olma durumu

	Evet		Hayır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	26	37,1	4	20,0
Belediye	21	30,0	9	45,0
Vakıf	23	32,9	7	35,0
Toplam	70	100,0	20	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerin %37,1'i, vakıftan yardım alan hanelerin %32,9'u ve belediyeden yardım alan hanelerin %30'unun oturdukları mahallede hemşeri ve akrabaları bulunmaktadır.

Tablo 41. Hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı

	Akraba/hemşerilerle görüşme sıklığı		Arkadaş/komşularla görüşme sıklığı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hiç	2	2,2	4	4,4
Ara sıra	39	43,3	51	56,7
Çok nadir	15	16,7	5	5,6
Genellikle(düzenli)	34	37,8	30	33,3
Toplam	90	100,0	90	100,0

Yardım alan hanelerin % 37,8'i genellikle (düzenli) akraba ve hemşerileriyle görüşmektedir. Arkadaş ve komşularıyla düzenli görüşenlerin oranıysa % 33,3'dür. Hanelerin % 43,3'ü akraba ve hemşerileriyle ara sıra görüştiklerini belirtmiştir. Aynı şekilde hanelerin yarısı arkadaş ve komşularıyla ara sıra görüşmektedir (%56,7). Türkiye'de akraba, hemşeri, komşu, arkadaş gibi geleneksel ilişki ağları dayanışma ve yardımlaşma konularında önemli bir güce sahiptir. Ancak 1980 sonrası yıllarda bu ilişki ağlarının eski gücünü yitirmeye başlamıştır. Yeni kentli yoksullar, eskiden olduğu gibi akraba, aşiret, hemşerilik dayanışmasından uzaktırlar. Bazıları kentlerdeki akrabalarının yanına yerleşmekle birlikte, bazıları da farklı yerlere dağılmıştır. Geçim derdiyle mücadele edenler başkasını düşünme, onlara kol-kanat germe düşüncesinden uzaklaşmıştır. Dolayısıyla dayanışmacı, yardımlaşmacı enformel ağlar giderek zayıflamakta ve herkes kendi yaşam koşullarıyla mücadele ettiğinden geleneksel bağlar artık güven vermemektedir.¹¹³

¹¹³Ömer Aytaç ve İlhan Oğuz Akdemir, “ Türkiye’de Yeni Kentli Yoksulluk Sorunu”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2003, s.63.

Tablo 41.1. SYDGM'den yardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hiç	1	3,3	29	96,7	30	100,0
Ara sıra	13	43,3	17	56,7	30	100,0
Çok nadir	4	13,3	26	86,7	30	100,0
Genellikle	10	33,3	20	66,7	30	100,0

SYDGM'den yardım alan hanelerin akraba, hemşerileri, arkadaş ve komşularıyla ara sıra görüşmelerin oranı % 43,3'dür. Hanelerin % 33,3'ü arkadaş, hemşerileri, arkadaş ve komşularıyla düzenli bir şekilde genellikle görüşmektedir. Bu ilişki ağlarıyla çok nadir görüşmelerin oranıysa %13,3'dür.

Tablo 41.2. Belediye'den yardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hiç	1	3,3	29	96,7	30	100,0
Ara sıra	10	33,3	20	66,7	30	100,0
Çok nadir	7	23,3	23	76,7	30	100,0
Genellikle	9	30,0	21	70,0	30	100,0

Belediyeden yardım alan hanelerin akraba, hemşerileri, arkadaş ve komşularıyla ara sıra görüşmelerin oranı % 33,3'dür. Hanelerin % 30'ü arkadaş, hemşerileri, arkadaş ve komşularıyla düzenli bir şekilde genellikle görüşmektedir. Bu ilişki ağlarıyla çok nadir görüşmelerin oranıysa % 23,3'dür.

Tablo 41.3. Vakıf'tan yardım alan hanelerin yakınlarıyla görüşme sıklığı

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ara sıra	16	53,3	14	46,7	30	100,0
Çok nadir	4	13,3	26	86,7	30	100,0
Genellikle	15	50,0	15	50,0	30	100,0

Vakıftan yardım alan hanelerin akraba, hemşerileri, arkadaş ve komşularıyla ara sıra görüşmelerin oranı % 53,3'dür. Hanelerin % 50'si arkadaş, hemşerileri, arkadaş ve

komşularıyla düzenli bir şekilde genellikle görüşmektedir. Bu ilişki ağlarıyla çok nadir görüşenlerin oranıysa %13,3'dür. Kurumlardan yardım alan hanelerin akraba, hemşeri, arkadaş ve komşularıyla görüşme sıklıkları arasında önemli bir farklılık yoktur. Ancak Vakıftan yardım alan hanelerin yarısı yakınlarıyla düzenli görüşmektedir.

Tablo 42. Hanelerin akraba/hemşeri/arkadaş/koşularla görüşmeme nedeni

	Akraba/hemşerilerle görüşmeme nedeni		Arkadaş/komşularla görüşmeme nedeni	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Vakit yok	15	26,8	14	23,3
Hayat mücadelesi	16	28,6	16	26,7
Parasızlık	5	8,9	5	8,3
Anlaşmamak	3	5,4	1	1,7
Dedikodu	6	10,7	13	21,7
Diğer	11	19,6	11	18,3
Toplam	56	100,0	60	100,0

Yardım alan hanelerin % 37,5'i parasızlık ve hayat mücadelesinden dolayı akraba ve hemşerileriyle görüşmediklerini belirtmiştir. Aynı şekilde maddi imkânsızlık ve hayat mücadelesi hanelerin önemli bir kısmının (%35) arkadaş ve komşularıyla görüşmelerini olumsuz etkilemektedir. Özellikle maddi imkânların yetersizliği aileleri farklı alanlarda mücadeleye itmektir. Geçim sıkıntısı hanelerin yakınlarıyla görüşmesini etkilemektedir. Araştırma sırasında, yoksulluktan dolayı hanelerin durumu daha iyi olan toplumsal çevrelerinden soyutlandığı gözlemlenmiştir. Tablo 42'de görüldüğü gibi, yardım alan hanelerin akraba, hemşeri, arkadaş ve komşularıyla görüşmemelerinin nedenleri arasında vakitsizlik, dedikodu ve anlaşmazlık yer almaktadır.

Tablo 43. Maddi sorunlarda yardım istenilen kişi

	Sayı	Yüzde
Komşu	4	4,4
Akraba	62	68,9
Hemşeriler	2	2,2
Diğer	16	17,8
Toplam	90	100,0

Maddi sorunlar olduğunda ilk olarak akrabalara başvurulmaktadır. Maddi sıkıntıya girdiğinde akrabalarından destek aldıklarını belirten hanelerin oranı %68,9'dur. Özellikle bazı yardım alan aileler görüşme sırasında zengin akrabalarının olduğunu ancak yardım etmek yerine onları görmezden geldiklerini belirtmişlerdir. Haneler kendilerinden durumu çok daha iyi olan akrabalarından maddi destek alacak ilişki ağlarına sahip değildir.

Tablo 44. Akraba/hemşeri/arkadaş/komşudan destek alınan konu

	Sayı	Yüzde
Hiçbir konuda	13	14,8
Her konuda	66	75,0
Maddi	7	8,0
Eğitim	2	2,3
Toplam	88	100,0

Yardım alan hanelerin çoğu akraba, hemşeri, arkadaş ve komşulardan her konuda yardım aldıklarını belirtmiştir (%75). Ayrıca maddi açıdan destek alan hanelerin oranı %8'dir. Hanelerin maddi destek kapsamında yakınlarıyla ihtiyaç duyulduğunda birbirlerine yiyecek, giyim ve para konusunda yardım etmektedir. Bazı aileler çocukları için ders konusunda özellikle performans ödevleri ve dersane için yardım aldıklarını söylemişlerdir. Akraba, hemşeri, arkadaş ve komşulardan hiçbir konuda destek almadıklarını belirten hanelerin oranı düşüktür (%14,8).

4.11. Sağlık

Bu bölümde, yardım alan hanelerin oturdukları mahallede sağlık ocağı ve/veya hastanenin bulunup bulunmadığı, sağlık hizmetlerine erişimle ilgili ne tür problemler yaşadıkları, bu problemlerin nedenleri, hanede özür/ü/bakıma muhtaç kişi(ler) olup olmadığı, hane bireylerinin sağlık durumları, parasızlık nedeniyle tedavilerini erteleme durumları analiz edilmektedir.

Tablo 45. Mahallede sağlık ocağı/devlet hastanesi olma durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	6	6,7
Evet	84	93,3
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin tamamına yakınının (%93,3) oturdukları mahallede sağlık ocağı ya da devlet hastanesi bulunduğunu söylemiştir. Hanelerin sadece % 6,7'si oturduğu bölgede sağlık ocağı ve hastane bulunmadığını belirtmiştir. Bu haneler, şehir merkezinden çok uzakta ve mahalle denilmeyecek kadar az evlerin bulunduğu yerleşim yerlerinde yaşamaktadır. Yardım alan hanelerin yarısı sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşadıklarını belirtmiştir.

Tablo 46. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşama nedeni

	Sayı	Yüzde
Mali gücüm yok	26	60,5
Tedavi yeri uzak	11	25,6
Zamanım yok	3	7,0
İlaç/tıbbi mal. ulaşamadım	3	7,0
Toplam	43	100,0

Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşayan hanelerin % 60,5'i maddi gücü yetersiz olduğu için sorun yaşamaktadır. Bunun yanı sıra sağlık hizmeti veren kurumların uzak olması hanelerin sağlık hizmetlerine ulaşmayla ilgili problem yaşamlarına neden olmaktadır (% 25,6). Görüşülen kişiler öncelikli olarak çocuklarının ihtiyaçlarının geldiğini ve bu yüzden kendileri hastalandıklarında tedaviyi ertelediklerini söylemişlerdir.

Tablo 47. Hanede özürlü/bakıma muhtaç ve tedavi gören kişi olma durumu

	Hayır		Evet		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Özürlü Kişi	68	76,4	21	23,6	89	100,0
Bakıma muhtaç	61	68,5	28	31,5	89	100,0
Sürekli ilaç tedavisi gören	23	25,6	67	74,4	90	100,0

Yardım alan hanelerin % 74,4'ünde evde sürekli ilaç tedavisi gören kişiler bulunmaktadır. Evde bakıma muhtaç kişilerin olduğunu belirten görüşmecilerin oranı % 31,5'dir. Yardım alan hanelerin % 23,6'ında özürlü kişi(ler) bulunmaktadır. Özürlü bireylerin bulunduğu haneler özürlü maaşı almaktadır.

Tablo 48. Hane bireylerinde olan hastalıklar

	Sayı	Yüzde
Diyabet	10	14,7
Kalp	6	8,8
Psikolojik	14	20,6
Kanser	11	16,2
Diğer	27	39,7
Toplam	68	100,0

Hane bireylerinde olan hastalıkların diğer yanıtı içinde yer alan fitik gelmektedir (%39,7). Bunun nedeni kültürel yapılarından kaynaklanan halı çırpma alışkanlıklarıdır. Ayrıca hamallık ve ağır taşıma işleri yapanlarda da bu hastalık görülmektedir. Psikolojik (%20,6) rahatsızlıklar, kanser (%16,2), diyabet (%14,7) ve kalp (%8,8) diğer hastalıklar arasında yer almaktadır.

Tablo 49. Parasızlık nedeniyle tedaviyi erteleme durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	64	71,1
Evet	26	28,9
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerin % 71,1'i parasızlık nedeniyle tedavilerini ertelemektedir. Parasızlıktan dolayı tedavisini erteleyen ailelerin çoğunda devletin karşılamadığı ilaçların bulunması önemlidir. Özellikle kanser gibi hastalığı olan ailelerde hasta olan çalışan kişiye bu daha da zor bir durumu beraberinde getirmektedir. Hayır, cevabını verenlerden de çoğu sağlık konularında hassas davranmamaktadır. Çünkü önceliklerinin başında yiyecek gibi temel gereksinimler gelmektedir.

Tablo 50. Parasızlık nedeniyle tedavisi ertelenen hastalıklar

	Sayı	Yüzde
Kalp	7	26,9
Psikolojik	2	7,7
Kanser	10	38,5
Diğer	7	26,9
Toplam	26	100,0

Parasızlıktan dolayı tedavisini erteleyenlerin %38,5'inin hastalığı kanserdir. Bu hastalık pahalı ilaç kullanımını ve tedavi esnasında beslenmenin de iyi olmasını gerektirmektedir. Zaten maddi açıdan zorluk çeken ailenin yükü iyice artmaktadır. Parasızlıktan dolayı tedavisi ertelenen hastalıklar arasında kalp (%26,9), fıtık (%26,9) ve psikolojik rahatsızlıklar (%7,7) bulunmaktadır. Hastalıkların ertelenmesi evde bakımı gerektirmektedir. Kadınlar hasta ve bakıma muhtaç kişilerin bakımını üstlendiği için isteseler de dışarıda gelir getiren işlerde çalışmamaktadır.

4.12. Yardım

Yardım başlığı altında, yardım alınan kurum, yardım alma sıklığı, başvuru yapan kişi, hane erkeğinin başvuru yapmama nedeni, yardım başvurusunun öğrenilme kanalları, yardımın vatandaşlık hakkı olma ve adaletli yapılma durumu, hak etme ve yetersiz bulma nedenleri incelemiştir.

Tablo 51. Yardım alınan kurum

	Belediye		SYDGM		Vakıf		Diğer		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Gıda	8	11,9	11	16,4	48	71,6			67	100,0
Giysi					30	81,1	7	8,9	37	100,0
Ev eşyası	1	50,0					1	50,0	2	100,0
Yakacak	38	70,4	5	9,3	6	11,1	5	9,3	54	100,0
Nakit	7	14,0	10	20,0	6	12,0	27	54,0	50	100,0
Eğitim	2	16,7					10	83,3	12	100,0
Sağlık							2	100,0	2	100,0
Özürü	1	33,3	2	66,7					3	100,0

Ülkemizde yoksullar çoğunlukla çalışmadığı veya kayıt dışı sektörlerde düşük ücretlerle çalıştığı ve prim ödeme gücüne sahip olamadığı için sosyal sigorta sisteminde yer alamamakta, sosyal hizmetler ve yardımlar aracılığıyla desteklenmektedirler. Sosyal yardımlar; yoksullara ücretsiz sağlık yardımı ve bakımı, aile ödenekleri, yaşlılara ve özürlülere aylık bağlanması, işsizlik yardımı gibi programları kapsamaktadır.¹¹⁴

Yardım yapan kurumlar açısından vakfın kriterlerinin daha esnek olması vakıftan özellikle daha fazla gıda yardımların alındığını göstermektedir (tablo 51). Belediye'den en fazla alınan yardım yakacak yardımıdır. Hanelerin % 70'i belediyeden yakacak yardımı almaktadır. SYDGM'den alınan yardımların başında özürlü yardımı gelmektedir. Özürlü yardımı alan hanelerin oranı % 66,7'dir. Vakıftan alınan yardımların başında giysi (% 81,1) ve gıda (% 71,6) gelmektedir.

Tablo 52. Yardım alma sıklığı

	Her ay düzenli		Yılda bir kere		Yılda birkaç kere		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Gıda			30	44,8	37	55,2	67	100,0
Giysi			25	67,6	12	32,4	37	100,0
Ev eşyası					2	100,0	2	100,0
Yakacak			54	100,0			54	100,0
Nakit	1	2,0	23	46,0	26	52,0	50	100,0
Eğitim	3	25,0	4	33,3	5	41,7	12	100,0
Sağlık					2	100,0	2	100,0
Özürlü	3	100,0					3	100,0

Yardım alma sıklığı, alınan yardım türüne göre değişebilmektedir. Haneler gıda (%55,2), giysi (%32,4), ev eşyası (%100), nakit (%52), eğitim (%41,7) ve sağlık (%100) için yılda birkaç kere yardım alabilmektedir. Ayrıca bunların dışında maddi durumu iyi olan ailelerin de elden yaptığı yardımlar da bulunmaktadır. Tablo 52'de görüldüğü gibi, her ay düzenli alınan olarak eğitim ve özürlü yardımları alınmaktadır.

¹¹⁴T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadın ve Yoksulluk, Ankara, 2008, s.11.

Tablo 53. Hanede yardım başvurusunu yapan kişi

	Sayı	Yüzde
Kadın	42	49,4
Erkek	24	28,2
Akraba	4	4,7
Komşu	15	17,6
Toplam	85	100,0

Tablo 53.1. Yardım alınan kuruma göre yardım başvurusunu yapan kişi

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Kadın	19	45,2	13	30,9	10	23,9	42	100,0
Erkek	11	45,9	7	29,1	6	25,0	24	100,0
Akraba					4	100,0	4	100,0
Komşu			3	20,0	12	80,0	15	100,0

Tablo 53’de görüldüğü gibi, Yardım alan hanelerde kurumlara yardım almak için başvuruyu yapanların yaklaşık yarısını kadınlar oluşturmaktadır (%49,4). SYDGM’ye yardım almak için başvuru yapanlarının %45,2’si kadınlardır. Aynı şekilde belediyeden yardım almak için başvuru yapanların arasında kadınlar çoğunluğu oluşturmaktadır (%30,9). Ancak vâkıfa yardım başvurusunda çoğunlukla hane adına komşu başvurmuştur (%80).

Yardım alan hanelerde kadınların zaman içinde gelir getiren işlerde daha çok çalışmaya başlamaları, yardım başvurusu ve yardımı alanların kadınlar olması yoksullukla mücadelede kadın emeğinin önemini ortaya koymaktadır.¹¹⁵

Tablo 54. Hane erkeğinin başvuru yapmama nedeni

	Sayı	Yüzde
Utandığı için	5	11,9
Çalıştığı için	23	54,8
Hasta olduğu için	14	33,3
Toplam	42	100,0

¹¹⁵Fatime Güneş, “Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği”, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, s.465.

Kadınlara hane adına erkek yerine neden onların yardım almak için başvurdukları sorulmuştur. Görüşülen kadınların % 54,8'i kocasının çalıştığı için vakti olmadığını söylemiştir. Kocasını hasta olduğu yardım başvurusunu kadının hanelerin oranı % 33,3'dür. Kocasının utandığı için yardım başvurusu yapmaktan çekindiğini belirten kadınların oranıysa % 11,9'dur. Ayrıca anket görüşmeleri sırasında kadınlarla yapılan sohbetler sırasında, erkeğin bunu gururuna yediremediği belirtilmiştir. Hatta bazı hane erkeklerinin keyfi olarak çalışmadığı eşinin aracılığıyla yardımlardan faydalandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 54. Yardım başvurusunun öğrenilme durumu

	Sayı	Yüzde
Akraba	13	15,7
Komşu	58	69,9
TV	5	6,0
Diğer	7	8,4
Toplam	83	100,0

Araştırma sırasında yardım SYDGM, belediye ve vâkıfın yardım verdiğini hangi kanallar aracılığıyla öğrendikleri de incelenmiştir. Yardım alan ailelerin % 69,9'u bu kurumların yardım verdiğinin komşularından öğrenmiştir. Bunda aynı gelir düzeyindeki hanelerin bir arada yaşamaları da etkili olmuştur. Bu anlamda geleneksel ilişki ağlarının dayanışmacı yönünün güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 56. Yardımın vatandaşlık hakkı olma durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	2	2,4
Evet	81	97,6
Toplam	83	100,0

Araştırma sırasında hanelerin yapılan yardımları nasıl değerlendirdiği de sorgulanmıştır. Yardım alan ailelerin tamamına yakını için yardım bir vatandaşlık hakkıdır ve devlet bunu yerine getirmelidir (%97,6). Ancak kesin verilerle ortaya konulmasa bile yapılan derin görüşmeler sırasında, hanelerin çoğu yoksulluğun çözümünde devleti temel sorumlu aktör olarak görmekte ve kişisel çaba ve gayretler ikinci plana itilmektedir.

Tablo 57. Yardımların adaletli yapılma durumu

	Sayı	Yüzde
Hayır	61	81,3
Evet	14	18,7
Toplam	75	100,0

Yardımların temel bir vatandaşlık hakkı olup olmadığının incelenmesinin yanı sıra, yararlanıcılara göre yapılan yardımların adaletli olup olmadığı da sorgulanmıştır. Cevaplayıcıların % 81,3'ü yapılan yardımları adaletsiz bulmaktadır. Çünkü onlara göre ihtiyacı olmadığı halde yardım alan aileler vardır ve asıl ihtiyacı olana gerekli yardım yapılmamaktadır.

Tablo 57.1.Yardım alınan kuruma göre yardımların adaletli yapılma durumu

	Adaletli		Adaletsiz	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
SYDGM	4	28,5	22	36,0
Belediye	3	21,5	18	29,5
Vakıf	7	50,0	21	34,5
Toplam	14	100,0	61	100,0

Kurumlar açısından yardımların adaletli yapılıp yapılmadığı incelendiğindeyse, SYDGM'den yardım alan hanelerin % 36'sı yapılan yardımların adaletsiz olduğunu düşünmektedir. Belediyeden yardım alan hanelerin % 29,54'i ve vakıftan yardım alan hanelerin % 34,5'i yapılan yardımları adaletsiz bulmaktadır.

Tablo 58. Yardım alanların hak etmeme nedeni

	Sayı	Yüzde
Gerçek durumlarını gizlemeleri	22	34,9
Adam kayırmacılık	32	50,8
Açgözlülük	9	14,3
Toplam	63	100,0

Görüşmecilerin bakışına göre, yardımı hak etmediği halde bazılarının neden yardım aldığı da sorgulanmıştır. Cevaplayıcıların yarısı adam kayırmacılıktan dolayı bazılarının hak etmediği halde yardım aldıklarını düşünmektedir (%50,6). Hanelerin % 34,9'u

yardım alan bazı hanelerin gerçek durumlarını gizlediklerini ve ihtiyacı olmasa bile yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerin % 14,3'ü hak etmeyen bazı hanelerin açgözlülükten yardım aldıklarını düşünmektedir. Hak etmediği halde yardım alan hanelerin, gerçekleri gizlediği, yardım alabilmek için üzerindeki malı devretme gibi ahlaki olmayan durumlara başvurdukları da vakıfta mahalle sorumlusu olan kişilerden öğrenilmiştir.

Tablo 58.1.Yardım alınan kuruma göre yardım alanların hak etmeme nedeni

	SYDGM		Belediye		Vakıf		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Durumlarını gizlemeleri	11	50,0	7	31,9	4	18,1	22	100,0
Adam kayırmacılık	19	59,0	7	22,0	6	19,0	32	100,0
Açgözlülük	3	33,3	4	44,4	2	22,3	9	100,0

Yardım alanların hak etmeme nedeni sorulduğunda, SYDGM'den yardım alan ailelerden %50'si yardımı hak etmediği halde yardım alan kişilerin durumlarını gizlediklerini, %59'u adam kayırmacılıktan ve %33,3'ü açgözlülükten yardım aldıkları düşünmektedir. Belediyeden yardım alan ailelerin %31,9'u bu kişilerin durumlarını gizlediklerini, % 22'si adam kayırmacılıktan ve %44,4'ü açgözlülükten hak etmediği halde yardım alındığını belirtmiştir. Vakıftan yardım alan hanelerin % 22,3'ü hak etmeyenlerin açgözlülükten yardım aldıklarını düşünmektedir. Cevaplayıcıların % 19'u adam kayırmacılıktan bu kişilerin yardım aldıklarını düşünürken, % 18,1 hak etmeyen bu kişilerin durumlarını gizlediklerini belirtmiştir.

Tablo 59. Aldığı yardımı yetersiz bulma nedeni

	Sayı	Yüzde
Hane nüfusu kalabalık	24	33,8
Hastalık	21	29,6
Diğer	26	36,6
Toplam	71	100,0

Yardımları alan ailelerin çoğu verilen yardımları yetersiz olduğunu düşünmektedir. Görüşmecilerin % 33,8'i hane nüfusunun kalabalık olmasından dolayı yardımları yetersiz bulmaktadır. Hanelerin çevresindeki maddi olanakları yüksek ailelerin yaşantıları yapılan yardımların görüşmeciler tarafından yetersiz görülmesine neden olmaktadır. Yardımların yetersiz olmasının diğer nedenleri olarak, borçlarının olması ve daha iyi yaşama isteği belirtilmiştir.

Tablo 60. Asgari düzeyde yaşam için aylık ortalama kazanç miktarı

	Sayı	Yüzde
0–500 TL	11	12,9
501–1000 TL	34	40,0
1001–2000 TL	22	25,9
2001–3000 TL	12	14,1
3001 TL ve üzeri	6	7,1
Toplam	85	100,0

Görüşmecilere, “Asgari düzeyde bir yaşam sürmek için aylık ortalama geliriniz ne kadar olmalı?” sorusu sorulmuştur. Yardım alan hanelerin %40'ı asgari düzeyde bir yaşam sürmek için aylık ortalama gelirlerinin 501–1000 TL arasında olması gerektiğini düşünmektedir. Hanelerin % 25,9'u asgari bir yaşam için ortalama aylık geliri 1001–2000 TL ve görüşmecilerin % 14,1'i ise 2001–3000 TL arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Aylık 500 TL ve altında bir gelire asgari bir düzeyde yaşayabileceğini belirten hanelerin oranı % 11'dir. Aylık 3001 TL ve üstünde bir gelire asgari bir düzeyde yaşayabileceğini belirten hanelerin oranı % 7,1'dir.

4.13. Yoksulluk Fikri

Bu alt bölümde, yardım alan hanelerin yoksulluk ve zenginlik hakkındaki fikirleri sorgulanmaktadır. Görüşmecilere göre, insanların neden ve nasıl yoksul/zengin oldukları, yoksulluktan kurtulmak için neler yapılması gerektiği de incelenmektedir.

Tablo 61.Yoksul kişinin tanımı

	Sayı	Yüzde
Muhtaç olan	43	47,8
İstedğini alamayan	19	21,1
Evi barkı olmayan	6	6,7
Parası olmayan	22	24,4
Toplam	90	100,0

Hanelerle görüşme sırasında “Size göre yoksul kimdir?” sorusu sorulmuştur. Cevaplayıcıların yaklaşık yarısına göre muhtaç olan kişi yoksul olarak görülmektedir. Parası olmayan kişileri yoksul olarak tanımlayanların oranı % 24,4’dür. İstedğini alamayan kişilerin yoksul olduğunu düşünenlerin oranıysa % 21,2’dir. Evi barkı olmayan kişileri yoksul olarak görenlerin oranıysa düşüktür (%6,7). Cevaplayıcıların verdikleri yanıtlar kendi deneyimlerini yansıtmaktadır. Haneler içinde buldukları koşulları yansıtmaktadır. Hanelerin hepsi yardıma muhtaç, istediğini alamayan ve ortalama iyi bir yaşam sürdürmek için gerekli miktarın altında kazanca sahip ailelerdir.

Tablo 62.Yoksulluğun nedeni

	Sayı	Yüzde
Çalışmadıkları için	16	18,4
İşsizlik	40	46,0
Borçlu olmaları	6	6,9
Eşitsizlik	4	4,6
Diğer	21	24,1
Toplam	87	100,0

Görüşmecilere “İnsanlar neden yoksuldur?” sorusu sorulmuştur. Cevaplayıcıların yaklaşık yarısına yakını yoksulluğun nedeni olarak işsizliği görmektedir (%46). Kişilerin borçlarının olmasından dolayı yoksul olduklarını düşünenlerin oranı % 6,9; eşitsizliğin yoksulluğun nedeni olduğunu belirtenlerin oranıysa % 4,6’dır. İnsanların çalışmadıkları için yoksul olduğunu düşünenlerin oranı % 18,4’tür. Diğer yanıtı arasında ise yoksulluğun nedenleri olarak hastalık, zararlı alışkanlıklar ve kumar belirtilmiştir. Yardım alan haneler düzenli olarak gelire sahip olmadıkları için umutsuz olduklarını, sürekli yarın ne olacak kaygısıyla yaşadıklarını belirtmiştir. İşsizliğin yoksulluğun nedeni olarak ilk sırada yer almaktadır. Bu sonuçtan da görüşmecilerin

yoksulluğun nedenini yapısal faktörlere dayanarak açıkladığını söylemek mümkündür. İstihdam olanaklarının artırılması yoksulluğun azaltılmasında etkili sonuçlar verecektir.

Tablo 63.Yoksulluktan kurtulmak için yapılması gerekenler

	Sayı	Yüzde
Çalışmalı	79	88,8
Okumalı	7	7,9
İş ayrımı yapmamalı	3	3,4
Toplam	89	100,0

Görüşmeciler yoksulluktan kurtulmanın ya da bunu azaltmanın en iyi yolunun çalışmak olduğunu ve eğer bu çalışma hayatı düzenli bir gelir getiriyorsa daha da hayatın daha kolay olacağını belirtmiştir. Bazı aileler de “biz okuyamadık çocuklarımız okursa bizim gibi yoksulluk çekmez” diyerek okumanın da önemli bir çıkış yolu olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 64. Zengin kişinin tanımı

	Sayı	Yüzde
Arabası/evi olan	19	21,1
İstedğini alabilen	21	23,3
Gelecek kaygısı olmayan	15	16,7
Kimseye muhtaç olmayan	18	20,0
Çok parası olan	17	18,9
Toplam	90	100,0

Yardım alan hanelerle görüşmeler sırasında “Size göre zengin kimdir?” sorusu da sorulmuştur. Görüşmeciler tarafından istediğini alabilen kişiler zengin olarak tanımlanmıştır (%23,3). Arabası/evi olan kişiler için zengin diyenlerin oranı %21,1’dir. Kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürebilenleri zengin olarak görenlerin oranı % 20’dir. Çok parası olan kişilerin zengin olduğunu düşünenlerin oranı 18,9’dur. Gelecek kaygısı olmayan kişileri zengin olarak değerlendiren görüşmecilerin oranıysa %16,7’dir. İstedğini alabilen cevabının kapsamı kişiden kişiye değişmektedir. Bunların içine araba, ev, giyecek yiyecek, eğitim gibi birçok alanı dahil etmek mümkündür.

Tablo 65. İnsanların zengin olma nedeni

	Sayı	Yüzde
Okuyarak	39	45,3
Hırsızlık yaparak	4	4,7
Üçkâğıtçılıkla	17	19,8
Şans oyunları ile	4	4,7
Miras yoluyla	22	25,6
Toplam	86	100,0

Yardım alan ailelere “İnsanlar nasıl zengin olur?” sorusu da sorulmuştur. Görüşmecilerin yaklaşık yarısına yakını insanların zengin olmasında eğitimin önemli bir neden olduğunu düşünmektedir (%45,3). İnsanların miras yoluyla zengin olduğunu belirten görüşmecilerin oranı % 25,6’dır. Görüşmecilerin bir kısmı ise insanların üçkâğıtçılık (%19,8), hırsızlık (%4,7) yaparak ve şans oyunları (%4,7) oynayarak zengin olduğu fikrine sahiptir. Bazı ailelerde kişiler “biz namuslu olduğumuz için yoksulluktan kurtulamıyoruz ama biz de zenginler gibi çalıp çırpsak bu durumda olmazdık” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur

SONUÇ

Bu çalışmada, Elazığ ilinde SYDGM, belediye ve vakıftan yardım alan hanelerin yoksulluk durumu sosyolojik bakış açısıyla incelenmiştir. Yoksulluk yardımı verirken farklı kriterler kullanan bu kurumlardan yardım alan hanelerin yoksulluk durumları arasında herhangi bir farklılık olmadığı da sorgulanmıştır.

Bu çalışmada, üç farklı kurumdan yardım alan hanelerin sosyo-demografik özellikleri, kadın ve erkeğin emek piyasasındaki konumu, hanelerin göç durumu, fiziksel yaşam koşulları, tüketim kalıpları, kent mekânını kullanma biçimleri, geçimlik düzeyde üretim yapıp yapmadıkları, borç durumları, geleneksel ilişki ağlarını kullanma biçimleri, sağlık durumları, yardım başvurusunu neden kadınların yaptığı ve hanelerin yoksulluk ve zenginlik algılarını ortaya çıkarmak amacıyla kapalı ve açık uçlu soruları içeren anket formu uygulanmıştır.

Yardım alan hanelerin çoğunda, kadın ve erkeğin eğitim düzeyi düşük olduğu görülmektedir. Ancak aileler bu durumu çocuklarının da yaşamaması için okumasını ve iyi bir iş sahibini olmasını istemektedir. Eğitim seviyesinin düşük olması bu konuda okuma-yazma kursları açılmasını gerekli kılmaktadır.

Hane nüfusu açısından bakıldığında, geniş aile yapısının yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle çocuk sayısının fazla olması yoksulluğun etkisini daha da arttırmaktadır. Bu durumda doğum kontrol yöntemleri ile bakabilecekleri kadar çocuk yapmaları yönünde aileler bilgilendirilmelidir.

Yardım alan hanelerin çoğunun her hangi bir sosyal güvencesi yoktur. Bu da işsizlik ya da çalışamama durumunda yoksulluğun artmasına neden olacaktır. Kurumlar açısından bakıldığında SYDGM'den yardım alan hanelerin tamamının herhangi bir sosyal güvencesi yoktur. Belediye'den yardım alan hanelerden de yarısına yakınının her hangi bir sosyal güvencesi yoktur. Bu iki kurumdan farklı olarak vakıftan yardım alan hanelerin çoğunun sosyal güvencesi bulunmaktadır. Sonuç olarak, SYDGM ve Belediye yardım edecekleri haneleri belirlerken sosyal güvencesinin olmaması kriterini

aramaktadır. Ancak hane reisinin sosyal güvencenin olması o hanenin yoksul olmayacağı anlamına gelmemektedir. Sosyal güvencenin olmamasından dolayı, yardım alan aileler geleceğe daha fazla kaygıyla bakmaktadır. Devletin kayıt dışı istihdamın azaltılmasına yönelik geliştireceği politikalar yoksullukla mücadelede önemlidir. .

Sağlık güvencesi açısından incelendiğinde, yardım alan hanelerin çoğunun yeşil kartı olduğu görülmektedir. Sağlık güvencesi olmayan hanelerde bulunmaktadır. Özellikle yardım alan hanelerde sürekli ilaç kullanan ya da ilaçları pahalı olan hastalığı olanlar bu durumda tedavilerini ertelemekte ya da yarıda bırakmaktadır. Kurumlar açısından karşılaştırıldığında, SYDGM'den yardım alanların sağlık çoğunun sağlık güvencesi yoktur ve yarısı yeşil kart sahibidir. Belediyeden yardım alan hanelerin yarsına yakınının yeşil kartı bulunmaktadır. Bu iki kurumdan farklı olarak vakıftan yardım alan hanelerin tamamına yakınının sağlık güvencesi bulunmaktadır.

Vakıftan ve belediyeden yardım alan hanelerde erkeklerin çalışma oranı daha yüksektir. Erkekler genelde seyyar satıcılık, inşaat ustalığı gibi sürekli olmayan geçici ve düzensiz işlerde çalışmaktadır. Bu işlerden elde ettikleri düzensiz gelir de aile geçimin de yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı harcamalarda kısıtlamalar da artmakta çoğu zaman gerekli olan ihtiyaçların alımı bile ertelenmektedir. Bazı ailelerde çocuklar küçük yaştan itibaren çalışma hayatına itilmekte ve hatta eğitimleri bile yarıda kalmaktadır.

Kadınların erkeklere gelir getiren işlerde çalışma oranları düşüktür. Yardım alan hanelerdeki kadınların çoğu temizlik işlerinde çalışırken, birçoğu da eşinin izin vermemesinden ya da sağlık gibi sorunlardan çalışmamaktadır. Ancak düzenli bir işte çalışmak isteyen kadınların sayısı fazladır. Bunda en önemli neden, kadınların çocuklarına daha iyi bir gelecek sunma isteğidir. Hanede kadın ve erkek dışında kız ya da erkek çocuğu çalışmaktadır.

Yardım alan hanelerin üçte biri göçle Elazığ'a yerleşmiştir. Göç edenlerin çoğu Elazığ'ın il, ilçe ve köylerinden gelmişlerdir. Göç etme nedenleri arasında geçim sıkıntısı, iş ve evlilik ön plandadır. Göç edip büyük hayallerini gerçekleştiremeyen bazı ailelerin geri dönme planları bulunmaktadır. Bu durumda göç veren şehirlerin gelişme

ve olanaklarının arttırılması göçleri biraz da olsa azaltabilir. Vakıftan yardım alan hanelerde Elazığ'a göç etme oranı SYDGM ve Belediye'ye göre daha fazladır.

Yardım alan hanelerin birçoğu kirada ve müstakil evde oturmaktadır. Evin genel sorunları içinde rutubet, ısı yalıtımının yetersiz olması, çatı ve duvar problemleri gelmektedir. Genel olarak bakıldığında, insanların yaşaması için hiç uygun olmayan bu evler sırf kiranın düşük olmasından dolayı zorunlu olarak tercih edilmektedir. SYDGM'den yardım alan hanelerin yarısından fazlası gecekonduda oturmaktadır. Belediye'den yardım alan hanelerde gecekonduda oturan yoktur.

Anket uygulanan hanelerin tamamı mülk sahipliği açısından yok cevabını vermiştir. Son 1 yıl içerisinde hanede satılanla arasında sadece altın cevabı verilmiştir.

Gıda tüketiminde yardım alan hanelerin ilk tercihi bakkal olmuştur. Özellikle bakkalın veresiye satış yapması bunda etkilidir. Ayrıca yardım alan haneler marketlerin indirim günlerini takip ederek burada da alışveriş yapmaktadır. Bunun yanında gıda tüketiminde, şehir merkezlerinde bulunan açık pazarlar da alışveriş için tercih edilen yerlerdendir.

Yardım alan hanelerin çoğu giysi tüketiminde kaliteli ve pahalı ürün satan mağazalardan alışveriş yapamamakta, ikinci el kullanılmış ya da export mağazaları tercih etmektedirler. Vakfın yaptığı giysi yardımları bu konuda önemli bir fayda sağlamaktadır. Bu konuda ergenlik döneminde çocuğu olan aileler sorun yaşamaktadır. Çünkü marka isteğinde bulunan çocuklar aile içinde tartışma nedeni olmaktadır.

Yardım alan haneler arasında et fiyatlarının yüksek olmasından dolayı et tüketimi azdır. Hanelerin çoğu eti ayda bir kez ya da hiç tüketememektedir. Görüşülen hanelerin çoğu süt, sebze ve meyve gibi gıda ürünlerini haftada bir ya da birkaç kez tüketebilmektedir. Et fiyatlarının yüksek olması tüketimini azaltırken, sebze ve meyve tüketimi görece olarak daha fazladır. Özellikle semt pazarlarının fiyatlarının daha uygun olmasından dolayı haneler pazarları tercih etmektedir.

Hanelerin çoğu gıda ihtiyaçlarını daha ucuza karşılamak ve yaşam maliyetlerini aşağıya çekmek için evde salça ve ekmek üretiminde bulunmaktadır. Elbise onarımı yapan hanelerin oranı yüksektir. Maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı evde tarhana, erişte, reçel, konserve, peynir ve sebze ürünlerin üretimi daha az yapılmaktadır. Bazı hanelerin köyle olan bağlantılarından dolayı buradan da bazı ihtiyaçları gönderilmektedir. Hanelerin tamamına yakını yoksulluk ve geçim sıkıntısından dolayı elektrik-su kullanımı, telefon, ısınma, temizlik maddeleri, giysi ve gıda gibi alanlarda tasarruf yapmaktadır. Günlük geçimlerini bile zor karşılayan aileler için harcama yapmak büyük lüks haline gelmiştir. Çünkü çocuk sayısı, hastalık, eğitim vb. nedenler harcamaları arttırmakta bu da zorunlu olarak tasarruf yapmayı gerektirmektedir.

Hanelerin çoğunun borcu vardır. Bunların başında kira, şahıs ve su/elektrik gelmektedir. Bunun en önemli nedeni yoksul ailelerin gelirlerindeki yetersizliktir. Bazı ailelerde sigara ve alkol gibi ürünler için borç yapılmaktadır.

Haneler genellikle geleneksel ilişki ağlarını kullanmaktadır. Akriba, hemşeri, komşu ve arkadaşlarıyla genellikle görüşen haneler, başları sıkıştığında yakınlarından yardım almaktadır. Hanelerin bir kısmı geleneksel ilişki ağlarından uzak durmaktadır. İlişki ağlarının zayıflamasının nedenleri arasında, dedikodu, hayat mücadelesi ve vaktin olmaması ilk sıralarda yer almaktadır. Mahallelerin sosyo-ekonomik düzeyi benzer olduğundan yoksulluk çoğu ailenin ortak sorunudur. Bu yüzden zaten yoksulluk çeken aileler, geçim mücadelesi içinde sosyal yaşantılarından kopmaktadır.

Sağlık konusunda özellikle mali güçlerinin olmayışı bu hizmetlere erişimde en önemli engeldir. Ayrıca birçok hanede kanser, diyabet ve kalp gibi sürekli ilaç tedavisi gereken hastalıklar mevcuttur. Bu hastalıkların gerektirdiği ilaç kullanımı ve tedavi yöntemleri yoksul aileler için büyük sorundur. Bundan dolayı tedaviler ertelenmekte ya da hiç yapılamamaktadır. Devletin, bu konuda gelir düzeyi açısından sağlık boyutunda yoksul ailelere kolaylık sağlanması gerekmektedir.

Yardım açısından belediyeler ve sosyal yardımlaşma kurumu yakacak, gıda, nakit para ve özürlü yardımı, vakıf giysi, gıda, aşevi, yakacak ve nakit para konusunda yardım

yapmaktadır. Bunların dışında yardımsever kişilerde çeşitli konularda yoksullara destek olmaktadır. Bu yardımlar tamamen olmasa da bir kısım yoksul aile için geçimleri açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Yardımların ülke çapında daha geniş kapsamlı hale getirilmesi, devlet ve vakıflar arasında koordinasyonun sağlanması daha fazla yoksul aileye ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Yardım başvurularının çoğunu kadınlar yapmıştır. Bunun nedeni erkeğin çalışmasından dolayı vaktinin olmamasıdır. Ancak anket uygulaması sırasında aslında erkeğin bunu gurur meselesi yaptığı saptanmıştır. Çünkü giysi dağıtımında bile erkekler eşlerine bedenlerini söyleyip gelmeden yardım almaktadır. SYDGM ve Belediye yardım alan hanelerden yardım almak için başvuru yapanların çoğu kadındır. Ancak Vakıftan yardım alan hanelerde, yardım almak için başvuruyu hane adına komşu yapmıştır.

Yardım konusunda adaletin olmadığını düşünenlerin sayısı oldukça fazladır. Bunda adam kayırmacılık, durumu hakkında gerçekleri söylememe ve açgözlülük etkilidir. Yoksul ailelerin böyle düşünmesindeki en önemli etken çevresinde haksız yere yardım alan insanların bulunmasıdır.

Yardım alan hanelerin çoğu, zengin kişinin tanımı için “istediğini alabilen” cevabını vermiştir. Hanelerin yoksul kişi tanımında ise, “muhtaç olan” cevabı fazladır. Yardım alan hanelerde, yoksulluktan kurtulmak için çalışmanın önemli olduğu belirtilmiştir. Görüşülen hanelerde, yoksulluğun ana nedeni işsizliktir. İnsanların zengin olma nedenlerinin başında okumak yani eğitim yer almaktadır.

Sonuç olarak Elazığ ilinde SYDGM, belediye ve vakıftan yardım alan hanelerin yoksulluk durumları arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Yoksulluk yardımlarının yapılmasının yanı sıra yeni iş olanaklarının yaratılması yoksullukla mücadelede önemli bir yoldur. Özellikle kadınların işgücü piyasalarına katılmalarının önündeki yapısal ve kültürel engellerin kaldırılması yoksullukla mücadele uzun dönemli stratejiler arasında yer almalıdır. Yoksullara yapılan yardımların belirlenmesinde kurumlar arası işbirliğinin sağlanması hak eden ve hak etmeyen ayrımının objektif kriterlere göre belirlenmesi kaynakların etkin kullanılması açısından da önemlidir.

Bunun içinde devlet ve gönüllü kurumlar işbirliği içinde çalışmalı ve kamuoyu bu konuda bilgilendirilmelidir. Yoksullukla mücadelede yardımların yapılmasının uzun dönemli bazı problemleri de içermektedir. Gelecek yıllarda yaşamını sadece yardıma bağlı sürdüren bir kesimin yaratılması riski söz konusudur. Elazığ ve tüm illerde yoksulluğu azaltılması ve refah seviyesinin yükseltilmesi istenen ve arzulanan bir durumdur. Ancak bu konuda uzun ve kısa dönemli strateji ve politikaların belirlenmesinde devlet, sivil toplum kuruluşları, bireyler, toplumsal gruplar ve toplumsal sınıflar temel aktörler arasında yer almaktadır. Makro-ölçekli politikaların yanı sıra kısa dönemli yoksullukla mücadele programların araştırılması ve uygulanması önemlidir.

ÖNERİLER

Bugün yüz yüze kaldığımız yoksulluk; statik bir olgu olmaktan çıkarak, küresel boyutta tüm toplumları etkisi altına alan, ülkeler arasında değişik biçimlerde yaşanan dinamik bir sürece dönüşmüştür.¹¹⁶ Bu süreç içinde yoksulluk, etki alanı hızla yayılan bir sorun halini almıştır. Modern dünya hızla değişirken yoksulluk da varlığını devam ettirmektedir. Bu noktada yoksulluk için ortaya konulacak önerilerin mücadele açısından önemli faydaları olacaktır. Yoksulluk dinamik bir yapı olduğundan oluşumunda birçok faktör etkilidir bundan hareketle çözüm yolları da geniş çerçevede oluşturulmalıdır.

İlk olarak, yoksulluk tanımı netleştirilmelidir. Yani yoksulluk her ülkenin gelişmişlik boyutunda tanımlanmalıdır. Bunun için göreceli yoksulluk tanımı mutlak yoksulluk tanımına göre daha uygundur. Çünkü göreceli yoksulluk tanımı her toplumun yapısına göre değişmektedir. Bu da çözümlerin geliştirilmesinde toplumun gereksinimlerinin göz önüne alınmasını sağlayacaktır.

İkinci olarak, yoksulluğun ortaya çıkmasında ya da artmasında etkili olan faktörler analiz edilmelidir. Yani yoksulluğun temelinde istidam olanaklarının yetersizliği varsa bu konuda iyileştirici adımlar atılmalıdır. Bundan hareketle her alanda farklı çözümler ortaya konulmalıdır. Örneğin; ev içi üretim ile aileler ekonomik gelir elde edebilir. Çeşitli kurslarla kendilerini geliştirmeleri sağlanıp, bunları geçimleri için bir gelir kapısı haline getirmelerinde destek olunabilir. Böylece sürekli yardımlarla geçinmeleri yerine, kendi çabalarıyla durumlarını iyileştirmeleri sağlanarak yoksulluk kısır döngü olmaktan çıkarılabilir.

Üçüncü olarak, yoksullukla mücadele de devlet ve sivil toplum kuruluşları etkin bir çalışma yapmalıdır. Bunun için kurumlar koordinasyon içinde birbirlerinden bilgi alarak ve birbirlerine katkı sağlayarak çözümler üretmelidir.

¹¹⁶Reşat Açıkgöz, “Yoksullukla Mücadele”, www.maziz.net, 05.07.2009.

Yoksullukla mücadele de oluşturulacak önerileri geniş bir perspektiften değerlendiresek, bu kadın yoksulluğu boyutuna kadar indirgenebilir. Aslında yoksulluktan en çok etkilenen kesimler arasında kadınlar ve çocuklar yer almaktadır. Gerektiğinde geçim için çalışan, ihtiyaç olduğunda yardım isteyen hep kadın olmuştur. Elazığ'da yapılan araştırmada da yoksulluğun kadınlaşması ayrı bir boyut olarak ön plana çıkmıştır. Çünkü kadın yardım kuruluşlarına gidip başvuru yapan, yardım almak için sırada bekleyen ve eve ekmek parası götürmek için çalışan kişi olarak hep çaba göstermektedir. Kadının eğitilmesi, iş hayatına kazandırılması yoksulluğun azaltılmasında etkin çözüm yollarından biridir. Uzun dönemli kadınların yoksullaşmasında etkili olan ataerkil yapı, ideolojiler, kültürel değer ve normlara karşı verilecek mücadele uzun dönemli stratejileri içermektedir.

EK**ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANKET FORMU****EĞİTİM:**

1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar
3. İlköğretim
4. Lise terk
5. Lise
6. Üniversite/açık öğretim/ Meslek yüksek okulu mezunu
7. Üniversite/Açık öğretim/Meslek yüksek okuluna devam ediyor

MEDENİ DURUM

1. Evli
2. Bekâr
3. Boşanmış
4. Dul (eşi ölmüş)

DOĞDUĞU YER

1. İl
2. İlçe
3. Köy

SOSYAL GÜVENCE TÜRÜ

1. Yok
2. SSK
3. BAĞKUR
4. Bağ kur-tarım
5. Emekli sandığı

SAĞLIK GÜVENCE TÜRÜ

1. Yok
2. SSK
3. BAĞKUR
4. Bağ kur-tarım
5. Emekli sandığı
6. Yeşil kart

MEDENİ DURUM

(DİKKAT: Dul (Eşi ölmüş)/Boşanmışlara sorulacaktır)

1. Anne/Babanızdan aylık alıyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet

Evetse: Ne kadar?

- 1)0-200 TL 2)201-400 TL 3)401-600TL 4)601TL ve üzeri

(DİKKAT: Dul (Eşi ölmüş)/ sorulacaktır)

2. Eşinizden dul/yetim aylığı alıyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet

Evetse: Ne kadar?

- 1)0-200 TL 2)201-400 TL 3)401-600TL 4)601TL ve üzeri

(DİKKAT: Boşanmışlara sorulacaktır)

3. Eşinizden nafaka alıyor musunuz? Alıyorsanız aylık ne kadar?

0. Hayır 1. Evet

Evetse: Ne kadar?

- 1)0-200 TL 2)201-400 TL 3)401-600TL 4)601TL ve üzeri

HANE BİREYLERİNİN EMEK PİYASASINDAKİ KONUMLARI (ERKEK)

4. Eşiniz /Siz (Eğer evin erkeği ile konuşuyorsanız) gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet 2. Emekli

(Evet diyenler için sorulacak)

5. Ne iş yapıyor?

1. İnşaat ustası 2. Seyyar satıcı 3. Sanayi işçisi 4. Çiftçi
5. Esnaf 6. Şoför 7. Diğer

6. Aylık kazancı nedir?

- 1) 0–200 TL 2) 201–400 TL 3) 401–600 TL 4) 601 -800 TL 5) 801 TL ve üzeri

Hayır diyenlere sorulacak

7. Ne zamandan bu yana çalışmıyor?

- 1) 0–1 Yıl 2) 2–3 Yıl 3) 4–5 Yıl 4) 6 Yıl ve üzeri

8. Çalışmama nedeni nedir?

- 1) Hastalık 2) Yaşlılık 3) Özürlü 4) Çalışmak istemiyor
5) İş bulamıyor 6) Diğer

9. Eşiniz işsiz kaldığı sürelerde geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?

- 1) Akraba Desteği 2) Komşu Desteği 3) Belediye
4) Vakıf 5) Sosyal Yardımlaşma

KADIN

10. Eşiniz / Siz para karşılığı, gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet 2. Ev kadını 3. Emekli

(EVET diyenlere sorulacak)

11. Yaptığınız iş (işler) nedir (nelerdir)?

- 1) Hasta Bakıcılığı 2) Ev ve Temizlik işleri 3) Çocuk bakıcılığı 4) Diğer

12. Bu işten aylık ne kadar kazanıyorsunuz?

- 1) 0–200 TL 2) 201–400 TL 3) 401–600 TL 4) 601 -800 TL 5) 801 TL ve üzeri

(HAYIR diyenlere sorulacak)

13. Neden çalışmadınız/çalışmıyorsunuz?

- 1)Hastalık 2)Yaşlılık 3)Özürlü 4)Çalışmak istemiyor
5)İş bulamıyor 6)Diğer

14. Daha önce hiç gelir getiren herhangi bir faaliyetlerde bulundunuz mu?

0. Hayır 1. Evet

(EVET diyenlere sorulacak)

14.1 Ne tür işler yaptınız?

1. Temizlik 2. Çocuk bakıcılığı 3. Evde parça başı iş, dantel vb.
4. Mevsimlik işçilik. 5. Diğer

15. Kazandığınız paranın ne kadarını eşinize verirsiniz?

- 1) Tamamını 2) Yarısını 3) Biraz veririm 4) Hiç vermem

16. Kazandığınız parayı öncelikli olarak ne için harcarsınız?

- 1)Çocukların eğitimi için 2)Borç ödemek için 3)Yakacak almak için4)Gıda için

HAYIR, ÇALIŞMIYORUM VE ÇALIŞMADIM DİYENLERE SORULACAK

17. Düzenli gelir getiren bir işte çalışmak ister miydiniz?

0. Hayır 1. Evet

18. Evetse neden?

- 1)Kaliteli yaşam sürmek için 2)İstediğimi alabilmek için 3)Eşime destek olmak için
4)Aileme daha iyi gelecek sunmak için 5)Çocuklarımla ihtiyaçlarını almak için

19. Hayırsa Neden?

- 1)Eşim izin vermiyor 2)Sağlık sorunlarımdan dolayı 3)Çocuklarıma bakacak kimse yok 4) İş bulamıyorum

DİĞER HANE ÜYELERİNİN EMEK PİYASASINDAKİ KONUMLARI

20. Sizlerin dışında hanede gelir getiren işte çalışan var mı?

0. Hayır 1. Evet

21. Kimler/Ne iş yaptığı / Ne kadar süredir çalıştığı /Aylık ortalama kazancı nedir?

Görüşülen Kişiyeye Yakınlığı	Ne iş Yaptığı	Ne kadar Süredir çalıştığı	Aylık Ortalama Kazancı

GÖÇ

22. Yaşadığınız yere göç ile mi geldiniz?

0. Hayır 1. Evet

(Evet diyenlere sorulacak)

23. Nereden göç ettiniz?

1. Köy 2. İlçe 3. İl 4. Yurt dışı

24. Ne zaman göç ettiniz?

- 1)0-5 Yıl 2)6-11 Yıl 3)12-17 Yıl 4)18-23Yıl 5)24 ve üzeri

25. Neden göç ettiniz? (Birden fazla işaretlenebilir)

1. İş 2. Eğitim 3. Evlilik 4. Geçim sıkıntısı
5. Sağlık 6. Güvenlik 7. Diğer

26. Kaç yıldır bu mahallede oturuyorsunuz?

- 1)0-5 Yıl 2)6-11 Yıl 3)12-17 Yıl 4)18-23Yıl 5)24 ve üzeri

KONUT

27. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir?

1. Kira: 1.1. aylık kirası ne kadar? 1)0-200 TL 2)201-400 TL 3)401-600 TL 4)601 - 800 TL 5)801 TL ve üzeri
2. Mülk sahibi
3. Mülk sahibi değil / kira ödemiyor (kimin olduğunu belirtiniz)
 - 1)Kendi ailemin 2)Eşimin ailesinin 3)Akrabalarımızın 4)Yardımsever birinin

28. Oturduğunuz konutun türü nedir?

1. Gecekondu(sağlıksız, oturulamayacak durumda)
2. Müstakil ev 3.Apartman dairesi 4.Diğer

29. Mutfak, tuvalet ve banyo hariç, oturduğunuz evde kaç tane oda vardır?

- 1)Bir 2)İki 3)Üç 4)Dört

30. Hanede kullanılan suyu nasıl tedarik ediyorsunuz?

1. Ev içinde musluk suyu 2. Ev dışında musluk suyu 3. Kuyu
4. Dışarıda çeşme 5. Diğer

31. Ev içerisinde banyo veya duşunuz var mı?

- 0.Hayır 1. Evet

32. Hanede ne çeşit tuvalet kullanıyorsunuz?

1. Tuvalet yok 2. Evin içinde 3. Evin dışında
4. Evin içinde ve dışında 5. Diğer

33. Evde ısınmada hangi kaynağı kullanıyorsunuz?

1. Tüp gaz 2. Doğalgaz 3. Elektrik 4. Odun-kömür
5. Tezek 6. Diğer

34. Oturduğunuz konutu nasıl ısıtıyorsunuz?

1. Soba 2. Müşterek veya merkezi ısıtma kalorifer
3. Kombi/kat kaloriferi 4. Diğer

35. Evde yemek pişirmede hangi kaynağı kullanıyorsunuz?

1. Tüp gaz 2. Doğalgaz 3. Elektrik 4. Odun-kömür
5. Tezek 6. Diğer

36. Yaşadığınız evin ne tür eksikleri, olumsuzlukları var?

- 1) Isı yalıtımı yetersiz 2) Ev içi tuvaletin olmaması 3) Evin rutubetli olması
4) Çatı ve duvarların problemlili olması 5) Şebeke musluk suyu sorunu
6) Bağımsız banyonun olmaması

37. Oturduğunuz mahallenin sorunları nelerdir? (birden fazla işaretlenebilir)

1. Yol, asfalt çöküntüsü 2. Çöplerin toplanması, çöp kokusu
3. Kanalizasyon taşması 4. Hırsızlık 5. Su-elektrik kesintisi 6. Diğer

MÜLKİYET SAHİPLİĞİ**38. Hangilerine sahipsiniz (sahibi olduğunuz oturduğunuz konutun dışında)?**

	Var	Yok
Köyde tarla ev		
Şehirde ev		
Şehirde arsa		
Dükkân		
İşyeri		
Araba		
Kooperatif ev		
Diğer		

39. Son 1 yıl içinde ekonomik sıkıntıdan dolayı hanede sattığınız şeyler oldu mu? (ev, araba, işyeri, arsa, vb).

	Evet	Hayır
Köyde tarla ev		
Şehirde ev		
Şehirde arsa		
Dükkan		
İşyeri		
Araba		
Kooperatif ev		
Altın		

40. Aşağıdakilerden hangilerine sahipsiniz?

	Yok	Yaşı		Yok	Yaşı
Radyo/kasetçalar			Çamaşır makinesi		
Televizyon			Buzdolabı		
Video/VCD/CD			Fırın		
Cep telefonu (1)			Elektrikli süpürge		
Cep telefonu (2)			Dikiş makinesi		
Cep telefonu (3)			Kombi, şofben, su ısıtıcısı		
Telefon			Küçük tüp		
Bilgisayar			Bulaşık makinesi		
İnternet			Derin dondurucu		
Uydu anten					

TÜKETİM

41. Gıda alışverişlerinizde aşağıdaki yerleri kullanma sıklığınız nedir?

GIDA	Çoğunlukla	Ara sıra	Hiç
Pazar			
Seyyar satıcı			
Bakkal			
Market			
Manav			
Yardım			
Diğer			

42. Giysi ihtiyaçlarınızı nerelerden karşılıyorsunuz?

	Çoğunlukla	Ara sıra	Hiç
1. Pazardan			
2. Seyyar satıcıdan			
3. Export (ucuz mal satan yer)			
4. İkinci el kullanılmış			
5. Eş-dost-tanıdıktan yardım			
6. Markalı satış yapan büyük mağazalardan			
7. Yardım			

43. Et ve ürünlerini tüketme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ayda bir kez 3. Haftada bir kez
4. Haftada birkaç kez 5. Hemen hemen her gün

44. Süt ve ürünlerini (peynir, yumurta vb.) tüketme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ayda bir kez 3. Haftada bir kez
4. Haftada birkaç kez 5. Hemen hemen her gün

45. Sebze tüketme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ayda bir kez 3. Haftada bir kez
4. Haftada birkaç kez 5. Hemen hemen her gün

46. Meyve tüketme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ayda bir kez 3. Haftada bir kez 4. Haftada birkaç kez 5. Hemen hemen her gün

47.Şehir merkezini ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz?

1. Ayda bir kez 2. Haftada bir kez 3. Haftada birkaç kez 4. Hemen hemen her gün

48.Şehir merkezini hangi amaçla kullanıyorsunuz?

- 1)Alışveriş için 2)Eğitim için 3)Fatura ödemek için

49. Geçim sıkıntısından dolayı NELERDEN tasarruf/ yapıyorsunuz/ kısıyorsunuz?

- 1)Elektrik ve su kullanım 2)Ulaşım 3)Telefon 4)Isınma
5)Temizlik maddeleri 6)Giysi 7)Gıda

50. Çocuklarınızın istediği fakat geçim sıkıntısı dolayı alamadığınız neler var?

- 1)Bilgisayar 2)Araba 3)Giysi 4)Yiyecek 5)Telefon

51.Çocuğunuza günlük harçlık veriyor musunuz?

- 0.Hayır 1.Evet

52.Evetse, ne kadar veriyorsunuz?

- 1)0-1 TL 2)1-2TL 3)2-3 TL 4)3-4 TL

53.Ailede zararlı alışkanlıkları olan var mı?

- 0.Hayır 1. Evet

54.Evetse, nedir?

- 1)Şans / kumar oyunları 2)Sigara 3)Alkol 4)Uyuşturucu

GEÇİMLİK ÜRETİM

55. Hayat pahalılığından dolayı, satın almamak için evde yaptığınız ne tür işler var?

1. Salça 2.Tarhana 3. Erişte 4. Turşu 5. Ekmek 6. Yoğurt
7. Reçel 8. Konserve 9. Peynir 10. Bahçede sebze yetiştirme
- 11.Örgü 12. Dikiş 13. Elbise onarımı 14. Bahçede sebze yetiştirme

BORÇ

56. Borcunuz/taksitiniz var mı? Ne kadar? Nereye?

- 0.Hayır 1. Evet

Evetse

56.1. Ne kadar?

- 1)0-500 TL 2)501-1000 TL 3)1001-2000 TL
- 4)2001 -3000 TL 5)3001 TL ve üzeri

56.2. Nereye? /Kimlere?

- 1)Elektrik/su/telefon 2)Bakkal 3)Kira 4)Şahıs 5)Giyim mağazası
- 6)Banka

İLİŞKİAĞLARI

57. Oturduğunuz mahallede akraba ve hemşerileriniz var mı?

0. Hayır 2. Evet

58. Akraba ve hemşerilerinizle görüşme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ara sıra 3.Çok nadir 4.Genellikle (düzenli)

59. Neden görüşmüyorsunuz? (Genellikle/düzenli) görüşenlere sorulmayacak).

1. Vakit yok 2.Hayat mücadelesi 3. Parasızlık
4. Anlaşamadığım için 5. Kocam izin vermiyor
6. Dedikodu yaptıkları için 7. Diğer

60. Arkadaş ve komşularla görüşme sıklığınız nedir?

1. Hiç 2. Ara sıra 3.Çok nadir 4.Genellikle (düzenli)

61. Neden görüşmüyorsunuz? (Genellikle/düzenli) görüşenlere sorulmayacak).

1. Vakit yok 2.Hayat mücadelesi 3. Parasızlık
4. Anlaşamadığım için 5. Kocam izin vermiyor
6. Dedikodu yaptıkları için 7. Diğer

62. Maddi olarak başınız sıkıştığında ilk kime gidersiniz?

1. Arkadaş 2.Komşu 3. Akraba 4.Hemşerilerime 5. Diğer

63. Hangi konularda akraba/hemşerilerinizden /arkadaş/komşularınızdan destek alırsınız?

- 1)Hiçbir konuda 2)Her konuda 3)Maddi 4)Eğitim

SAĞLIK**64. Hanenizin bulunduğu mahallede sağlık ocağı / devlet hastanesi var mı?**

- 0.Hayır 2. Evet

65. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyor musunuz?

0. Hayır 2.Evet

(Evet diyenlere sorulacak)

65.1. Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyorsanız, bunun en önemli nedeni nedir?

1. Mali gücüm yok 2. Tedavi yeri uzakta 3. Zamanım yoktu
4. Doktora ulaşamadım 5. İlaç ve diğer tıbbi malzemelere ulaşamadım 6. Diğer

66. Hanede özürlü olan kişi var mı?

0. Hayır 1.Evet

67. Hane halkı içerisinde özörlölük haricinde bakıma muhtaç biri var mı?

0. Hayır 1. Evet

68. Hanede sürekli ilaç tedavisi gören kişiler var mı?

0. Hayır 1. Evet

69. Hastalıkları nelerdir?

1)Diyabet 2)Kalp 3)Psikolojik 4)Kanser

70.Hane halkı içerisinde son bir yıl içerisinde parasızlık nedeniyle tedavisini ertelediğiniz hastalık/rahatsızlık durumu oldu mu?

0. Hayır 1. Evet

70.1. Hastalıkları nedir/nelerdir?

1)Diyabet 2)Kalp 3)Psikolojik 4)Kanser

YARDIM

71. Son bir yıl içinde aşağıdaki yardım türlerinden hangilerini hangi kurumdan ve ne kadar aldınız?

	YARDIM TÜRÜ	NEREDEN /HANGİ KURUMDAN	NE KADAR? /YILLIK (TL/MİKTAR)
1	Barınma		
2	Gıda		
3	Aşevi		
4	Giyim		
5	Ev eşyası		
6	Yakacak		
7	Nakit		
8	Eğitim		
9	Sağlık		
10	Proje		
11	Afet Desteği		
12	Özürlü Yardımı		
13	Diğer		

72. Hanede yardım başvurusunu kim yaptı?

1)Evin kadını 2)Evin erkeği 3)Akraba 4)Komşu

73. Evin kadını yaptı ise: Neden kocanız değil de siz yaptınız?

1)Utandığı için 2)Çalıştığı için 3)Hasta olduğu için

74. Yardım yapıldığını nereden/kimden öğrendiniz?

1)Akraba 2)Komşu 3)Televizyon 4)Diğer

75. Yardımlar size göre vatandaşlık hakkı mıdır?

0. Hayır 1.Evet

76. Size göre yardımlar adil ve adaletli yapıyor mu?

0. Hayır 1.Evet

77. Size göre, çevrenizde hak etmediği halde yardım alanlar var mı? Evetse. Neden?

1)Gerçek durumlarını gizledikleri için 2)Adam kayırmacılık 3)Açgözlülükten

78. Aldığınız yardım (lar) hanenizin asgari düzeyde geçimi için yeterli oluyor mu? Hayırsa neden? Anlatır mısınız?

1)Hane nüfusu kalabalık 2)Borcum çok 3)Hastalıktan dolayı

79. Hanenizin asgari düzeyde yaşamını sürdürmesi için aylık ortalama kazancın ne kadar olması gerekir?

1)0-500 TL 2)501-1000 TL 3)1001-2000 TL
4)2001 -3000 TL 5)3001 TL ve üzeri

80. Hanenizin çok iyi bir yaşam sürdürmesi için aylık ortalama kazancın ne kadar olması gerekir?

1)0-500 TL 2)501-1000 TL 3)1001-2000 TL
4)2001 -3000 TL 5)3001 TL ve üzeri

YOKSULLUK FİKRİ

81. Size göre zengin kimdir?

1)Arabası / Evi olan 2)İstedğini alabilen 3)Gelecek kaygısı olmayan
4)Kimseye muhtaç olmayan 5)Çok parası olan

82. Size göre yoksul kimdir?

1)Muhtaç olan 2)İstedğini alamayan 3)Evi barkı olmayan 4)Parası olmayan

84. Yoksulluktan kurtulmak için ne yapılmalı?

1)Çalışmalı 2)Okumalı 3)İş ayırımı yapmamalı

85. İnsanlar neden yoksuldur? Yoksulluğun nedenleri nelerdir?

- 1)Çalışmadıkları için
- 2)İşsizlikten dolayı
- 3)Borçları olduğu için
- 4)Eşit imkânlar verilmediği için

86. Neden bazı insanlar zengindir? Nasıl zengin olunur?

- 1)Okuyarak
- 2)Hırsızlık Yaparak
- 3)Üçkâğıtçılıkla
- 4)Şans oyunlarıyla
- 5)Miras yoluyla

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktan, C.C. “ Yoksulluk Sorununun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.
- Aslan, Esra ve Ahmet Emre Bilgili. “Yoksulluk Algısı, İfadelendirme Tarzı ve Tutumlar (Bir İçerik Analizi Örneği)”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.
- Aytaç Ömer ve İlhan Oğuz Akdemir. “ Türkiye’de Yeni Kentli Yoksulluk Sorunu”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2., İstanbul, 2003.
- Bilici, Mevlüt. “ Yoksullukla Mücadelede Örnek Uygulama: T.C. Başbakanlık Sosyal “Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2003.
- Chossodovsky, Michel. **Yoksulluğun Küreselleşmesi**. 1. Basım. Çeviren: Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Çivi Yazıları. 1999.
- Demir, Namık. “Sosyal Yardım Hizmetleri “Sosyalizasyonu”:Van Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2003.
- Doğan, İsmail. “ Türkiye Yoksulluğunun Sosyo-Kültürel Zemini”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.

DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele,
Ankara, 2007.

DPT VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000.

DPT VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla
Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu), Ankara, 2001.

Erken, Erhan. Dünya Sistemi ve Yoksulluk İlişkisi'', **Yoksulluk**, Deniz Feneri
Yayımları, Cilt 1, İstanbul, 2003.

Gül, Songül Sallan. “ Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları, Türkiye’de Yoksulluk ve
Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa’’,
TODAİ Yayınları, 2002.

Gül, Hüseyin ve Cem Ergun. “ Mutlak Yoksulluk ve Nedenleri: Ankara Örneği’’,
Yoksulluk, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.

Günsoy, Güler. **Ekonomik Krizlerin Etkileri**. Ankara: Nisan Kitabevi. 2009.

Held, David ve Anthony McGrew, **Küresel Dönüşümler “ Büyük Küreselleşme
Tartışması’**’. Ankara: Phonix Yayınevi. 2008.

İslamoğlu Beşir. **Mamûrat’ül Aziz Vakfı “Hayır Köprüsü’**’. Elazığ, 2009.

Levitas, Ruth. **Breadline Europe: The Measurement of Poverty**. Bristol: The Policy
Press, 2000.

- Oktik, Nurgün (Der). **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları. 2008.
- Özey, Ramazan. “ Yoksulluk Coğrafyası”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.
- Pınarcıoğlu, Melih ve Oğuz Işık. **Nöbetleşe Yoksulluk (Sultanbeyli Örneği)**. İletişim Yayınları. 2001.
- Pogge, Thomas. **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**. 1.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2006.
- Sapancalı, Faruk. **Sosyal Dışlanma**. 1.Baskı. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları. 2005.
- Saraceno, Chiara. **Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept**. Columbia: Columbia University Press, 2002.
- Şener, Ülker. **Kadın Yoksulluğu**. TEPAV Değerlendirme Notu. 2009.
- Şenses, Fikret. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**. İstanbul: İletişim Yayınları. 2001.
- Seyyar, Ali. “ Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, **Yoksulluk**, Deniz Feneri Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2003.
- Yılmaz, Rasim ve Cüneyt Koyuncu, **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**. 1. Baskı. Ekin Kitabevi. 2006

Makaleler

- Adaman, Fikret ve Çağlar Keyder. “Türkiye’de Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007.
- Aktan, C.C.(der). “ Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Hak-iş Konfederasyonu Yayınları**, Ankara, 2002.
- Aktan, C.C.Ve İ. Yaşar Vural. “ Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler”, Ankara. **Hak-İş Konfederasyonu Yayınları**, 2002.
- Altay, Asuman. “ Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro Finansman Yaklaşımı”, **Finans, Politik Ve Ekonomik Yorumlar**, Cilt 44, Sayı 510, 2007.
- Altay, Asuman. “Bir Kamu Malı Olarak Sermaye Ve Yoksulluk İlişkisi”, **Ege Akademik Bakış**, 2007.
- Atar, Yavuz. “ Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu Ve Sivil Toplum Devlet Düalizmi”, **Yeni Türkiye**, Kasım-Aralık, Sayı 18, 1997.
- Atılğan, Gökhan ve Burcu Yakut Çakar, “ Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007.
- Bilen, Mahmut ve Mustafa Kemal Şan. “ Yoksulluk Kültürü ve Türkiye’de Yoksulluk Sorunu”, **Sivil Toplum Dergisi**, Ocak-Mart, 2006.

Çağatay, Selim, Mehmet Zambak ve Koray Duman. “TR61 Bölgesinde Yoksulluk Profili ve Hane İçi Kaynak Dağılımının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi”, **Paper Presented at Econ Anadolu 2009: Anadolu International Conference Economics June 17-19, Eskişehir.**

Çakır, Özlem. “ Sosyal Dışlanma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 3, 2002.

Dağdemir, Özcan. “ Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi 1987-1994”, **Hacettepe İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, 1999.

Ecevit, Yıldız. “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?”, **C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi**, 25 (4), 2003 Özel Eki.

Erdoğan, Güzin. Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler”, **Hak-İş Konfederasyonu Yayını**, 2002.

Erdoğan, Seyhan. Sosyal Politikada ‘Avrupalı’ Bir Kavram: “ Sosyal Dışlanma”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, Sayı 75, Temmuz- Ağustos, 2004.

Es, Muharrem ve Tuncay Güloğlu. “ Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği”, **Bilgi Dergisi**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Geçgin, Ercan. “Ankara Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2009.

Gül, Songül Sallan ve Hüseyin Gül. Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar'',
Mülkiyeler Birliği Dergisi, Cilt XXI, Sayı 199, 1996.

Gündüz, Yılmaz. "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme'',
Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 15.

Güneş, Fatime. "Yoksulluk ve Belediyeden Yardım Alan Haneler: Eskişehir Örneği'',
Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir.

Gürses, Didem. "Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Politikaları'',
Balıkesir Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, Haziran, 2007.

Hünler, Arın. Yoksullukla Mücadele- Yoksulluk Yönetimi Ayrımında Sosyal
Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, Ankara, 2005.

Kasnakoğlu, Haluk. "Yoksulluk Sınırı Ve Asgari Ücret'', **Güz**, Kitap 6, 1999.

Kaygalak, Sevilay. "Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç Ve Yoksulluğun Mekânsal
Yoğunlaşması'', **Praksis Bahar**, Sayı 2, 2001.

Kule, Hüner ve Muharrem Es. "Türkiye'de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği'',
Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 49, İÜİF, Yayını, İstanbul, 2005.

Kurnaz, Şebnem Avşar. "Çocuk Yoksulluğu'', **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt 3, Sayı
12, Ankara, 2001.

- Özdemir, Gamze Yücesan. “ Sosyal Dışlanma Kavramı Masum Değildir: İnsandışılaşmanın Reddi Ve İnsanlaşmaya Dair’’, **TES-İŞ Dergisi**, Haziran, 2007.
- Özkaplan, N.G., Yücesan Özdemir Ve A.M. Özdemir. “ Sosyal Dışlanma Neyi Dışlar: Avrupa Üzerine Notlar’’, **Mülkiye**, XXIX, Güz, 2005.
- Özku, Osman. Modern Batı Medeniyetinin İflas Göstergesi: “ Küresel Köyde Küresel Fakirlik’’, **Köprü 3 Aylık Fikir Dergisi**, Sayı 88.
- Öztürk, Mustafa Ve Başak Işıl Çetin. “ Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’’, Journal Of Yasar University, Ekim, 2009.
- Öztürk, Şinasi. “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları’’, **Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2008.
- Sapancalı, Faruk. “ Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri’’, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2005/3.
- Şengül, Tarık. Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk, ODTÜ Kentsel Politika Planlanması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 2002 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara, 2005.
- Şenses, Fikret. “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’’, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 1999.
- Temiz, Hasan Ejder. “ Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri’’, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2008/2.

Temizel, Fatih ve Seda Akyalçın. “ Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları İle Mikro Finansman Kurumlarının Birlikteliği”, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayını, Temmuz,2006.

Uzun, Ayşe Meral. “ Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bakası”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2003.

Yılmaz, Mine. “Yoksulluğun Önlenmesinde Toplumsal Reformun Gerekliliği”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2004.

Tez ve Raporlar

Cafri, Reyhan. “Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana, 2009.

Dansuk Ercan. “ Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi”, DPT Uzmanlık Tezi. Mayıs, 1997.

Doğru, Emma Saygı. “Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları Ve Kimsesiz Çocuklar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 2008.

Gökdayı, İsmail. “Türkiye’de Kırsal Yoksulluk ve Anamas Yöresi Örneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara, 2003.

Gökyay, Çağatay. “ Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara, 2008.

İbrişim, Nur. “Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi”,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana, 2008.

İkizoğlu, Musa. “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde
Ampirik Bir Araştırma”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara, 2000.

Kurşuncu, Hatice. “Kentsel Yoksulluk (Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği)”,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2006.

Şengül, Seda. “Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi”,
Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara, 2004.

İMO Konut Raporu, Aralık, 2008.

Politika Dökümanı Kadın ve Yoksulluk, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel
Müdürlüğü, Ankara, 2008.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Stratejik Plan
2009-2013, Ankara, 2008.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, IV. Aile Şurası, Ankara, 2004.

TÜİK, Yoksulluk Çalışmaları, Aralık, 2008.

ANF NEWS AGENCY

İnternet Kaynakları

Açıkgöz, Reşat “Yoksullukla Mücadele”, www.maziz.net, 05.07.2009.

Aşkın, Umur. “Yoksul Kimdir? Yoksulluk Nasıl Ölçülür?”

<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=27> 10.09.2009.

Sunal, Onur. “Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar”

<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65>. 10.09.2009.

Akdemir, Ali. “Yoksulluğun Giderilmesinde STK’ların Rolü”

http://derneklerdergisi.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=384&Itemid=272 03.10.2009.

Önder, Harun ve Fikret Şenses. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”

<http://www.dusuncekahvesi.net/2006/03/turkiyede-yoksulluk-ve-yoksulluk.html>
21.11.2009.

<http://www.sydgm.gov.tr> 23.04.2010

